

MBUROJA

Numri 164
Qershor 2023

ISSN 1857-7792

REVISTË E MINISTRISË SË MBROJTJES SË REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT

MODERNIZIMI I ARMATËS VAZHDON

26 automjete të reja të blinduara JLTV për
nevojat e Armatës

Shënohet Dita e

Me solemnitet ushtarak në kazerëmën “Ilinden” në Shkup u shënuar 20 Maji – Dita e Bazës Logjistike të Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut, bazë kjo e cila siguron mbështetje logjistike për komandat dhe njësitë e Armatës. Në këtë solemnitet, para pjesëtarëve të njësisë, fjalë rasti mbajtën zëvendësministri i mbrojtjes, Tiron Jajaga, zëvendës shefi i Shtabit të Përgjithshëm gjeneral-major Azim Nuredin dhe komandanti i Bazës së Logjistikës, koloneli Muharrem Muharremi. Zëvendësministri i mbrojtjes Tiron Jajaga, në fjalën e tij me rastin e ditës së njësisë, uroi të gjithë pjesëtarët e kësaj njësie dhe theksoi rolin e Bazës Logjistike si njëri ndër shtyllat kryesore të funksionimit të Armatës, njësi e cila në mënyrë

efektive dhe efikase, jep mbështetjen e saj për të gjithë subjektet tjera të Armatës si komandat dhe njësitë të cilat dërgohen në misione paqësore, jep mbështetje përgjatë kufirit jugor, gjatë realizimit të aktiviteteve stërvitore, por edhe jep mbështetje për të gjitha institucionet tjera dhe për popullatën civile. „Personalisht isha i bindur, ndërsa tashmë e di se në Bazën Logjistike ka një kuadër me përvojë, një kuadër të përgjegjshëm dhe të vyeshtë, kuadër që me njohuritë dhe përvojën dhe përqëndrimin e tij ndaj punës, ballafaqohet me të gjitha sfidat që priten gjatë periudhës së ardhshme. Vazhdoni me përqëndrimin dhe qëndrueshmërinë tuaj, sepse suksesi i komandës tuaj, nënkupton suksesin e Armatës”, tha Jajaga. Gjenerali Nuredin pasi që u ndal në historikun e njësisë, uroi pjesëtarët e

Bazës Logjistike

kësaj njësie, duke potencuar dhe përkushtimi kapaciteti dhe profesionalizmi janë vërehen përmes mbështetjes që kjo bazë e ofron në kuadër të aktiviteteve të rregullta të njësisë së Armatës, përbërjeve ushtarake që dërgohen në operacionet e kryesura nga NATO, BE dhe OKB, si dhe në stërvitjet ndërkombëtare. Me këtë rast, ai shprehu mirënjohjen e tij për mbështetjen e vazhdueshme logjistike për stërvitjen më të madhe ndërkombëtare "Përgjigja e Shpejtë 23" që do të mbahet nga 22 maj deri në 2 qershor në poligonin ushtarak "Krivollak". Komandanti i Bazës Logjistike kolonel Muharrem Muharremi në fjalën e tij i përmendi detyrat aktuale dhe detyrat e realizuara nga ana e pjesëtarëve të njësisë me një përkushtim dhe përqëndrim maksimal, me

këtë rast duke shtuar edhe se vendosja e shpejt dhe me kohë e forcave, nënkupton mbështetje efektive dhe gjithëpërfshirëse logjistike, që është jashtëzakonisht e rëndësishme për realizimin e suksesshëm të qëllimeve dhe ambicioneve operative të njësive ushtarake. Në kuadër të këtij solemniteti, pjesëtarëve të kësaj njësie, për rezultatet e arritura gjatë punës, iu kumtuan masa simulative. Në këtë solemnitet morrën pjesë edhe sekretari shtetëror i Ministrisë së Mbrojtjes, Vlladimir Ançev, Drejtori i Shtabit të Përgjithshëm, gjenerali i brigadave, Simeon Trajkovski, komandantë të njësive të Armatës, përfaqësues të Shtabit të Përgjithshëm, Ministrisë së Mbrojtjes, Ministrisë së Punëve të Brendshme dhe përfaqësues të strukturave civile me të cilët bashkëpunon njësia.

Botues
Ministria e Mbrojtjes
së Republikës së Maqedonisë së Veriut

Kryetar i këshillit botues
Mr. Ivan Atanasoski, kolonel

Zëvendës kryetar i Këshillit të Botimtarisë

Toni Janevski, kolonel

Anëtarë të Këshillit të Botimtarisë:

Lidija Jançova-Hristova

Mr. Zdravko Jakovlevski

Nikolla Mitrevski, nënkolonel

Liljana Petreska, nënkolonel

Violeta Kostadinova, nënkolonel

Zoran Dodevski, kolonel i pensionuar

Biljana Blazheska, kolonel

Biljana Ivanova

Dr. Zhanet Ristoska

Kryeredaktore përgjegjëse

Dr. Zhanet Ristoska

Redaksia:

Umit Redzeqi

(redaktor i artit grafik dhe teknikës),

Kristina Ilievska

(gazetare dhe fotografe),

Bujar Zylfiqari

(përkthimi dhe redaktimi në gjuhën shqipe)

Biljana Ivanova

(redaktor teknik i këtij numri)

Shtyp:

„Evropa 92“ – Koçan

MBUROJA
Është revistë e
Ministritsë së
Mbrojtjes së
Republikës së
Maqedonisë së Veriut

Botohet një herë në muaj
publikohet edhe në ueb
faqen e Ministritsë së
Mbrojtjes
<https://mod.gov.mk/mburoja>

12

Nën flamurin e OKB-së
Zgjidhja klimatike (2)

26

Zhvillimi historik i Brigadës
së Parë Këmbësorike (1. bpk)

përmbajtja

MBUROJA ■ viti XV ■ numri 164 ■ Qershor 2023

NATO-aktivitete

**Bashkëpunimi shumëkombësh
në NATO (2)** 8

Perspektiva gjinore

**Roli i grave në vendimet
energjetike** 14

Inovacione

**Intelegjenca artificiale:
E ardhmja është këtu!** 16

Global

**Drejtesia tranzicionale
Rasti i Argjentinës: Përballje me
krimin e së kaluarës (2)** 17

Edukim ushtarak

**Prgmatizmi në udhëheqësinë
ushtarake** 20

Përgjatë historisë ushtarake

**Lufta sovjetiko-afgane
1979-1989: shkaqet dhe pasojat
(pjesa e 1)** 23

Armatim

**„AMX 10RC“ – Automjeti
i blinduar zbulues francez
me rrota** 36

**Sitemi shumëgyporë
vetëlëvizës lansues raketor
BM-27 „Uragan“** 44

Aeroditar

**Mbrojtja territoriale
ajrore** 46

E paobligueshme

**Kanë mashtruar, mashtrojmë,
na mashtrojnë** 51

Piktoret dhe lufta

**Oton Iveković – piktori
i historisë kombëtare
kroate** 54

Film

**„Çaj me Musolinin“
Arti dhe kultura
në kohë lufte** 56

34

Helikopteri „Enstrom 480“

38

„Lavochnik La-5“

Dr. Zhanet

Ristoska
Kryeredaktor
përgjegjës

Këtë vit, Republika e Maqedonisë së Veriut është nikoqire e stërvitjes së madhe shumëkombëshe “Përgjigja e shpejtë 23”, e cila zhvillohet në poligonin ushtarak “Krivollak”. Stërvitja është e organizuar nga Komanda e Ushtrisë Amerikane për Evropë dhe Afrikë, e në vendin tonë në stërvitje do marrin pjesë rreth 1850 pjesëtarë të forcave të armatosura të 5 vendeve: 4 aleate – Maqedonia e Veriut, SHBA, Shqipëria dhe Mali i Zi dhe një vend partner – Kosova. Si shtet anëtar i NATO-s në këtë stërvitje kemi mundësinë t’i tregojmë opinionit tonë dhe vendeve aleate në Aleancë që ushtria jonë po ecën në mënyrë të pashmangshme përpara, që në periudhën e kaluar kemi arritur të kryejmë pjesën më të madhe të obligimeve ndaj Aleancës dhe pjesëtarëve të Armatës dhe se jemi plotësisht të përgatitur dhe të ndërveprueshëm me ushtritë të vendeve aleate. Në periudhën e kaluar jemi përkushtuar intensivisht modernizimit të kapaciteteve të ushtrisë, përmirësimin e standardit të pjesëtarëve të ushtrisë dhe rritjes së vazhdueshme të buxhetit të mbrojtjes, punë kjo, e cila ishte e domosdoshme për ne me anëtarësimin në aleancën më të madhe ushtarako-politike në botë. Lidhur me modernizimin e Ushtrisë, do të përmendim se menjëherë para fillimit të stërvitjes, në portin e Selanikut për nevojat e Ushtrisë kanë mbërritur 26 autoblanda të reja dhe të sofistikuar JLTV. Pas kësaj, ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska iu drejtua opinionit “Dorëzimi i JLTV ka filluar vitin e kaluar dhe bazohet në një marrëveshje shumëvjeçare me SHBA-në që është lidhur disa vite më parë, me atë instrument shumë të njohur për opinionin, që është përfundimi i marrëveshjes Qeveri-me Qeveri. Vitin e kaluar, 6, dhe tani 26 automjete shtesë, janë pjesë e numrit total prej 88 automjetesh të tilla që duhet të mbërrijnë në periudhën e ardhshme dhe që do të vendosen në kazermën në Shtip, gjegjësisht do të jenë pjesë e armatimit dhe pajisjeve të Brigadës së Lehtë të Këmbësisë».

Ajo që është domethënëse për realizimin e të gjitha projekteve për modernizimin e Ushtrisë dhe ngritja e standardit të pjesëtarëve është që të parashikohet një buxhet edhe në periudhën e ardhshme për ushtrinë që plotëson këto nevoja. Qëllimi është të arrijmë nivelin 2 për qind të BPV-së deri në vitin 2024, që do të thotë se në drejtim të përmbushjes së angazhimeve që rezultojnë që nga Samiti i NATO-s në Uells, realizohen kërkesat. Ministrja Petrovska e ka konfirmuar këtë për opinionin, duke thënë se “Vendimi për rritjen e vazhdueshme të buxhetit për mbrojtje është edhe rezultat i faktit se ne jemi të sigurtë në synimin tonë për të investuar vazhdimisht në mbrojtje. Këtë vit, mbi 33 për qind e buxhetit të mbrojtjes është ndarë për këto procese të cilat i nisëm për modernizim dhe pjesa tjetër shpërndahet në mënyrë të barabartë për atë që nënkuptohen si nevojat e Ministrisë dhe të Ushtrisë».

Dhe përderisa Ushtria është ndër institucionet në të cilën qytetarët kanë besim të plotë e besojnë, e respektojnë dhe e duan, flet vetë fakti që me rastin e “Ditës së Hapur” dhe me realizimin e stërvitjes “Immediate Response 23”, e cila u zhvillua në aeroportin sportiv “Haxhi Tepe” afër Kumanovës, ku tashmë në orët e hershme të mëngjesit kanë ardhur një numër i madh i vizitorëve edhe nga vendet më të afërta dhe më të largëta të vendit tonë. Më të rinjtë ishin më të impresionuarit dhe më kuriozët e që nuk e fshihnin dot kënaqësinë që patën rastin t’i shihnin nga afër automjetet dhe armatimin, bënë fotografi dhe shoqëroheshin me pjesëtarët e Ushtrisë.

„Orce Nikollov” 116
1000 ShkupTelefon: 02 3128 276
www.mod.gov.mk

Qëndrimet e plasura nga ana e bashkëpunëtorve të jashtëm nuk përfaqësojnë politikën zyrtare dhe qëndrimet e Ministrisë së Mbrojtjes

TË NDERUAR PJESËTARË TË ARMATËS DHE TË PUNËSUAR NË MM,

Redaksia e revistës „Mburoja” ju inkurajon të dërgoni shkrime rreth aktiviteteve më të rëndësishme në kuadër të njësisë suaj organizative. Shkrimet e juaja, informatat, apo reportazhet me fotografitë përkatëse, mund të na i dërgoni në adresat vijuese:

zanet.ristovska@mod.gov.mk, kristina.ilievska@mod.gov.mk, stit@mod.gov.mk

PARAQIT KORRUPSIONIN
0800 50030

Bashkëpunim i frytshëm në mbrojtje

Ministrja e Mbrojtjes Sllavjanka Petrovska ka zhvilluar një vizitë pune dyditore në Greqi. Në Athinë, ministrja vizitoi Panairin Ndërkombëtar të Mbrojtjes dhe Armatimit DEFEA 23, ku 346 ekspozues nga 28 vende prezantuan disa nga pajisjet ushtarake më të fundit dhe më të sofistikuara. Në kuadër të vizitës së saj në Greqi, ministrja Petrovska u takua me ministrin e Mbrojtjes Kombëtare të Greqisë Nikolaos Panagiotopoulos. Në takim, ministrat Petrovska dhe Panagiotopoulos shprehën kënaqësinë e tyre për bashkëpunimin në mbrojtje ndërmjet Maqedonisë së Veriut dhe Greqisë, i cili është intensifikuar në tre vitet e fundit, si dhe u bisedua për procesin e modernizimit dhe

kapacitetet e industrisë ushtarake të të dyja vendeve. "Ka edhe ushtrime të shumta dhe aktivitete të përbashkëta mes ushtrive të dy vendeve, ku marrim pjesë së bashku, pavarësisht nëse është në nivel dypalësh apo me disa vende të tjera. Me kolegun tim grek biseduam edhe për thellimin e bashkëpunimit mes dy vendeve në segmentin e shfrytëzimit të kapaciteteve të industrisë ushtarake

greke, si dhe për shkëmbimin e përvojave nga përdorimi i instrumentit për prokurimin e pajisjeve të sofistikuara përmes instrumentit të njohur Qeveri me Qeveri, tha ministrja në deklaratën e saj pas takimit të agjencinë e lajmeve MIA. Në kuadër të proceseve integruese evropiane për vendet e rajonit, ministrja Petrovska falënderoi për mbështetjen e Greqisë për anëtarësimin e Maqedonisë së Veriut në Unionin Europian dhe tha se ky proces duhet të përshejtohet. Ministri Panagiotopoulos tha se Greqia beson fort në nevojën që bashkëpunimi i mbrojtjes të jetë në nivelin më të lartë dhe ritheksoi gatishmërinë e Greqisë për të vazhduar aktivitetet e përbashkëta në nivel politik dhe ushtarak.

Takim i ministres Petrovska me kongresmenët amerikanë

Një delegacion i kongresmenëve amerikanë, i kryesuar nga kongresmeni Vern Buchanan, ka mbajtur takim pune me ministren e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska. Tema e bisedimeve ishte partneriteti strategjik ndërmjet Maqedonisë së Veriut dhe SHBA-së, marrëdhëniet e shkëlqyera dypalëshe të mbrojtjes, dënimin e agresionit rus kundër Ukrainës, siguria në rajon dhe më gjerë. "Maqedonia e Veriut është një aleat i përkushtuar që beson fort në bashkimin dhe vlerat që na lidhin. Bashkëpunimi me SHBA-në, partnerin tonë strategjik me të cilin kemi zhvilluar një dialog strategjik, është në nivelin

më të lartë ndonjëherë. Vitin e kaluar, mbështetja nga SHBA arriti afër 50% të buxhetit kombëtar të mbrojtjes, që është një tjetër konfirmim i mbështetjes afatgjatë dhe të vendosur të stabilitetit të Maqedonisë së Veriut nga SHBA. "Partneriteti strategjik dhe miqësia me SHBA-të dhe investimi ynë në pajisjen e Ushtrisë na mundëson të realizojmë projektet e planifikuara të pajisjes dhe modernizimit dhe të përmbushim objektivat e kapaciteteve të NATO-s", tha ministrja në këtë takim. Petrovska falënderoi për mbështetjen afatgjatë që e bën ushtrinë maqedonase edhe më të fortë, më të aftë dhe të pajisur

me armatim dhe pajisje moderne. Kongresmeni Buchanan, në emër të të gjithë delegacionit, përshëndeti mbështetjen e vazhdueshme nga Maqedonia e Veriut për mbrojtjen e Ukrainës kundër agresionit rus dhe shprehu mbështetjen për partneritetin dhe aleancën e fortë mes dy vendeve.

Punëtori për përpilimin e Strategjisë Zhvillimore Nacionale

Ministrja e Mbrojtjes Sllavjanka Petrovska mori pjesë në punëtorinë për përpilimin e Strategjisë Zhvillimore Nacionale, në fokus të së cilës ishte politika e përbashkët e sigurisë, sfidat e reja të sigurisë dhe hapat që duhet të ndërmarrë vendi ynë në përballjen me këto sfida. Punëtorja u organizua nga Zyra e Zëvendëskryeministrit për Çështje Ekonomike, Ministria e Financave, Sekretariati i Përgjithshëm, si dhe UNDP, Zyra e Koordinatorit të Përhershëm të OKB-së dhe Ambasadat e Mbretërisë së Bashkuar dhe Sllovakisë. Ministrja Petrovska në fjalën e saj theksoi se fakti që po afrohet përgatitja e këtij lloji dokumenti strategjik është tregues i

qasjes serioze të Qeverisë në trasimin e rrugës zhvillimore të vendit në njëzet vitet e ardhshme dhe theksoi se pikënisja për zhvillimin e mbrojtjes dhe sigurisë është zbulimi i sfidave me të cilat përballlemi. Ajo gjithashtu vuri në dukje disa nga sfidat aktuale me të cilat përballlet Maqedonia e Veriut, si dhe vendet e tjera në rajon dhe në botë - taktikat e luftës hibride, kërcënimet kibernetike, ndryshimet klimatike, terrorizmi, varësia nga energjia, rritja e çmimeve të ushqimit dhe energjisë, rritja e inflacionit, ngadalësimi i rritjes ekonomike, migrimi i paligjshëm nga vendet e treta, sfida në rritje e teknologjive moderne përçarëse, teknologjive me përdorim të dyfishtë dhe shumë të

tjera. Lidhur me zhvillimin e ardhshëm, ministrja theksoi se është e nevojshme gjetja e zgjidhjeve dhe mekanizmave dhe mjeteve inovative që do të shtypin këto aktivitete dhe do të rrisin qëndrueshmërinë e shoqërisë dhe përpilimi i Strategjisë Zhvillimore Nacionale është një hap në këtë drejtim.

Vizita e admiralit Giuseppe Cavo Dragone

Shefi i Shtabit të Forcave të Armatosura të Republikës së Italisë, admiralit Giuseppe Cavo Dragone, ka zhvilluar një vizitë zyrtare në Armatën e Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe në Ministrinë e Mbrojtjes. Admiralit Dragone zhvilloi takime me shefin e SHP-së së Armatës, gjenerallejtnantin Vasko Gjurçinovskin dhe ministrin e mbrojtjes Sllavjanka Petrovskën, pas së cilës pasuan diskutime tematike ndërmjet delegacioneve. Në takim, ministrja Petrovska shprehu kënaqësinë për bashkëpunimin e suksesshëm të mbrojtjes ndërmjet Maqedonisë së Veriut dhe Italisë, dhe vizitën e admiralit e vlerësoi si një mundësi të jashtëzakonshme për të saktësuar mënyrat se si do të thellohet ai bashkëpunim. Ministrja Petrovska dhe admiralit Dragone diskutuan për situatën në Ukrainë dhe përshëndetën zgjerimin e Aleancës me shtetin e ri anëtar

Finlandën. Ministrja Petrovska theksoi rëndësinë e investimeve të qëndrueshme në modernizimin dhe pajisjen e Armatës, por edhe në kapacitetet njerëzore si një vendosmëri e pakompromis për forcimin e mbrojtjes. Bashkëpunimi aleat në këtë kontekst në situatën e re të sigurisë në Evropë ka një rëndësi të madhe - ranë dakord bashkëbiseduesit. Në takimin tematik në Shtabin e Përgjithshëm, përveç prezantimit të misionit dhe proceseve aktuale sipas strukturës së re të forcave në Armatë, u diskutua edhe për pjesëmarrjen e përbashkët në operacionet ndërkombëtare, për mundësitë për intensifikimin e bashkëpunimit të ndërsjellë ushtarak duke përfshirë në Strukturat e shtabit të NATO-s në Itali, bashkëpunimi i mundshëm në fushën e forcave speciale, si dhe pjesëmarrja në iniciativat e sigurisë me mbështetjen e Forcave të Armatosura Italiane. Gjenerali

Gjurçinovski theksoi rëndësinë e intensifikimit të bashkëpunimit të ndërsjellë ushtarak dhe zhvillimit të mëtejshëm të iniciativave të iniciuara gjatë vizitës së vitit të kaluar të

Këshillit të Lartë në Itali. Admiralit Dragone shprehu mbështetjen e rezervë të Republikës Italiane për rritjen e ndërveprimit dhe përfshirjes sonë në aktivitetet e NATO-s dhe iniciativat e sigurisë në të cilat Italia merr pjesë.

Avancimi vazhdueshëm i bashkëpunimit ushtarak

Shefi i SHP, gjenerallejtnant-kolonel Vasko Gjurçinovski, në kuadër të vizitës së tij zyrtare në Republikën e Shqipërisë, zhvilloi takime në nivelin më të lartë ushtarak dhe shtetëror, ku u diskutua për bashkëpunimin e ndërsjellë ushtarak. Pas pritjes me nderime të larta ushtarake, në Shtabin e Përgjithshëm të Forcave të Armatosura dhe Ministrisë së Mbrojtjes së Republikës së Shqipërisë, gjenerali Gjurçinovski pati takime të veçanta me nikoqirin e tij, shefin e Shtabit të Forcave të Armatosura të Shqipërisë, gjeneral brigade Arben Kinji si dhe me ministrin e mbrojtjes Niko Peleshi. Në takimin mes shefave u trajtuan një sërë çështjesh, duke përfshirë: nxitjen e bashkëpunimit ushtarak përmes

aktiviteteve të përbashkëta, pjesëmarrjen në operacionet ndërkombëtare, sfidat aktuale të sigurisë, mësimet e nxjerra nga situata aktuale e sigurisë e shkaktuar nga agresioni mbi Ukrainën, si dhe përdorimi i kapaciteteve të ushtrisë me të cilat disponojnë të dy vendet. Bashkëpunimi i ndërsjellë ushtarak dhe promovimi i tij si faktor i rëndësishëm për sigurinë në nivel rajonal dhe më gjerë ishte temë e bisedës gjatë takimit të gjeneralit Gjurçinovski me ministrin e Mbrojtjes, Niko Peleshi. Gjatë bisedimeve, gjenerali Gjurçinovski theksoi rolin e bashkëpunimit të ndërsjellë ushtarak në forcimin e sigurisë në rajon, por edhe më gjerë me pjesëmarrjen dhe kontributin tonë në aktivitetet e NATO-s për

një prani të përforcuar dhe të zgjeruar. Në të njëjtën kohë, u konfirmua përkushtimi për përmirësimin e vazhdueshëm të të njejtit. Gjatë qëndrimit në Shqipëri, gjenerali Gjurçinovski u takua edhe me presidentin e Shqipërisë, Bajram Begaj, si dhe vizitoi Komandën e Ushtrisë Shqiptare.

Konferenca e 16. e shefave të Shtabeve të përgjithshëm të vendeve të Ballkanit

Shefi i SHP të Armatës, gjenerallejtnant Vasko Gjurçinovski mori pjesë në Konferencën e 16-të të Shefave të Shtabit të Përgjithshëm të Vendeve të Ballkanit (Forumi B-9), që u mbajt në Sofje, Bullgari. Tema kryesore e konferencës ishte "Lidhja ushtarake rajonale dhe lëvizshmëria ushtarake, si fokus në partneritetin e Ballkanit në kërkim të mënyrave inovative të integritimit dhe bashkëpunimit", ku u diskutua për zgjerimin e mëtejshëm të bashkëpunimit të ndërsjellë ushtarak me qëllim të përmirësimit të sigurisë rajonale. Gjatë diskutimeve, krerët e Shtabit të Përgjithshëm prezantuan edhe raportet vjetore nga grupet e përhershme të punës në fushat e kërcënimeve asimetrike, edukimit ushtarak, trajnimit dhe koordinimit,

si dhe aktivitetet e planifikuara për vitin e ardhshëm. Gjenerali Gjurçinovski përmendi rëndësinë e këtij forumi, i cili si një nga shtyllat e bashkëpunimit të përbashkët ushtarak ka një rol të rëndësishëm në sigurinë rajonale. Duke folur për sfidat aktuale të sigurisë, ai theksoi rëndësinë e promovimit të bashkëpunimit të ndërsjellë ushtarak. Në fund të Konferencës, Krerët e Forcave të Armatosura konfirmuan me një deklaratë të përbashkët angazhimin për zgjerimin dhe forcimin e bashkëpunimit të ndërsjellë ushtarak në kushtet e sfidave aktuale të sigurisë, si dhe gjetjen e mënyrave dhe mundësive për të çuar përpara aktivitetet strategjike të ndërsjella. me interes për sigurinë rajonale. Përveç Shefit të Shtabit të Përbashkët të Forcave të Armatosura të Bullgarisë, si

mikpritës, në Forumin "B-9" marrin pjesë edhe shefat e SHP të armatave të vendeve anëtare si: Maqedonia e Veriut, Shqipëria, Greqia, Bosnja dhe Hercegovina, Serbia, Turqia dhe Mali i Zi, dhe vendet vëzhguese Kroacia dhe Sllovenia. Të ftuar specialë ishin komandanti i KE-së së BE-së dhe zëvendëskomandanti i Komandës së Forcave të Përbashkëta të NATO-s në Napoli.

Bashkëpunimi shumëkombësh në NATO (2)

Aleatët po eksplorojnë vazhdimisht iniciativa të reja shumëkombëshe për të zhvilluar aftësitë kryesore që i duhen Aleancës për të përballuar me sukses sfidat e sotme të sigurisë. Kur bëhet fjalë për kontributin në operacionet dhe misionet nga shtetet anëtare, bëhet fjalë për sigurimin e trupave dhe sigurimin e pajisjeve dhe burimeve. Pajisjet e përdorura në operacionet dhe misionet e NATO-s ndryshojnë në madhësi dhe kosto, duke përfshirë paketën logjistike. Në këtë drejtim, kombet bashkëpunojnë ngushtë në disa projekte të përbashkëta që nuk mund t'i përballojnë individualisht.

Sistem ajror për parandalim dhe kontrollë

Një nga burimet kryesore të NATO-s është avioni, pra sistemi i paralajmërimit dhe kontrollit, i njohur si AWACS (Airborne Warning and Control System). Në historinë ushtarake të NATO-s, flota AWACS shquhet si një nga projektet

e para të integruara të njësive ajrore shumëkombëshe të krijuara. Që nga fillimi i saj në fund të viteve të '70-ta, flota AWACS ka qenë vazhdimisht pjesë e misioneve ushtarake dhe është përdorur për mbrojtje dhe siguri gjatë ngjarjeve të mëdha. Ajo ka dëshmuar rolin e saj si një aset kyç në menaxhimin e krizave dhe operacionet e mbështetjes së paqes. Për qëllime të zbulimit të hershëm dhe paralajmërimit të hershëm, detyra e AWACS është zbulimi dhe vëzhgimi ajror. Përdoret gjithashtu si qendër e kontrollit të operacioneve ajrore. E vendosur në bazën ajrore Geilenkirchen në Gjermani, flota e E-3 AWACS është gati për përdorim të përditshëm pa kufizime. Gjatë marsit në vitin 2022, Agjencia e Mbështetjes dhe Blerjes së NATO-s (NSPA) i dha kontrata konsorciumit "Boeing", ekipit të "Airbus" dhe "Northrop Grumman" dhe "General Atomics" për të kryer studime si pjesë e Iniciativës së Aleancës për Mbikëqyrjen dhe Kontrollin e Ardhshëm (AFSC). Këto studime do të ndihmojnë

në ripërcaktimin e hapave të ardhshëm në mënyrën se si Aleanca do të kryejë mbikëqyrjen dhe kontrollin pas daljes në pension të planifikuar të flotës aktuale E-3 AWACS (pas 50 vitesh në shërbim), që do të ishte në vitin 2035.

Aftësia transportuese shumëdimensionale

Kjo aftësi realizohet nëpërmjet një avioni me shumë qëllime që mund të shërbejë për transportin e ngarkesave, ushtarëve dhe si një cisternë për furnizimin me karburant ajror. Cisternat e furnizimit me karburant (ajër-ajër) janë veçanërisht kritike për projektimin e fuqisë ajrore dhe janë jetike në mbështetjen e operacioneve me rreze të gjatë dhe me rreze të gjatë të NATO-s. Si një nismë shumëkombëshe, ndërveprueshmëria është thelbësore për këtë projekt. Ai lejon gjashtë aleatët (Belgjika, Republika Çeke, Gjermania, Luksemburgu, Holanda dhe Norvegjia) si pjesëmarrës që të blejnë kolektivisht aeroplanë "Airbus A330 Multi Role

Tanker Transport”, si dhe për të krijuar një flotë nën pronësi shumëkombëshe dhe menaxhim shumëkombësh. Avioni i parë u dorëzua në qershor 2020, dhe dorëzimi i fundit është planifikuar për vitin 2024. Me përjashtim të Norvegjisë, pjesa tjetër e pjesëmarrësve janë anëtarë të BE-së, që është shembull i bashkëpunimit të ngushtë ndërmjet NATO-s dhe BE-së në ofrimin e kapaciteteve kritike. Avioni mund të transportojë deri në 111 t karburant gjatë misionit të karburantit ajror, që është kapaciteti më i madh në klasën e avionëve cisternë. Një tipar kryesor i një sistemi qendror të furnizimit me karburant është shkalla e rrjedhës së karburantit. Cisternat mund të pajisen me sisteme me shumë pika që lejojnë dy avionë të furnizohen me karburant në të njëjtën kohë. Përtej misionit të tij kryesor, avioni mund të transportojë personel dhe ngarkesa, si dhe të kryejë misione evakuimi mjekësor (ky i fundit rezultoi veçanërisht i vlefshëm gjatë pandemisë). Kjo marrëveshje shumëkombëshe e flotës është një zgjidhje me kosto efektive dhe fleksibël, duke plotësuar mungesat e kapaciteteve të Evropës dhe mbështetjen e reduktuar në burimet e SHBA.

Fluturake shumëdimensionale detare

Nisma pasqyron gatishmërinë e aleatëve për të forcuar aftësitë evropiane, duke kontribuar në ndarjen më të drejtë të barrës brenda Aleancës. Avioni i përbashkët detar do të përdorej për qëllime të shumta në fushën e mbrojtjes dhe sigurisë detare. Është jetike për NATO-n të sigurojë ndërgjegjësimin e vazhdueshëm të situatës dhe aftësitë e luftës kundër nëndetësve. Më 29 qershor 2017, gjashtë aleatë të

NATO-s (Franca, Gjermania, Greqia, Italia, Spanja dhe Turqia) njoftuan gatishmërinë e tyre për të punuar së bashku në zhvillimin dhe gjetjen e zgjidhjeve plotësuese për detare dhe anti-nëndetëse të tyre ekzistuese, si dhe për inteligjencën, mbikqyrjen dhe avionë zbulues. Në një ceremoni në Bruksel, ministrat e mbrojtjes nënshkruan një letër synimi për “Bashkëpunimin për avionët shumëkombësh, detar, shumëdimensional”. Më 15 shkurt 2018, Kanadaja dhe Polonia iu bashkuan përplekjes shumëkombëshe për të zhvilluar projektin. Si pikënisje e përbashkët për aktivitetet e ardhshme të zbatimit, aleatët brenda këtij projekti krijuan një grup të përbashkët kërkesash. Franca dhe Gjermania kanë ndërmarrë hapin e parë duke zhvilluar një sistem luftime ajrore detare që do të shërbejë gjithashtu si një mjet për ndërgjegjësimin e situatës detare.

Sistemet detare pa pilot

Në Samitin e Brukselit në vitin 2018, udhëheqësit e NATO-s riafirmuan rëndësinë strategjike të fushës detare dhe rëndësinë e investimit në kapacitete të reja pa pilot. Këshilli Këshillimor i Inovacionit të Sistemeve Detare pa pilot të NATO-s u takua për herë të parë gjatë nëntorit të 2021 në selinë e NATO-s. Këshilli propozon zhvillimin dhe përdorimin e sistemeve detare pa pilot, si dhe teknologjive të tjera të reja në fushën detare. Përdorimi i sistemeve pa pilot është një ndryshim i lojës në teknologjinë detare. Ato do të sjellin përfitime në një gamë të gjerë misionesh, si zbulimi dhe pastrimi i minave, monitorimi dhe mbrojtja e linjave detare të komunikimit dhe kablllove nëndetëse, ndërgjegjësimi i situatës detare dhe zbulimi dhe

gjurmimi i nëndetësve. Për të lehtësuar bashkëpunimin shumëkombësh në këtë fushë, 16 aleatë të NATO-s (Belgjika, Bullgaria, Kanadaja, Danimarka, Franca, Gjermania, Greqia, Italia, Holanda, Norvegjia, Polonia, Portugalia, Spanja, Turqia, Mbretëria e Bashkuar dhe Shtetet e Bashkuara), si dhe partneri i NATO-s Australia kanë bashkuar forcat përmes kësaj nisme. Koncepti i Oqeanit Dixhital u prezantua në pranverën e vitit 2021 në Konferencën e Drejtorëve Kombëtarë të Armatimit (CNAD) dhe u miratua nga marinat kryesore aleate. Koncepti është krijuar për të përmirësuar aftësitë aleate duke krijuar një rrjet sensorësh globalisht, nga shtrati i detit në hapësirë, për të parashikuar, identifikuar, klasifikuar dhe luftuar më mirë kërcënimet. Ai parashikon ndërgjegjësimin e domenit detar, dronët dhe satelitët, dhe shfrytëzon inteligjencën artificiale, të dhënat dhe sistemet autonome së bashku me asetet konvencionale. Në përputhje me Axtendën e NATO-s 2030, zhvillimi i mëtejshëm i vizionit të Aleancës për një oqean dixhital do të ndihmojë në zbutjen e rreziqeve të ndryshimeve klimatike, mbrojtjen e infrastrukturës kritike nënujore, si dhe mbrojtjen e zinxhirëve thelbësorë të furnizimit dhe rrugëve ujore strategjike në një mënyrë më të aksesueshme, të qëndrueshme dhe në një mënyrë më të sigurt. Sistemet pa pilot mund të ndihmojnë në kapërcimin e kufizimeve me të cilat përballen platformat tradicionale detare të drejtuara, të tilla si anijet ose nëndetëset, për sa i përket zonave që mund të mbulojnë dhe për sa i përket kostove direkte dhe indirekte dhe personelit të punësuar.

Dragan Pavlovski

Njëzet vjet nga formimi i Qendrës për Trajnim të Operacioneve për Mbështetjen e Paqes

Peace Support Operation Training Centre (PSOTC)

Duke vepruar si një qendër trajnimi partnere dhe rajonale, PSOTC synon të mbështesë zhvillimin profesional të Forcave të Armatosura të BiH dhe vendeve partnere, që synon arritjen e standardeve të NATO-s, BE-së dhe OKB-së për të kontribuar në paqen dhe sigurinë ndërkombëtare. Është një qendër e njohur ndërkombëtarisht e akredituar për Edukim dhe Trajnim, me kurrikulë të certifikuar nga universiteti. Në të, në përputhje me doktrinat e NATO-s, OKB-së dhe BE-së, bëhet edukimi dhe trajnimi i personelit ushtarak, civil dhe policor të vendeve anëtare të NATO-s dhe vendeve partnere, si dhe nga vendi nikoqir, BeH. Grupi i synuar janë oficerët e rinj dhe fokusi kryesor i trajnimit është në operacionet shumëkombëshe të mbështetjes së paqes, ndërtimin e aftësive dhe operacionin e suksesshëm në një mjedis ndërkombëtar, i cili përfshin një qasje gjithëpërfshirëse

Në kuadër të bashkëpunimit rajonal, Ministria e Mbrojtjes së Republikës së Maqedonisë së Veriut bashkëpunon me disa qendra rajonale, ndër të cilat është Qendra e Trajnimit për Operacione për Mbështetjen e Paqes (PSOTC), e vendosur në Kampin Butmir në rrethinë afër Sarajevës, BeH

dhe bashkëpunim midis aktorëve të ndryshëm në një mjedis kompleks dhe ofron një profesionist unik. mundësi për lidhjen e ndërsjellë të pjesëmarrësve. Fillimet e Qendrës datojnë në vitin 2003, kur më 23 shtator u nënshkrua një Memorandum Mirëkuptimi midis Mbretërisë së Bashkuar dhe Bosnje-Hercegovinës për mbështetje financiare dhe u emërua komandanti i parë - gjeneral brigade Henning Brohmann Larsen, pjesëtar i Armatës së Danimarkës. Ajo u themelua si një projekt shumëkombësh i 12 vendeve

partnere: Suedia, Norvegjia, Finlanda, Danimarka, Holanda, Franca, Hungaria, Polonia, Zvicra, Turqia, Britania e Madhe dhe SHBA - të cilat në 2003 nënshkroi Memorandumin e Mirëkuptimit: "Bashkëpunimi për krijimin dhe funksionimin e Qendrës së Trajnimit për Mbështetjen e Operacioneve të Paqes. Projekti kishte për qëllim kryerjen e trajnimit dhe edukimit për operacionet e mbështetjes së paqes, të destinuara për anëtarët e Forcave të Armatosura të BeH dhe pjesëmarrësit ndërkombëtarë dhe promovimin e përfitimeve të

kostot e plota për ekspertët që do të mbështesin kursin. Mesatarisht, Qendra realizon rreth 30 ngjarje edukative dhe trajnime në vit, nga të cilat 15-17 kurse rezidente dhe 6-8 aktivitete të ekipit të trajnimit ndërveprues (MTT). Që nga realizimi i kursit të parë në vitin 2005, Qendra e Trajnimit për Mbështetjen e Operacioneve Paqësore ka trajnuar rreth dhjetë mijë studentë, më shumë se gjysma e të cilëve janë pjesëmarrës ndërkombëtarë.

Sipas nevojave të Ministrisë së Mbrojtjes dhe Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut, më shumë se 200 personel ushtarak dhe civil janë dërguar në trajnime nga fusha të ndryshme, kështu që vendi ynë është në vendin e dytë për nga numri i pjesëmarrësve, pas mikpritësit BiH. Pjesëmarrja e përfaqësuesve tanë është e sponsorizuar (për një pjesëmarrës për çdo kurs të ofruar), domethënë shpenzimet mbulohen plotësisht nga organizatori. Institucioni ynë kontribuoi në qendër duke referuar instruktorë të cilët u vlerësuan shkëlqyeshëm, në tre mandate në periudhën korrik 2008 - korrik 2018 me mbështetje financiare nga Mbretëria e Danimarkës. Cilësia e trajnimeve dhe edukimit të realizuara në Qendër është konfirmuar zyrtarisht në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar përmes mekanizmit të akreditimit të kurseve, si dhe me marrjen e akreditimit institucional. Në vitin 2014 Sekretariati i Shtetit Amerikan i dha Qendrës Certifikatën e Aftësisë së Plotë për të kryer trajnime dhe në maj 2016. Qendra iu dha një Certifikatë Cilësie e NATO-s, duke u bërë kështu zyrtarisht një nga institucionet e akredituara të NATO-s për trajnim dhe arsim. Në katalogun e saj të kurseve PSOTC zhvillon 7 (shtatë) kurse të miratuara nga NATO, 4 (katër) kurse të certifikuara nga OKB, 2 (dy) kurse të akredituara nga universitete civile, si dhe 2 (dy) në bashkëpunim me organizata/qendra të gjata.

NATO kurset e miratuara:

1. International Staff Officers Skills Course (ISOSC)
2. Building Integrity in Peace Support Operations Course (BIPSOC)

3. Building Integrity for Senior Non-Commissioned Officers Course (BISNCO)
4. Utility of Gender in PSO Course
5. Essential Staff NCO Skills Course
6. Media Management in PSO Basic Course
7. Counter Insurgency (COIN) Orientation Course

Kurset e certifikuara të OKB-së:

8. UN Military Observer Course (UNMOC)
9. UN Staff Officers Course (UNSOC)
10. UN Police Officers Course (UNPOC)
11. UN Comprehensive Protection of Civilian Course (UNCPOCC)

Kurset e akredituara universitare (sipas sitemit të Bolonjës)

12. Media Management in PSO Basic Course (MMPSOBC)
13. Euro-Atlantic Security Course (EASC)
- Kurset në bashkëpunim me organizata dhe qendra të tjera:
14. EU Common Security and Defence Policy Orientation Course (во организација на ESDC)
15. Defence Attache Orientation Course in Defence (со финансиска поддршка на GCSP)

Duke njohur rëndësinë e bashkëpunimit me partnerët në sigurimin e paqes dhe sigurisë në botë dhe rëndësinë e trajnimit dhe edukimit adekuat për operacionet e ardhshme të mbështetjes së paqes, Ministria e Mbrojtjes e BiH organizon një herë në vit një takim me partnerët ekzistues dhe potencialë PSOTC, të gatshëm përmes partneritetit për të mbështetur punën e kësaj qendre. Në këtë "Konferencë Tradicionale të Miqve të PSOTC" marrin pjesë zakonisht më shumë se 30 pjesëmarrës nga vendet partnere, si dhe nga qendra, ministri dhe organizata të ndryshme, nga selia e NATO-s në Sarajevë, EUFOR, UNDP etj. Në kuadër të konferencës së sivjetme "Miq të PSOTC", e cila do të zhvillohet nga data 19-20 shtator 2023, do të organizohet ceremonia formale me rastin e 20-vjetorit të Qendrës me moton "Njëzet vjet përsosmëri".

Valentina Pandillova

bashkëpunimit në mes entiteve, si dhe mbështetjen e procesit të reformës në sistemin e mbrojtjes së BeH. Fondet e nevojshme për themelimin e Qendrës u siguruan nga vendet partnere, të cilat gjithashtu morën pjesë me mbështetje personale. Mbretëria e Bashkuar u caktua si një vend ndërmjetës në emër të të gjitha vendeve partnere për bashkëpunimin me BeH. Më vonë kësaj gjende si vende partnere iu bashkuan Shqipëria, Austria, Kroacia, Gjermania, Maqedonia e Veriut dhe Serbia. Qendra e Trajnimit për Operacionet e Mbështetjes së Paqes u bë Qendra e Trajnimit dhe Edukimit PzM (PTEC) në 2007. dhe u njoh zyrtarisht në vitin 2009. si një nga 5 qendrat e trajnimit në rajon. Në dhjetor 2012, pas periudhës së tranzicionit, Qendra iu dorëzua BeH-së dhe nga janari 2013 dhe është zyrtarisht e integruar plotësisht në strukturën e Këshillit të BeH. Edhe pas tranzicionit, Qendra e mbajti profilin e saj ndërkombëtar, sepse në përbërjen e saj mbajti instruktorë ndërkombëtarë dhe vazhdoi me trajnimin e studentëve ndërkombëtarë. Që nga dhjetori 2017, Mbretëria e Danimarkës ka sponsorizuar Qendrën me rreth 350,000 euro në vit për të mbështetur instruktorët rajonalë, si dhe studentët nga vendet e rajonit, si dhe nga Ukraina dhe Gjeorgjia (vetëm në kurse të caktuara). Edhe SHBA-ja mbështeti RSOTS-në, por duke dhuruar fonde për investime kapitale. Sot RSOTS vetëfinancohet nga tarifa e regjistrimit që ngarkohet nga kurset e studentëve nga vende që nuk financohen nga Qendra dhe që varion nga 100 deri në 200 euro në javë për kurse të ndryshme. Disa nga kurset financohen edhe nga organizata apo shtete të ndryshme (NATO ACT, Norvegjia, Britania e Madhe, Zvicra, etj.). Ata mbështesin RSOTS me instruktorët e tyre ose duke mbuluar

Nën flamurin e OKB-së Siguria klimatike (2)

Nevoja për partneritete

Për të përmbushur qëllimet e operacioneve paqeruajtëse në lidhje me ndikimet e ndryshimeve klimatike, paqeruajtësit e OKB-së duhet të planifikojnë partneritete të reja me “aktorë” nga sektori privat, organizatat joqeveritare dhe qeveritë lokale, dhe veprime të përbashkëta për çështjet e sigurisë klimatike - analiza e klimës rreziku, uji i pijshëm, ujërat e zeza, menaxhimi i mbetjeve etj. Përdorimi i burimeve të rinovueshme të energjisë nga sektori publik dhe privat ofron përfitime të tjera potenciale dhe mënyra për të lehtësuar përmbushjen e mandateve të misionit. Në këtë mënyrë mund të kursehen kostot e larta të ndërtimit të infrastrukturës energjetike për nevojat e misionit të OKB-së, si dhe të inicohet zhvillimi i ri lokal i përdorimit të burimeve të rinovueshme të energjisë në kuadër të elektrifikimit të komuniteteve lokale. Një shembull i një partneriteti të tillë do të ishte bashkëpunimi me përfaqë-

Ndryshimet klimatike janë bërë një nga faktorët që ndikojnë drejtpërdrejt dhe tërthorazi në shfaqjen e konflikteve dhe luftërave, si dhe në përpjekjet për parandalimin e tyre. Nevojiten përpjekje shtesë për të forcuar kapacitetet e paqeruajtësve në terren, që synojnë komunikimin më të mirë të lidhjes midis ndryshimit të klimës dhe paqes dhe sigurisë në vendin pritës, në mënyrë që të zhvillohen strategji efektive për t’iu përshtatur kushteve të reja

sues nga sektori privat që merren me zhvillimin e burimeve të rinovueshme të energjisë. Bazuar në hulumtimin e iniciativës Powering Peace duke cituar shembuj nga UNMISS në Sudanin e Jugut, MONUSCO në Republikën Demokratike të Kongos dhe UNSOS në Somali, Modele të ndryshme partneriteti janë evidente në proceset e kalimit drejt burimeve të rinovueshme të energjisë dhe uljes së përqendrimit të dioksidit të karbonit në rajonet e vendosjes së “helmetave të kaltërta”. Këto modele partneriteti përfshijnë: lidhjen e kontratave për

blerjen e energjisë elektrike, blerjen e pajisjeve për burimet e rinovueshme të energjisë (sistemet diellore) dhe ndërtimin e një rrjeti lokal hidroenergjetik. Përfshirja e organizatave rajonale dhe ndërkombëtare (OKB, BE dhe Bashkimi Afrikan) dhe harmonizimi i përpjekjeve të tyre në atë drejtim mund të bëhet përmes marrëveshjeve të përbashkëta dhe mekanizmave të rinj koordinues. Kjo është bërë e mundur nga njoftimet e Këshillit të BE-së nga janari i vitit 2022. “Prioritetet BE-OKB 2022-2024” dhe nga marsi 2022. “Forcimi i partne-

ritetit strategjik BE-OKB në fushën e menaxhimit të krizave”, i cili përfshin gjithashtu sigurinë klimatike në kuadër të partneritetit me OKB-në.

Mbrojtja e mjedisit njerëzor

Për sa i përket mbrojtjes së mjedisit njerëzor gjatë operacioneve paqeruajtëse, është bërë një përparim i madh në zbatimin e masave specifike mjedisore. Në terren, konsumi i energjisë elektrike është reduktuar shumë dhe komandat e misionit po i kushtojnë vëmendje të mjaftueshme identifikimit të opsioneve për përdorim më të madh të burimeve të rinovueshme të energjisë (panele diellore, turbina me erë, etj.) Departamenti i Operacioneve Paqeruajtëse të OKB-së (DPO), së bashku me Departamentin e Mbështetjes Operative (DOS), Agjencinë Ndërkombëtare të Energjisë së Rinovueshme (IRENA), si dhe qeveritë e Norvegjisë dhe Emirateve të Bashkuara Arabe, kanë nënshkruar së fundi një marrëveshje për të më tej mbështetur përpjekjet paqeruajtëse. Operacionet e OKB-së në këtë drejtim. Këto masa dhe aktivitete për përdorim më të madh të burimeve të rinovueshme të energjisë kontribuojnë në gatishmërinë më të madhe operacionale të kontingjenteve paqeruajtëse, veçanërisht në drejtim të organizimit të autokolonave të gjata dhe në disa raste të rrezikshme të transportit të karburanteve.

Këto masa i lejojnë vendit pritës të trashëgojë, adoptojë dhe përdorë në të ardhmen përdorimin e burimeve të rinovueshme të energjisë dhe menaxhimin e mbetjeve, në kuadër të tranzicionit të mundshëm të vendit drejt përdorimit të teknologjive “të gjelbra”. Një kontribut shtesë për këtë kanë vendet kontribuuese me kontingjente paqeruajtëse, të cilat za-

konisht janë edhe konsumatorët më të mëdhenj të energjisë në terren. OKB-ja po fillon tashmë një dialog me shtetet anëtare për dislokimin e kontingjenteve paqeruajtëse që do të përdornin pajisje që do të ruanin më shumë mjedisin njerëzor dhe do të përdornin më së shumti burime të rinovueshme të energjisë për aktivitetet e tyre.

Vendime të rëndësishme

Më 20 nëntor 2022, Egjipti priti Konventën e 27-të Kuadër të OKB-së për Ndryshimet Klimatike (COP27). Një vendim historik u mor në Sharm el-Sheikh, domethënë për operacionet paqeruajtëse të OKB-së - për të krijuar dhe funksionalizuar një Fond për Humbjet dhe Dëmtimet. Nga Sekretari i Përgjithshëm i OKB-së, António Guterres, fondi u quajt thelbësor sepse do të kontribuojë shumë në reduktimin drastik të emeti-

meve të gazrave të dëmshme.

Antonio Guterres theksoi: “Vija e kuqe që nuk duhet të kalojmë është që ngrohja e planetit tonë të mos e kalojë kufirin e temperaturës mbi 1.5 OC”, duke i bërë thirrje botës të mos dorëzohet “në luftën për drejtësinë klimatike dhe ambiciet klimatike. . Ne mund dhe duhet ta fitojmë këtë betejë për jetën tonë”.

Bazuar në një iniciativë kanadeze në qershor 2021, NATO planifikon të hapë një Qendër të Ekselencës për Sigurinë Klimatike në Toronto në vitin 2023. Këshilli i Ministrorëve të Organizatës për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE) miratoi një “Vendim për forcimin e bashkëpunimit për të adresuar sfidat e ndryshimeve klimatike”, i cili do të informojë politikatat e shteteve anëtare, aktivitetet e organizatës dhe misionet në terren.

M.S.

Roli i grave në vendimet energjetike

Kur zgjohemi në mëngjes, përdorim energji dhe teknologji për të kuptuar diçka të re për motin dhe lajmet në botë dhe në shtëpi, më pas pimë kafe të freskët dhe e kalojmë ditën të informuar dhe të freskuar. Tani le të përpiqemi të mendojmë nëse çdo grua në një fshat të varfër në Afrikë apo Azi rurale mund të përdorë teknologjinë për të marrë informacion jetik në të njëjtën mënyrë. Sigurisht që nuk mundet. Kështu, kjo qasje e pamundur në energji në një farë mënyre pafuqizon, domethënë minon vetëvlerësimin e grave në mbarë botën që janë në këtë situatë. Hulumtimet tregojnë se njerëzit me integritet janë shumë më rezistent ndaj goditjeve dhe dëmtimeve

Revista Nature Energy në kohën e fundit botoi një përmbledhje duke shqyrtuar më shumë se 100 artikuj kërkimor mbi këtë temë. Konkluzioni i përbashkët është se pavarësisht rëndësisë dhe angazhimit të madh të Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm të Kombeve të Bashkuara (OKB) për barazinë gjinore (SDG5) dhe aksesin universal në energjinë moderne (SDG7), ka mangësi dhe boshllëqe në njohuritë për marrëdhëniet midis gjinisë dhe energji që mund të pengojë përparimin dhe realizimin e këtyre qëllimeve

klimatike. Prandaj, ashtu si teknologjia e energjisë mund të përmirësojë qëndrueshmërinë në shoqëri, ajo gjithashtu mund të krijojë dobësi të reja. Le të mendojmë për fatkeqësitë që mund të dëmtojnë sistemet komplekse të energjisë ose të shkatërrojnë

sistemet diellore të shtëpive dhe t'i shkëputin ato nga rrjeti. Në këtë kontekst, revista Nature Energy botoi kohët e fundit një përmbledhje në të cilën shqyrtohen më shumë se 100 artikuj kërkimorë mbi këtë temë. Konkluzioni i përbashkët është se pavarësisht rëndësisë dhe

angazhimit të madh të Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm të Kombeve të Bashkuara (OKB) për barazinë gjinore (SDG5) dhe aksesin universal në energjinë moderne (SDG7), ka boshllëqe dhe boshllëqe në njohuritë për marrëdhëniet midis gjinisë dhe energji që mund të pengojë përparimin dhe realizimin e këtyre qëllimeve. Studiuesja e Universitetit Duke amerikan, Ipsita Das (në origjinal: Ipsita Das) argumenton se “boshllëqet e mëdha në njohuritë për marrëdhëniet midis gjinisë dhe energjisë” kufizojnë veprimet e politikëbërësve, minojnë efektivitetin e ndërhyrjeve dhe rrisin rrezikun që ndërhyrjet aktuale ose të reja përkeqësohen dmth. rritja e pabarazisë”.

Studiues të tjerë argumentojnë se qasja e grave në financa, arsim dhe fuqi negociuese shtëpiake mund të rrisë adoptimin e teknologjive më efikase të gatimit dhe karburanteve me djegie më të pastër. Qasja në financa, transport dhe rrjete sociale është zbuluar gjithashtu se rrit suksesin e grave si sipërmarrëse të energjisë. Autorët e artikujve të rishikuar rekomandojnë kërkime të mëtejshme për të trajtuar energjinë dhe fuqizimin e grave në mënyrë që të përmbushen qëllimet e zhvillimit të qëndrueshëm global. Duke vepruar kështu, fokusi duhet të jetë në përkufizime më të mira të aksesit në shërbimet e energjisë dhe në studimin e grave si konsumatore të energjisë dhe sipërmarrëse të energjisë, në vend që të mbështetet në masa të kufizuara si akses i thjeshtë në energji elektrike ose soba të përmirësuara.

Për më tepër, është e nevojshme të krijohen dhe të përdoren masa të bazisë gjinore që janë relevante për analizën e fushës së energjisë dhe që marrin parasysh perspektivat e ndryshme mbi fuqizimin e grave që ekzistojnë në akademi dhe praktikat sociale. Është gjithashtu e nevojshme të shkohet përtej përkufizimeve binare të qasjeve gjinore dhe energjitike, dhe të merren parasysh qasjet ndërsektoriale që përfshijnë klasën, përkatësinë etnike, fenë dhe ndarjet e tjera shoqërore.

“Bota mbetet thellësisht dhe në mënyrë të pabarabartë e ndarë midis atyre me burime dhe fuqi dhe atyre pa”, thotë studiuesi i Universitetit Duke P.P. Krishnapriya (në origjinal: PP Krishnapriya): “Disa janë të pasur me energji, të tjerë të varfër me energji. Burrat kanë akoma më

shumë pushtet dhe paga më të mira se gratë në të gjithë botën”, thekson Krishnapriya në artikullin e saj. Por, pavarësisht progresit të jashtëzakonshëm në aksesin në energji elektrike, 733 milionë njerëz ende nuk kanë energji elektrike në shtëpi, dhe rreth 2.4 miliardë njerëz vazhdojnë të përdorin karburantet ndotëse dhe teknologjitë e gatimit. Ndërkohë, pabarazia gjinore vazhdon: gratë kontribuojnë në 76% të orëve totale të punës së kujdesit të papaguar, zotërojnë vetëm 13% të tokës bujqësore, përbëjnë vetëm 24% të parlamenteve kombëtare dhe kanë norma të shkrim-leximit prej 83% krahasuar me 90% për burrat. Ky përmbledhje përmbledh kërkimin mbi lidhjet fuqizim-energji të grave dhe boshllëqet e njohurive. Ai

gjithashtu merr në konsideratë një mori mënyrash në të cilat fuqizimi gjinor mund të nxisë adoptimin e energjisë, dhe anasjelltas. Edhe vetë Axxhenda 2030 për Zhvillimin e Qëndrueshëm, me 17 Objektivat e saj të Zhvillimit të Qëndrueshëm (SDG), është krijuar për të adresuar këto dhe sfida të tjera globale.

Mr. Biljana Popovska (Shkencëtarët e Universitetit Duke (Ipsita Das, Marc Jeuland, Njeri Kara, PP Krishnapriya, Subhrendu K. Pattanayak dhe Victoria Plutshack) bashkëpunuan me Universitetin Shtetëror në Karolinën e Veriut (Erin Sils) dhe Me Universitetin Michigan (Radja Saporalla dhe Stefani Scot) për të realizuar këtë hulumtim akademik.

Intelegjenca artificiale: E ardhmja është këtu!

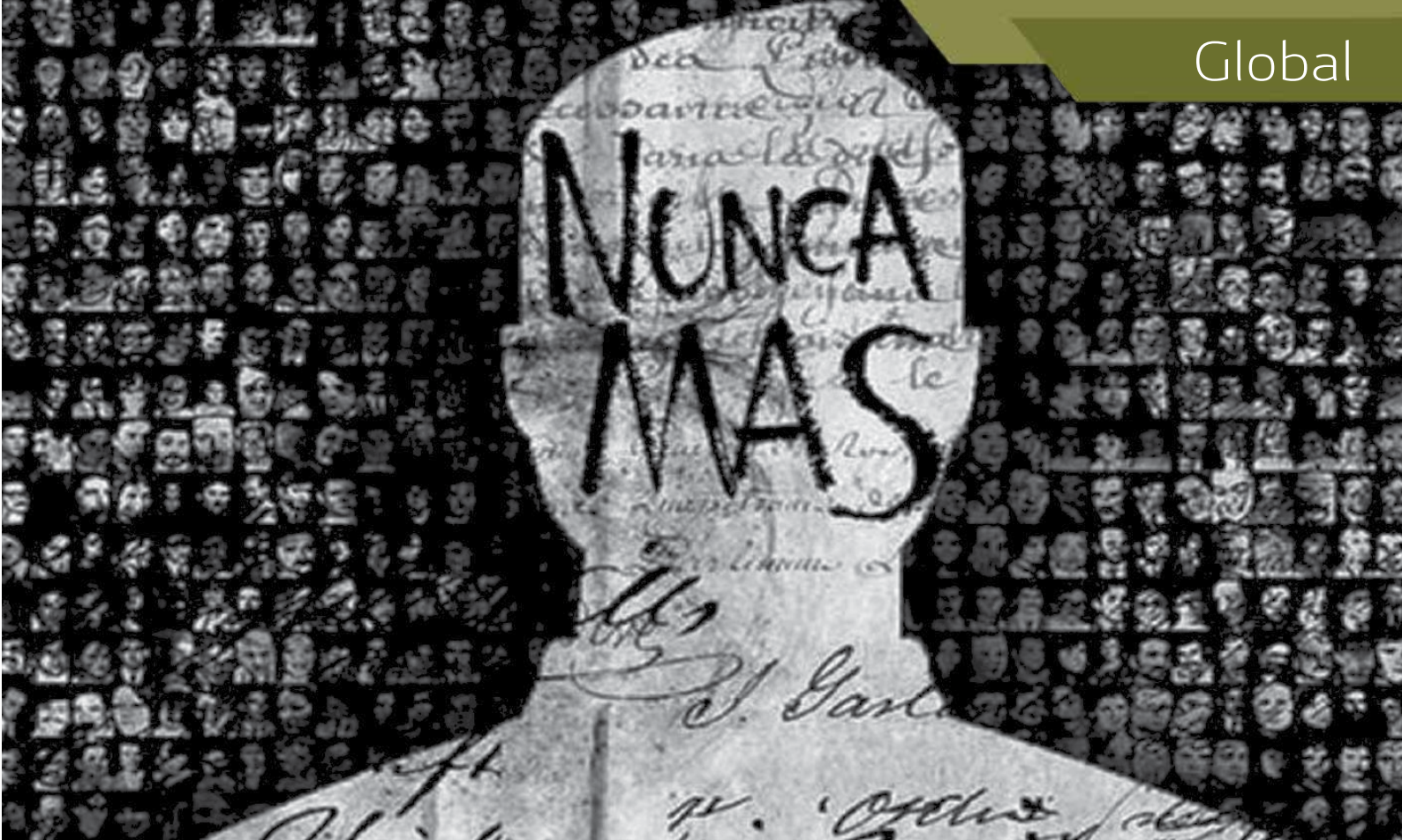
Edhe pse shumë kanë frikë se përdorimi i teknologjive të reja do të reduktojë numrin e vendeve të punës, ekspertët parashikojnë se zgjerimi i inteligjencës artificiale do të sjellë mundësi të reja për të krijuar vende të reja pune. Në suaza botërore, shumë vende perëndimore, por edhe vende si India, Japonia, Kina, madje edhe Rusia, tashmë po përdorin inteligjencën artificiale në proceset e tyre rutinore. Parashikohet që deri në vitin 2030 do të ketë një rritje prej 31.4 për qind në vendet e punës që lidhen me shkencën e të dhënave dhe shkencën matematikore, shumica e të cilave do të bazohen në inteligjencën artificiale. Mumbai, kryeqyteti dhe qendra financiare e Indisë, kohët e fundit priti edicionin e 39-të global të Shfaqjes Botërore të Inteligjencës Artificiale. Ngjarja mbledhi mendjet më të ndritura nga peizazhi i Inteligjencës Artificiale (AI) dhe Mësimi i Makinerisë (ML) për të zbuluar aplikacionet inovative dhe shtrirjen e tyre futuriste në normalitetin e ri të Indisë. Ekspertët parashikojnë që shumë, nëse jo shumica, organizata do të zhvendosen në sisteme, aplikacione, sisteme sigurie, analiza të të dhënave dhe aplikacione të tjera në të ardhmen për shkak të zgjerimit të shpejtë të mësimi të makinerive.

Ekspertët e quajnë «inteligjencën artificiale» një nga përparimet më të mëdha teknologjike në historinë njerëzore. Përdorimi i saj në rritje në mënyrë eksponenciale në të gjithë industrinë është një tregues i vërtetë se AI është këtu për të qëndruar dhe për të përparuar. Inteligjenca artificiale dhe mësimi i makinerive janë në qendër të revolucionit teknologjik

Kryeministri indian Narendra Modi ka pranuar pa mëdyshje potencialin e inteligjencës artificiale. “Mjetet dhe teknologjia kanë fituar gjithashtu fuqinë për të mësuar dhe menduar. Puna ekipore e AI me njerëzit mund të bëjë mrekulli për planetin tonë”, vuri në dukje kryeministri Modi. Nga gjigantët e teknologjisë tek spitalet, restorantet, mbrojtja dhe shumë sektorë të tjerë në Indi po përfshijnë gradualisht teknologjinë e vetë-mësimi për të përmirësuar efikasitetin e fuqisë së tyre punëtore. Me mbështetjen e qeverisë, e cila qëndron plotësisht pas kësaj teknologjie të re, gjithnjë e më shumë industri kanë adoptuar përdorimin e inteligjencës artificiale në domenet e tyre. Inteligjenca artificiale është inkorporuar nga një numër ministrish qeveritare,

veçanërisht në mbrojtje dhe ushtri. Gjithashtu, sipas shumë njerëzve të brendshëm, India është në gjendje të përfitojë plotësisht nga teknologjia AI për të rritur më tej ekonominë e saj në rritje të shpejtë, si dhe në fushën e mbrojtjes. Një numër i madh kompanish private i janë bashkuar projekteve për përdorimin e inteligjencës artificiale dhe kanë parë përfitime të shumta nga zbatim i përfitimeve të saj në departamentet e tyre. Sipas një raporti të Qendrës për Sigurinë dhe Teknologjitë në zhvillim (CSET), në vitin 2021, India ishte tashmë e gatshme për t'u bërë një lojtar i rëndësishëm dhe partner i vlefshëm në sistemin e inteligjencës artificiale.

Mr. Zorica Stojakova

Drejtësia tranzicionale

Rasti i Argjentinës: Përballje me krimin e së kaluarës (2)

Përgjigja e Argjentinës ndaj abuzimeve të ashpra të të drejtave të njeriut nga regjimi ka qenë objekt komentesh nga publiku ekspert. Është e rëndësishme të theksohet dhe me rëndësi për të drejtën ndërkombëtare, megjithëse është më pak e njohur, se në procesin në të cilin qindra gjyqtarë kanë gjykuar në kohën e Videlës, të njejtët i janë nënshtruar një verifikimi apo vetingu të gjerë. Si i tillë, gjyqësori është ndoshta aktori më kritik në shoqëritë pas konfliktit: jo vetëm për shkak të vendimit për të mbajtur përgjegjësi për krimet e regjimit të mëparshëm, por edhe nëpërmjet mbrojtjes së të drejtave të njeriut dhe një ndikimi kritik në politikën e qeverisë. Por duke pasur parasysh se pjesa më e madhe e gjyqësorit arrin t'u mbijetojë regjimeve, si i tillë ai nuk

Argjentina është më shumë se një rast i shkëlqyer për vëzhgim kur bëhet fjalë për drejtësinë tranzicionale si një kategori e ligjit ndërkombëtar për të drejtat e njeriut. Në vitin 1984 një arritje relativisht pioniere ishte krijimi i Komisionit të së Vërtetës dhe gjykimet e gjera të krimeve kundër njerëzimit në vitin 2005

është i pjekur për sfidën e përballjes me shoqëritë pas konfliktit, veçanërisht pasi has vështirësi nëse gjyqtarët nuk janë gati për sfidën ose nuk mund të bëjnë punën e tyre ashtu siç duhet dhe kërkohet në administratën e re: disa prej tyre shpesh përfshihen në shkëlqen e të drejtave të njeriut. Nuk ka gjasa që gjykatat të funksionojnë siç duhet dhe që njerëzit t'u besojnë relikeve të së kaluarës si kujtim të viteve të regjimit. Praktika të ndryshme

janë adoptuar në mbarë botën për t'u marrë me çështjen e gjyqtarëve pasardhës: nga mbajtja e të gjithë gjyqtarëve ekzistues deri te shpërbërja e të gjithë sistemeve gjyqësore. Midis këtyre ekstremeve, ekzistojnë tre lloje procesesh që fokusohen në sjelljen e gjyqtarëve për të përcaktuar nëse ata janë të përshtatshëm për të shërbyer në regjimin e ri. Së pari, hetimet dhe shkarkimet selektive synojnë gjyqtarë të caktuar, për shembull ata në pozicione

me rëndësi kushtetuese, të cilët kërkojnë t'i nënshtrohen një procesi shqyrtimi. Së dyti, shqyrtimi mbulon të gjithë gjyqësorin, duke vendosur nëse do të mbajë apo shkarkojë çdo gjyqtar individual. Së treti, proceset e riemërimit heqin mandatin e të gjithë gjyqtarëve, duke kërkuar që ata të riaplikojnë për pozicionet e tyre, këtë herë në konkurrencë me kandidatët e rinj.

Pas ardhjes në pushtet në vitin 1983, qeveria e re e Argjentinës u përball me pyetjen se si të silllej me gjyqtarët që trashëgoi nga diktatura. Gjyqësori u pa si bashkëpunëtor i juntës, duke afirmuar legjislationin e kohës dhe duke mos dënuar krimet e saj. Më pas, qeveria e re mori qëndrimin se përkundër garancive kushtetuese, gjyqtarët që kanë shërbyer në kohën e Videlës, nuk kanë asnjë garanci për vazhdimin e mandatit – sepse në të njëjtat vite nuk iu nënshtroan procesit kushtetues, i cili kërkonte detyrim konfirmimin nga Senati për emërimin. Këta gjyqtarë nuk e kanë konfirmuar asnjëherë mandatin e tyre. Edhe ata gjyqtarë që janë emëruar para grushtit të shtetit dhe kanë ndjekur procedurat e parashikuara sipas Kushtetutës gjatë emërimit të tyre, humbën statusin, duke pranuar të jenë pjesë e viteve të arta të Videlës. Me këtë, Qeveria planifikoi ndryshimin e gjyqtarëve në Gjykatën e Lartë, të cilët dhanë dorëheqjen para plejadës së re në Gjykatën Kushtetuese. Në lidhje me gjyqtarët në gjykatat tjera, Qeveria kishte një ultimatum që të gjithë të rikonfirmoheshin nga Senati, që në thelb do të nënkuptonte një proces të gjatë shqyrtimi që pretendohet se është kryer pas dyerve të mbyllura, më 1984. Ata gjyqtarë, të cilët më pas u konfirmuan, siguruan mandatin e tyre, ndërsa ata që nuk ishin, u zëvendësuan menjëherë. Provat e disponueshme flasin për negociata të vështira politike dhe pazare mes Qeverisë dhe opozitës që kontrollonte Senatin. Më shumë se 500 gjyqtarë kaluan në këtë proces dhe 70 për qind e tyre siguruan mandatin e tyre.

Gjykata penale në Buenos Aires relativisht shpejt bëhet qendra e ngjarjeve, domethënë përgjegjëse për gjyqet e drejtuesve të juntës. Shumica e gjyqtarëve u zëvendësuan në kohë rekord dhe u emërua një gjykatë e re e apelit. Ky formacion, më 9 dhjetor 1985 dënoi pesë anëtarët e Gjykatës Ushtarake për krime sipas Kodit Penal të Argjentinës, dmth për vrasje, torturë dhe ndalim të paligjshëm. Mund të konkludohet se rizgjedhja e gjyqtarëve ishte një proces politik

pa kritere të qarta dhe pa lejuar që të shkarkuarit të kenë arsye për të kundërshtuar shkarkimin e tyre. Qeveria e atëhershme nuk ishte e detyruar nga aktet e regjimit të Videlës dhe mund të zgjidhte nëse do t'i ndiqte ato apo do t'i shpërfillte plotësisht: kjo qasje e lejoi atë të shpërfillte mandatin e gjyqtarëve të emëruar në diktaturë, duke konfirmuar në të njëjtën kohë vetëm shkarkimet. e gjyqtarëve në fund të viteve të '70-ta.

Në përmbledhje, megjithë kontrollin e rreptë, nuk arriti të eliminonte gjyqtarët me një lloj pjesëmarrjeje në krimet e ish-regjimit në Argjentinë. Presioni për të ruajtur vetë ekzistencën dhe funksionimin e gjykatave dhe negociatat politike e kanë kufizuar këtë proces. Nga 70 për qind e gjyqtarëve

të konfirmuar, një pjesë e madhe e publikut nuk gëzonte aspak respekt dhe mbrojtje të të drejtave të njeriut. Aq shumë, që në korrik 2017 katër gjyqtarë federalë u dënuan për krime kundër njerëzimit dhe u dënuan me burgim të përjetshëm për bashkëpunim me regjimin. Të njëjtët gjyqtarë nuk vepruan asnjëherë në lidhje me ankesat e paraqitura për zhdukje, rrëmbime dhe tortura në vitet e '70-ta dhe më tragjik ishte fakti që ato u konfirmuan me dyer të mbyllura në vitin 1984 atëherë kur ata u promovuan më vonë, e madje në vitin 2012 u akuzuan. Shtrohet pyetja, cilat janë implikimet e çështjes argjentinase në proceset e përgjithshme të drejtësisë tranzicionale si kategori në dekadat e fundit. Çështja argjentinase në tërësinë e saj thekson

nevojën për një gjyqësor të fortë, të vendosur mbi themele të shëndosha, me kapacitet, prirje dhe afinitet drejt respektimit të të drejtave të njeriut. Ndryshe nga detyra më e vështirë e gjykatës në Buenos Aires, informacionet e deritanishme tregojnë se pjesa tjetër e Argjentinës dhe gjyqtarët atje nuk janë prekur sa duhet për të vënë para drejtësisë përgjegjësit e viteve të Videlës. Fakti është se qeveria argjentinase në 1983 u përball me një situatë të jashtëzakonshme, por publikimi i arsyeve reale të shkarkimit të një numri të madh gjyqtarësh dhe lejimi i tyre për të kundërshtuar këtë vendim, do të shkonte shumë më tepër në favor të shtetit të së drejtës që qeveria kishte aspirata për të arritur. Në thelb, ky aspekt i errët i tranzicionit të

Argjentinës, në të cilin u zëvendësuan mbi 150 gjyqtarë, rezultoi të ketë qenë vendimtar për strategjinë e qeverisë në atë kohë. Sipas Statutit të Romës të vitit 1998, një çështje është e papranueshme për Gjykatën Penale Ndërkombëtare nëse hetohet ose ndiqet penalisht nga shteti kompetent, “përveç rastit kur shteti nuk dëshiron ose nuk është në gjendje të kryejë në të vërtetë hetimin ose ndjekjen penale”. Ekzistenca e një sistemi drejtësie të trashëguar, i cili me ngurrim detyrohet të ecë përpara, mund të kontribuojë vetëm në pranimin e tyre përpara Gjykatës Ndërkombëtare. Kjo mundësi duhet t’u japë shteteve një nxitje për të siguruar që gjyqtarët e tyre të kenë integritetin e nevojshëm për të vepruar realisht në rastet që përndryshe

do të binin në juridiksionin e Gjykatës Ndërkombëtare Penale. Sipas Paktit të Përditësuar të Parimeve për Mbrojtjen dhe Promovimin e të Drejtave të Njeriut përmes Veprimit për Luftimin e Mosndëshkimit (Parimet e Përditësuara të Mosndëshkimit, 2005) shteteve u kërkohet të parandalojnë abuzimin e garancive gjyqësore të pasigurisë që nxisin mosndëshkueshmërinë, duke bërë dallimin ndërmjet gjyqtarëve të emëruar në përputhje me sundimin e ligjit, mandati i të cilëve duhet respektuar dhe atyre të emëruar në mënyrë të paligjshme (për besnikëri) që mund të shkarkohen sipas ligjit. Parimet duket se pasqyrojnë pikëpamjen e qeverisë argjentinase se gjyqtarët e emëruar jashtë procedurave kushtetuese dhe ata që janë betuar për besnikëri ndaj diktaturës mund të shkarkohen. Por parimet kërkojnë që të shkarkuarit duhet të kenë mundësinë të kundërshtojnë shkarkimin e tyre në një procedurë të pavarur dhe të paanshme. Në rastin e Argjentinës, nuk u miratua asnjë ligj për të zëvendësuar gjyqtarët dhe megjithëse një numër i madh i tyre ishin në gjendje të kundërshtonin shkarkimin e tyre, asnjë rast nuk u hetua, gjë që tregon se vetë procesi nuk ishte në përputhje me parimet. Në çdo rast, parimet nuk ofrojnë shumë udhëzime dhe rekomandime për shtetet që në fakt kanë një nevojë urgjente për të kontrolluar një numër të madh gjyqtarësh. Do të ishte e dobishme të sqaroheshin arsyet për të cilat lejohet largimi i një gjyqtari në një situatë tranzitore dhe cilat janë kërkesat për një procedurë të shëndoshë ligjërish për ekzaminimin e gjyqtarëve.

Mr. Tamara Llazarevska

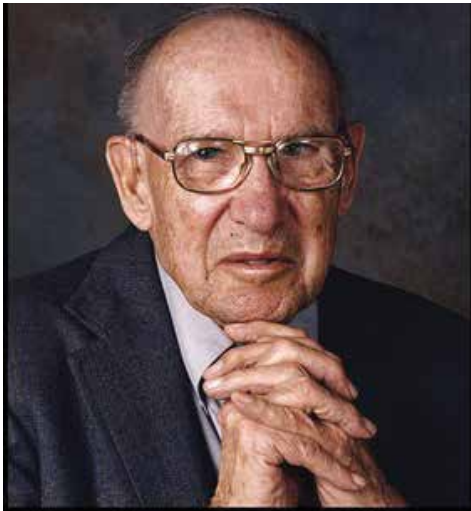
Pragmatizmi në udhëheqësinë ushtarake

Lidershipi në ushtrinë tonë, si një term bëhet aktual në dy dekadat e fundit, përkohësisht termi u përfshi me termin leadership ushtarak, si një proces universal i ekzekutimit efektiv dhe efikas të punës ushtarake, realizimit të funksioneve të organizatës ushtarake me Ndhima e njerëzve dhe angazhimi i burimeve të tjera në arritjen e qëllimeve të paracaktuara (Borko Nikollovski, Bazat e Leadershipit Ushtarak). Pikërisht për këtë ne i ndajmë detyrat ushtarake në detyra ushtari, komandant dhe udhëheqës njësie (togu), dhe jo në detyra drejtuesi dhe pasues, në të njëjtën kohë fjala dhe koncepti i udhëheqësit nuk mbulohet nga aktet apo rregullat ligjore në Armatë, ndërsa sistematizimi i vendeve të punës nënkupton vetëm ushtarë, komandantë dhe

Ekzistojnë rreth 200 përkufizime të pranuara përgjithësisht, përmes të cilave autorë të caktuar përpjeken të përkufizojnë leadershipin si term (eng. lider – sinonim për një lider, udhëheqje – sinonim për udhëheqjen). Përcaktimi i udhëheqjes ushtarake është vetëm një përpjekje për të përshtatur teoritë e pranuara përgjithësisht të udhëheqjes me nevojat e mësimin ushtarak dhe organizimit ushtarak

liderë, si persona që komandojnë formacionet ushtarake dhe menaxhojnë ekzekutimin e përgjithshëm të operacioneve ushtarake. Megjithatë udhëheqja ushtarake mësohet përmes kurseve të nënoficerëve në Qendrën e Stërvitjes Individuale dhe si lëndë e Akademisë Ushtarake, numri i personelit ushtarak në ushtrinë tonë, të cilët si autorë janë angazhuar në studimin e kësaj çështjeje është shumë. të vogla.

Udhëheqja ushtarake përkufizohet në manualin e nënoficerëve si “Aftësia për të ndikuar tek të tjerët për të kryer misionin edhe kur ata e dinë se duke bërë një gjë të tillë vë në rrezik jetën e tyre. “Ndikimi i të tjerëve arrihet duke ofruar motivim, drejtim dhe qëllim.” Në librin “Në përgjithësi për udhëheqjen dhe karakteristikat e udhëheqjes ushtarake”, të gjeneral brigade Dimçe Petrovski, udhëheqja ushtarake kuptohet

«Ka aq shumë përkufizime të lidërshiptit sa ka njerëz që përpiqen të përcaktojnë lidërshiptin» - Ralph Stogdill

si "proces i ndikimit të njerëzimit, duke dhënë një qëllim, drejtim dhe motivim, ndërsa ata veprojnë për të përbushur detyrat dhe përmirësoni organizimin". Në FM 22-100, Army Leadership, "Udhëheqja është procesi i ndikimit të tjerëve për të përbushur një mision specifik, duke ofruar qëllim, drejtim dhe motivim për vartësit." Një udhëheqës ushtarak është ai që për shkak të rolit ose përgjegjësisë së caktuar frymëzon njerëzit dhe influencën njerëzit për të përbushur qëllimet e organizatës. Udhëheqësit ushtarakë motivojnë njerëzit brenda dhe jashtë zinxhirit komandues për të përbushur qëllimet e paracaktuara dhe për t'u fokusuar në analizimin dhe marrjen e vendimeve që u shërbejnë qëllimeve më të larta të organizatës (Army, U.S., 2006 – Field Manual 6-22, Army Leadership). Çfarë forme e udhëheqjes ekziston në organizimin ushtarak dhe si mund të zbatohet, është një pyetje që kërkon përgjigje. Organizimi ushtarak nënkupton menaxhimin e centralizuar, sipas parimit të udhëheqjes së vetme, sipas të cilit mbikëqyrës mund të jetë vetëm një person fizik, i cili përmes marrëdhënieve komanduese të linjës bazuar në parimin e vartësisë mundëson ekzekutimin pa kushte të urdhrave të eprorëve. Pragmatizmi në udhëheqjen ushtarake (greqisht: pragmatikos – biznes, efektiv) si veprim në punë, veprimtari afariste nëpërmjet

njohjes së mënyrës së punës në arritjen e një përfitimi apo sukcesi të caktuar afarist, synon t'u mundësojë komandantëve nëpërmjet aplikimit të aftësive të zhvilluara drejtuese të ndikojnë në popullit përmes një mënyre të përshtatshme të pranueshme për organizimin ushtarak. Personeli ushtarak kryen të gjitha detyrat e punës në përputhje me normën e synuar të organizatës në përbushjen e kriterëve dhe standardeve të synuara, në mënyrë që puna e një anëtarit të mund të jetë pak a shumë vetiniciative brenda tolerancës së lejuar. Pakushtëzimi në ekzekutimin e urdhrave dhe detyrave lejon ekzekutimin e tyre në rrethana të ndryshme, kështu që udhëheqja e aplikuar mund të ndikojë vetëm në cilësinë dhe suksesin e ekzekutimit si rezultat përfundimtar, por në asnjë rast nuk mund të ndikojë nëse një detyrë do të kryhet ose nuk kryhet. sepse pakushtësia është a priori faktor në realizim.

Në praktikë nevojitet një dallim i qartë ndërmjet termave vetëiniciativë dhe lidërshipt, sepse ato shpesh ngatërrohen dhe barazohen, sepse vetëiniciativa përfshin një qasje personale ndaj detyrave të punës dhe matet sipas mundit të investuar në kryerjen e tyre. ndikimi të vartësit nëpërmjet nxitjes së vetëiniciativës në punë, dhe drejtimi i tyre në procesin e zhvillimit dhe përmirësimit profesional paraqet pragmatizëm në udhëheqjen ushtarake Pragmatika në udhëheqjen ushtarake kushtëzohet nga ekzistimi i aftësive të mëposhtme të një personi,

përkatesisht: vizioni, ndikimi dhe zhvillimi.

Udhëheqja është vizion, (lat. vizio), do të thotë të shohësh larg, aftësinë për të parashikuar, siç tha Martin Luther King në fjalimin e tij "I have a dream" (fjalim, Uashington, 1963), kështu që lideri duhet të ketë një vizion për qëllimet dhe situatën që dëshiron të arrijë. ato. Vizioni i liderit zakonisht lind si rezultat i aftësisë së tij për kreativitet dhe të menduarit krijues, ku të menduarit krijues shfaqet si një formë e të menduarit, e cila karakterizohet nga nxjerrja e përfundimeve për lidhjen e ngjarjeve në një mënyrë të re dhe origjinale, e cila mundëson parashikimin dhe aplikimin e ligjshmërive të ndryshme. Stephen R. Covey thotë se "vizioni përfaqëson perceptimin e gjendjes së ardhshme me syrin e mendjes, ku të gjitha gjërat krijohen dy herë: si krijim mendor dhe si krijim fizik, ku vizioni përfaqëson përmes krijimit të tij mendor: mallin, ëndrrat, shpresën, qëllimet. dhe planet". Aftësia për të vizualizuar është si një pikë e ndritshme në fund të tunelit, një udhëzues që ndihmon liderin të përcaktojë drejtimin e ndikimit të tij, i cili me anë të frymëzimit duhet t'u transferohet vartësve në përcaktimin e qëllimeve dhe interesave të përbashkëta.

Udhëheqja është ndikim, apo një proces që si i tillë mund të ndryshohet, përmirësohet dhe përmirësohet, një ndikim që synon gjithmonë përmirësimin e një situatë dhe i njëjti është përgjithësisht i dobishëm për kolektivin ose njësinë ushtarake. Është aftësia

për të ndikuar te njerëzit ajo që përcakton se cili person do të njihet si lider, sepse termi lider nuk do të thotë status, detyrë apo pozicion pune dhe lidhshipi nuk është një profesion me pagesë. Komandantët dhe udhëheqësit kanë të drejtën legjitime të komandojnë trupa dhe njësi, zotërimi i aftësive drejtuese është një karakteristikë e dëshirueshme për çdo anëtar të kolektivit ushtarak. Megjithatë, aftësia për të frymëzuar dhe motivuar veprim është faktori vendimtar sipas të cilit vartësit e disiplinuar që veprojnë me anë të detyrimit ligjor kthehen në ndjekës besnikë të gatshëm për të ndjekur liderin në arritjen e qëllimeve të parashikuara. Komandantët vendosen në njësi në bazë të ligjit dhe respektohen me forcën e ligjit, ndërsa drejtuesit njihen dhe njihen nga individët dhe kolektivët si njerëz që ofrojnë zgjidhje dhe përgjigje. Një koncept i njohur si “Trekëndëshi i Fuqisë”, i Robert Dillenschneider, i cili në librin e tij “Power and Influence”, thekson se trekëndëshi i pushtetit përbëhet nga tre komponentë: komunikim – njohje – ndikim, ku komunikimi i suksesshëm çon në njohje. dhe njohja çon në fitimin e ndikimit. Udhëheqja është zhvillim, sepse qëllimi përfundimtar i çdo lidhshipi është krijimi i liderëve të rinj, përmes një procesi të vazhdueshëm këshillimi, trajnimi dhe mentorimi të vartësve, deri në arritjen e aftësisë për të punuar në mënyrë të pavarur. Stërvitja ushtarake tregon se stërvitja ideale e një ushtari është kur ai është i kualifikuar për të kryer detyra dy nivele më të larta se pozicioni dhe

detyra e tij aktuale. Udhëheqësi zhvillon vartësit përmes një sistemi korrekt të vlerave të ushtrisë, krijon liderë potencialë të cilët nëpërmjet parimit të zëvendësueshmërisë në çdo moment mund të vazhdojnë të komandojnë formacionet si drejtues formal dhe të udhëheqin njerëzit brenda kolektivëve ushtarakë si drejtues informale në realizimin e objektivave me vlerë më të lartë. Sipas FM 22-100, zhvillimi i çdo lideri arrihet gjatë gjithë jetës përmes sintezës së njohurive, aftësive dhe përvojave të fituara përmes trajnimit dhe edukimit institucional, trajnimit organizativ, përvojës operacionale dhe vetë-zhvillimit. Drejtuesit inkurajojnë dhe mbështesin të tjerët që të zhvillohen si individë dhe ekupe, lehtësojnë

arritjen e qëllimeve organizative duke lehtësuar zhvillimin, përgatitin vartësit për të marrë detyra dhe pozicione të reja në organizatë, duke rritur produktivitetin e vetë organizatës. Zhvillimi i vartësve në liderë të vërtetë ka një kuptim shumë më kompleks përse i përket trajnimit të tyre ushtarak dhe aftësisë për të vetë-inicuar vendimmarrje dhe veprim, sepse “udhëheqësit ushtarakë mbajnë me vete një përgjegjësi të thellë, sepse pasojat e vendimeve dhe veprimeve të tyre reflektohen në jetën e vartësve të tyre, për familjet e tyre, për armikun dhe për qytetarët” (Army Leadership: Competent, Confident and Agile).

Viktor Krstevski

Lufta sovjetiko-afgane 1979-1989: shkaqet dhe pasojat (pjesa e 1)

Bashkimi Sovjetik (BRSS) kishte një interes gjeopolitik në Afganistan, sepse ishte shumë e rëndësishme që ata të merrnin kontrollin dhe të kishin ndikim politik në ato rajone strategjike. Ata ishin të shqetësuar për përfshirjen e SHBA-së në lagjen e tyre gjatë viteve 1970, periudha e njohur si Lufta e Ftohtë midis SHBA-së dhe Bashkimit Sovjetik. Struktura drejtuese e Bashkimit Sovjetik, Byroja Politike, njohu lëvizjet e mundshme imperialiste në rajon dhe ishte shumë e rëndësishme për ta që të ofronin mbështetje për regjimin komunist në Afganistan. Presidenti sovjetik Brezhnev kishte një ideologji se Bashkimi Sovjetik kishte një detyrë dhe të drejtë të shkonte në luftë dhe të ndihmonte vendet e tjera ku regjimi komunist ishte në rrezik. Gjatë asaj

Lufta sovjetiko-afgane, e cila zgjati nga viti 1979 deri në vitin 1989, ishte ndërhyrja e fundit ushtarake në periudhën e Luftës së Ftohtë. Bashkimi Sovjetik ndërhyri në Afganistan për të ndihmuar qeverinë e re komuniste të zbatonte ndryshime radikale që shumica e popullsisë refuzoi t'i pranonte

periudhe, Bashkimi Sovjetik ishte një vend me popullsinë e pestë më të madhe myslimane në botë. Qeveritë e Iranit dhe Pakistanit dhanë mbështetje masive për kryengritësit konservatorë islamikë të njohur si Muxhahidët, të cilët përbënin një kërcënim për regjimin e ri komunist në Afganistan. Dështimi i BRSS dhe Ushtisë së Kuqe në luftën me Afganistanin është rezultat i faktit se ata hynë në luftë krejtësisht të papërgatitur për luftë guerile.

Situata në Afganistan para invazionit sovjetik

Afganistani si shtet është formuar më shumë se një shekull më parë ku shumica e popullsisë janë pashtunë. Taxhikët, Uzbekët dhe Turkmenët jetojnë në pjesën veriore të Afganistanit. Pjesa qendrore e Afganistanit, e cila është kryesisht rajon malor, i njohur gjithashtu si Hazarajat, është i banuar nga njerëz të njohur si Hazara. Tradicionalisht, Hazarët kanë kundërshtuar sundimin e

pashtunëve, të cilët janë më të shumtët pasi përbëjnë 40 për qind të popullsisë së përgjithshme të Afganistanit. Pavarësisht përpjekjeve të mëdha për të laicizuar dhe modernizuar vendin në shekullin e 20-të, në disa pjesë provinciale sundimi kryesor i qeverisjes ishte sundimi fisnor. Krerët lokalë patën një ndikim të madh në popullatë, veçanërisht në aspektin e mposhtjes së mënyrës së jetesës fshatare. Kodet islame ishin shumë të rëndësishme për ta. BRSS ishte shumë i rëndësishëm në përhapjen e komunizmit në fqinjësinë e tyre, veçanërisht në Afganistan. Përmes një grushti të përgjakshëm ushtarak, komunistët më 27 prill 1978 mori pushtetin në Afganistan. Presidenti i ri komunist Mohammed Taraki dhe qeveria e tij zhvilluan programe të reja reformash për shpërndarjen e tokës, arsimimin dhe ndryshimin e statusit për gratë dhe shkatërrimin e strukturës së vjetër shoqërore. Partia Popullore Demokratike e Afganistanit e kuptoi menjëherë nevojën për ndihmën sovjetike, pasi ata ishin të rrethuar nga një popullsi ku shumica ishin myslimanë që ishin kundër ndryshimeve të reja radikale që qeveria e re komuniste donte të zbatonte. Të gjitha këto përpjekje dhe programe u pranuan nga një grup i vogël i popullsisë dhe qeveria e re komuniste u përball me rezistencë të armatosur. Presidenti afgan Mohammad Taraki pranoi nevojën e mbështetjes së drejtpërdrejtë ushtarake nga BRSS mike për të zgjidhur problemet me kryengritësit islamikë. Në fillim, presidenti sovjetik, nga frika e një konfrontimi bërthamor me Shtetet e Bashkuara, refuzoi të mbështeste regjimin e ri komunist në Afganistan. Ata siguruan këshilltarë ushtarakë dhe disa pajisje për ushtrinë afgane, por kjo nuk ishte e mjaftueshme. Qeveria afgane kishte nevojë të dëshpëruar për mbështetje dhe ndihma e ofruar nga qeveria sovjetike ishte vetëm simbolike. Shumica e forcave ushtarake të Afganistanit, veçanërisht ushtarët e Divizionit të 17-të, iu bashkuan kryengritjes kundër qeverisë komuniste. Brigada dhe njësi të tëra u braktisën ose u transferuan nga rebelët sepse nuk donin të mbështesnin regjimin e ri. Madhësia aktuale e ushtrisë në Afganistan ishte 90,000 në 1979, por pas gjithë dezertimeve, madhësia e ushtrisë ishte më pak se gjysma. Në atë periudhë u organizuan protesta kundër presidentit dhe qeverisë së tij, që ishte shenja e parë e dhunës në të ardhmen. Pasi presidenti Muhamed Taraki u vra në shtator 1979, elita politike në BRSS arriti në përfundimin se situata ishte jashtë kontrollit dhe pritshmëritë e tyre. Fundi i viteve 1970 ishte epoka e Luftës së Ftohtë, midis NATO-s në njërin anë dhe Bashkimit Sovjetik dhe Paktit të Varshavës nga ana tjetër.

Bashkimi Sovjetik akuzoi SHBA-në dhe NATO-n se duan të pushtojnë Afganistanin dhe të rrisin ndikimin e tyre mbi vendin e ri komunist në Afganistan, duke rritur kështu praninë e tyre në rajon. Udhëheqësit sovjetikë njohën një tjetër kërcënim nga zgjerimi i popullsisë myslimane, veçanërisht në Azinë Qendrore Sovjetike, me ndikim në aktivitetet antikomuniste. Byroja Politike ra dakord se ishte detyra e tyre ndërkombëtare të ndihmonin komunistët në Afganistan. Presidenti sovjetik Brezhnev dhe struktura e tij politike besonin se një pushtim i shpejtë i Afganistanit do të ishte i dobishëm në mbështetjen e një regjimi miqësor në atë vend dhe se një pushtim i Afganistanit do të rriste ndikimin sovjetik në ato rajone. Duke kryer një fushatë ushtarake në Afganistan, Ushtria e Kuqe dhe Bashkimi Sovjetik do të dërgojnë një mesazh të fortë për të gjitha vendet se ato janë ende të fuqishme. Ishte e qartë se kryengritësit islamikë nuk ishin një kërcënim vetëm

për Afganistanin, por për rajonin më të gjerë të Azisë Jugperëndimore, i cili ishte gjeopolitikisht dhe strategjikisht shumë i rëndësishëm për Bashkimin Sovjetik. Presidenti sovjetik ishte në dilemë nëse të fillonte një ndërhyrje në Afganistan dhe të mbështeste qeverinë afgane, sepse kishte dy skenarë të mundshëm: 1. Nëse Ushtria e Kuqe fillon një fushatë ushtarake në Afganistan, Shtetet e Bashkuara do të ndërhyjnë dhe do t'i japin mbështetje të drejtpërdrejtë rebelët islamikë dhe kjo do të jetë pika fillestare për një Luftë të Tretë Botërore të mundshme. 2. Mos ndërmarrja e ndonjë fushate ushtarake në Afganistan, duke lejuar kështu kryengritësit islamikë të përhapin Islamin në BRSS. Më në fund, Presidenti Sovjetik, Byroja Politike dhe planifikuesit ushtarakë nga Ushtria e Kuqe vendosën se ndërhyrja ushtarake në Afganistan ishte një prioritet dhe nevoja që BRSS të mbronte interesat e saj gjeopolitike dhe strategjike në ato rajone. Pushtimi sovjetik ishte një

përgjigje për të zgjidhur situatën kaotike në Afganistan dhe për të parandaluar përhapjen e situatave të tilla dhe të ngjashme në afërsi të tyre.

Invazioni sovjetik në Afganistan

BRSS mori një vendim politik për të kryer operacione ushtarake në Afganistan dhe urdhëroi Ushtrinë e Kuqe të fillonte fushatën ushtarake. Pushtimi i Afganistanit filloi më 27 dhjetor 1979, kur Ushtria e Kuqe hyri në territorin e Afganistanit. Politikanët sovjetikë besonin se kjo fushatë ushtarake do të ishte shumë e shkurtër. Në të njëjtën kohë, ata donin të siguronin dhe ruanin interesin dhe ndikimin sovjetik në ato rajone. Ata besonin se gjithçka mund të bëhej me 35-40.000 trupa që do të arrinin qëllimet e mëposhtme: stabilizimin e vendit duke vendosur forca ushtarake në rrugët kryesore, në qytetet kryesore, bazat ajrore dhe vendet logjistike; lirimimin e forcave të qeverisë afgane nga detyrat e garnizonit në mënyrë që ata të mund të

luftojnë rezistencën në fshat dhe male; ofrimin e mbështetjes logjistike, ajrore, artilerie dhe inteligjencës për forcat afgane; sigurimi i lidhjeve minimale të komunikimit midis forcave sovjetike dhe popullsisë vendase; duke pranuar viktima minimale sovjetike. duke forcuar forcat afgane dhe pasi rezistenca të mposhtet, ushtria sovjetike të tërhiqet. Planifikuesi kryesor i pushtimit sovjetik të Afganistanit ishte gjenerali i KGB-së Yuri Drozdov. Prioriteti i parë për Ushtrinë e Kuqe ishte Pallati Taj-Bek dhe ushtarët sovjetikë morën urdhra të sakta për të siguruar katin e parë të pallatit, ku kishte një dhomë me shumë dokumente të rëndësishme. Ushtria e 40-të e Ushtrisë së Kuqe ishte forca kryesore e dislokuar në Afganistan gjatë Luftës Sovjetike në Afganistan. Forca e Ushtrisë së 40-të në pranverën e vitit 1980 ishte rreth 81.000 ushtarë, të pajisur me 1.500 mjete luftarake këmbësorie, 600 tanke, rreth 300 automjete të blinduara, 900 artileri dhe 500 lloje të ndryshme helikopterësh

dhe aeroplanësh. Qeveria e BRSS dhe Afganistani arritën një marrëveshje për praninë e ushtrisë së 40-të në territorin e Afganistanit në 16 qytete ku do të vendosen dhe 5 aeroporte që mund të përdornin. Detyra kryesore e Ushtrisë së 40-të ishte sigurimi i qyteteve dhe rrugëve ndërmjet tyre. Kur situata të jetë e qëndrueshme, që do të thotë se qeveria e Afganistanit dhe forcat e saj do të jenë në gjendje të ofrojnë një mjedis të sigurt, forcat e tyre do të tërhiqen nga territori i Afganistanit. Ushtarët nga Ushtria e 40-të besonin vërtet se po ndihmonin autoritetet afgane të organizonin dhe formonin një qeveri të qëndrueshme që do të përmirësonte sistemin shëndetësor, do të zbatonte ligjin dhe rendin në vend dhe do të organizonte reformën bujqësore dhe arsimin për gratë. Për Ushtrinë e 40-të ishte shumë e rëndësishme të kontrollohej rruga e tyre kryesore e furnizimit që vinte nga BRSS. Nëpërmjet kësaj rruge, trupat sovjetike në Afganistan merrnin të gjitha nevojat e jetës dhe luftimit, nga ana tjetër, muxhahidët furnizoheshin me armë dhe municion nga Pakistani. Në ato beteja për kontrollin e rrugëve dhe vendkalimeve malore, të dyja palët – Ushtria e Kuqe dhe Muxhahidët përdorën shumë mina për t'i prerë rrugët e ofruara njëri-tjetrit. Muxhahidët përdorën miniera që prodhoheshin në Kinë, Britaninë e Madhe, Itali dhe Amerikë. Gjithashtu, ata ishin specialistë në improvizimin e tyre. Ushtarët e Ushtrisë së Kuqe vendosën fusha të minuara rreth pozicioneve dhe pozicioneve të tyre për t'u mbrojtur nga sulmet. Ata vendosën mina përgjatë shtigjeve dhe kalimeve malore që muxhahidët përdorën për furnizim. Në përgjithësi, ata mbanin harta të fushave të minuara që vendosnin, por në praktikë ato harta ishin të pasakta ose humbën. Për shkak të kësaj, ndodhi që ushtarët sovjetikë ishin viktima të minave të tyre që kishin vendosur më parë. Nga ana tjetër, muxhahidët nuk bënë kurrë harta të minave që vendosën kundër ushtarëve të Ushtrisë së Kuqe. Ushtria e Kuqe kishte probleme me ruajtjen e fuqisë punëtore të njësisë të saj dhe ishte shumë e zakonshme që batalionet të ishin të fuqisë kompanie dhe një kompani të ishte e fuqisë së togave. Sëmundjet si malaria, tifoja, meningjiti dhe hepatiti ishin shumë të zakonshme dhe forca e njësisë u reduktua nga 1/4 në 1/3. Në këtë luftë, Ushtria e Kuqe nuk përdori mjaftueshëm fuqi ajrore dhe helikopterë për të kryer të gjitha operacionet e nevojshme. Ndonjëherë ndodhte që autokolonat e furnizimit të ishin pa mbështetje helikopterësh për shkak të mungesës së tyre.

Marjan Kirovsk
(vazhdon)

Zhvillimi historik i Brigadës së Parë Këmbësorike (1. bpk)

Origjina historike e Brigadës së Parë të Këmbësorisë së sotme fillon me formimin e Brigadës së 14-të goditëse rinore nacionalçlirimtare maqedonase «Dimitar Vllahov» dhe çetës partizane Kërçovë-Mavrovë. Në të dhënat historike për krijimin e Brigadës së 14-të goditëse rinore nacionalçlirimtare maqedonase «Dimitar Vllahov» nuk thuhet se ajo është formuar në fshatin Mitrasinci të Berovsko më 17.9.1944. në malin Plaçkovica, si njësi ushtarake që ishte pjesë e LNÇ dhe ARM dhe fillimisht u formua nga të rinjtë nga ana e: Berovës, Dellçevës, Koçanit, Radovishit dhe Shtipit dhe hyjnë në përbërjen e Divizionit të Pesëdhjetë Nacionalçlirimtar Maqedonas. Struktura komanduese e kësaj brigade përbëhej nga: Dimitar Marljanovski-Osogovski, komandant nga 17.09.1944 deri më 23.04.1945, zëvendëskomandantët: Atanas Atanasov Veliçkovski nga 17.09.1944, Risto Kartallov nga 03.10.1944. Komisarë politikë ishin: Boro Çaushev -Strandzata, Jordan Iliev (Llazovski) - Tsvajot, Petar Pepeljugovski - Crveniot dhe Todor Atanasovski - Toshho. Shefa të shtabit ishin: Vanço Shterievski, Stojan Zahariev, Evstati Taskovski dhe

Më 28.03.2023 në kazermën e Petrovecit u mbajt orë historike mbi zhvillimin historik të Brigadës së Parë të Këmbësorisë nga profesor dr. Andrej Iliev, nënkolonel nga Akademia Ushtarake. Komandanti i Brigadës së Parë të Këmbësorisë, gjeneral brigade Sashko Lafçiski dhe zëvendëskomandanti, kolonel Goran Petrushevski në fillim të orës së historisë, ata theksuan sukseset e arritura deri më tani nga Brigada e Parë e Këmbësorisë, në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar me pjesën tjetër të aleatëve tanë, shtetet anëtare të NATO-s

Boro Mitrovski. Brigada e 14-të goditëse e rinisë populloçlirimtare maqedonase «Dimitar Vllahov», në kohën e formimit të saj numëronte 634 luftëtarë dhe pleq të cilët ishin të dislokuar në katër batalione. Përbërja e luftëtarëve ishin të rinj të moshës 16-25 vjeç. Në fillim brigada kishte pak armatim: 3 mitralozë, 50 pushkë, 8 automatikë, 7 pistoleta, 30 granata dore dhe rreth 600 fishekë. Ajo operoi në zonën e Maqedonisë lindore dhe ndihmoi në parandalimin e tërheqjes së forcave gjermane që po tërhiqeshin nga Greqia në veri. Kjo brigadë luftoi kundër forcave gjermane afër Vinicës, Gradecit dhe Zrnovcit (Koçan, 18-20.09),

Dellçevë dhe Shtip, në linjën hekurudhore Shtip-Veles, në rrugën Koçan-Shtip, afër fshatrave Gorni Balvan dhe Dolno Trogirci. 12.10), kreu sulme në Koçan (17.10), Gradec dhe Bllacë (Koçan, 20.10) dhe çliroi Koçanin (21/22.10), udhëhoqi beteja afër fshatrave Buçishtë dhe Tripotanac dhe mori pjesë në çlirimin e Shkupit. Veçanërisht luftime të ashpra u zhvilluan me njësitë gjermane që po tërhiqeshin nga Selaniku përmes Dojranit drejt Velesit, Kumanovës dhe Shkupit. Më 20 shtator 1944, kjo brigadë çliroi Vinicën dhe më 21 shtator 1944, merr pjesë në betejat afër Koçanit dhe më 23-24 shtator 1944. në betejat e Shtipit. Në periudhën

vijuese mori pjesë në operacionet finale për çlirimin e Maqedonisë. Në periudhën shtator-dhjetor 1944 brigada merr pjesë në çlirimin e Sveti Nikollës dhe pas çlirimit të Shkupit nisjet për në rajonin e Tetovës. Më 18.12.1944, sipas urdhrit të Shtabit të Përgjithshëm të LNÇ dhe ARM, 14 MNOUB u shpall MNOUB i të rinjve «Dimitar Vllahov». Sipas këtij urdhri, të gjithë luftëtarët e moshës mbi 22 vjeç janë ricaktuar në njësitë e tjera të LNÇ dhe ARM dhe në të janë bashkuar luftëtarët e rinj të moshës 17-20 vjeç. Më pas, kjo brigadë hyri në përbërjen e Divizionit 48 Nacionalçlirimtar Maqedonas (MNOD), dhe nga ana e saj iu bashkua MNOUK-ut të riorganizuar të 15-të (Korpusi Goditës Nacionalçlirimtar Maqedonas), i cili gjatë kësaj periudhe përgatitej për të shkuar në Frontin e Sremit. Në këtë periudhë brigada kreu operacione për pastrimin e terrenit në Klisurë të Kaçanicës deri më 4 janar 1945, dhe më pas nëpërmjet Vranjës u nis për në Beograd ku u riorganizua dhe u armatos me armë të reja. Atëherë brigada numëronte 1575 luftëtarë dhe pleq. Ka 679 pushkë, 50 snajperë, 497 automatikë, 183 pistoleta, 82 mitralozë, 18 mitralozë, 18 mortaja, 36 antitank dhe 4 antitank 45 mm. Në periudhën nga 12 prilli 1945 deri në përfundimin e Luftës së Dytë Botërore luftoi ashpër në Frontin e Sremit kundër njësisve gjermane. Gjatë depërtimit të

Frontit të Sremit, kjo brigadë mori pjesë aktive në çlirimin e Vinkovcit, Slavonska Pozhega dhe Zagrebit. Më pas ajo mori pjesë në pastrimin e terrenit nga forcat e prapambetura gjermane dhe kuislinge në zonat e Bizanit dhe Kozjanit në Slloveni. Botoi gazetën «Mugri» në tirazh 100 kopje dhe «Nasha Ofanziva», e cila u botua në 7 numra. Gjatë luftës nga kjo brigadë vdiqën më shumë se 400 luftëtarë të rinj, prej të cilëve 379 dhanë jetën në betejat në Frontin e Sremit. Pas çlirimit, më 26 dhjetor 1961, me Dekret të Presidentit të Republikës Federale të Jugosllavisë, MNOUB-i i 14-të «Dimitar Vllahov» u nderua me «Urdhrin e Vëllazërim Bashkimit me Kurorë të Artë». Sa i përket zhvillimit historik të çetës partizane nacionalçlirimtare të Kërçovës-Mavrovës, ajo u formua në malin Yama në lokalitetin Lopushnik të Kërçovës në periudhën nga 21 maji deri në mesin e korrikut 1943. Ajo përfaqëson një njësi partizane në përbërjen e LNÇ dhe APM. Fillimisht, në përbërjen e kësaj çete partizane ishin 46 luftëtarë nga përbërja e Çetës Partizane Nacionalçlirimtare të Mavrovës-Gostivarit (NOPO) e formuar në malin e Korabit të Rajonit të Mavrovës, grupi i NOPO-s i Kërçovës i formuar në zonën e Kozjakut, luftëtarë nga NOPO Kruhëvë «Pitu Guli» dhe luftëtarë nga Debarca. Çeta luftoi afër fshatit

Slivovë gjatë orës 23.05, Nevestinski Grob 30.05, Presekë 14.06, Karbunicë, Kërçovsko 20.06 dhe vende të tjera. Gjatë transferimit të tij, fushëbeteja Gostivar-Mavrov mbushet me luftëtarë të rinj dhe forca e tij numerike rritet në 70 luftëtarë. Më pas u nda në NOPO të Mavrovës-Gostivarit (NOPO e parë Kërçovë) dhe NOPO Kërçvë-Mavrovë (NOPO e dytë Kërçovë) gjatë gjysmës së dytë të korrikut të vitit 1943. Këto dy çeta vepruan të pavarura derisa më 23 shtator 1943 u bashkuan me Batalionin Nacionalçlirimtar të Kërçovës. Flamuri i kësaj çete është qepur nga vajza të reja, ndër të cilat spikat emri i kërçovares Ljubica Bogoeska. Komandant i detashmentit ishte Ivan Dojčinov, kurse komisarët politikë Mino Bogdanov, Zlatko Biljanovski, Mirko Mileski e të tjerë.

Historia e Brigadës 1 të Këmbësorisë që nga shpallja e pavarësisë së Maqedonisë më 8 shtator 1991, ose më mirë nga viti 1992 e këtej, ka kaluar nëpër disa procese dhe reforma transformuese dhe organizative. Në fakt, siç e përmendëm edhe në fillim, Brigada e 1 e Këmbësorisë e sotme gjatë Luftës së Dytë Botërore i ka rrënjët në Brigadën e 14-të Goditëse të Rinisë Nacionalçlirimtare Maqedonase «Dimitar Vllahov» dhe çetën partizane Kërçovë-Mavrovë. Përkatësisht, me themelimin e Armatës së Republikës së Maqedonisë në vitin 1992 formohen dy brigada të këmbësorisë, Brigada e 11-të e këmbësorisë - Shtip, e cila është trashëgimtare e MNOMUB-it të 14-të «Dimitar Vllahov» dhe Brigada e 13-të e Këmbësorisë - Kërçovë, e cila është trashëgimtare e çetës partizane Kërçovë-Mavrovë. Në bazë të përbërjes së re organizativo-formative të ARM-së nga viti 2012 dhe urdhrin për transformimin e njësisve të ARM-së, brigada e parë dhe e dytë e mekanizuar e këmbësorisë u bashkuan në brigadën e parë të mekanizuar të këmbësorisë «A» (1 mpbr). MPBR I dhe 2 patën nderin të vazhdonin dhe ushqenin traditat e Brigadave 11 dhe 13 të Këmbësorisë të formuara në vitin 1992 me pavarësinë e Republikës së Maqedonisë, e cila nga ana e saj ushqu traditat e dy njësisve të shquara të NOV-së, përkatësisht të Brigadës së 14-të Grevas Nacionalçlirimtare të Rinisë Maqedonase (14-të MMNUBr) dhe të çetës partizane Kërçovë-Mavrovë. Njësitë që në rrugën e tyre të lavdishme të betejës kanë marrë pjesë në çlirimin e qyteteve përgjatë lumit Bregalnica, qytetin e Shkupit, Maqedoninë Perëndimore dhe Frontin e përgjakshëm të Sremit.

Me vendim të Presidentit të Republikës së Maqedonisë dhe Komandant Suprem të Forcave të Armatosura «N» nr. 06-716/1 datë 14.05.2015 «Dita e Njësisë» është caktuar 2 Prilli, ditë kur në vitin 2012 Komanda dhe Shtabi i MPBR-së I ishte vendosur në garnizonin e Petrovecit.

Lidhur me rezultatet e arritura të planit të mbrojtjes së Republikës së Maqedonisë, Presidenti i Republikës së Maqedonisë me dekret nr. 8, datë 14.08.2007 MPBR I dhe MPBR II dekorohen me "Urdhrin e Meritës Ushtarake".
Sot, Brigada I KëmbëSORISË e Mekanizuar «A» është forca kryesore luftarake e ARM-së që siguron forca të gatshme për mbrojtjen dhe mbështetjen e interesave kombëtare dhe ofron mbështetje për popullatën civile gjatë fatkeqësive natyrore, epidemive dhe fatkeqësive të tjera, kurse jashtë territorit të Republikës së Maqedonisë, me njësitë e deklaruar, merr pjesë në operacione për përkrahjen e paqes, duke i përbushur obligimet ushtarake ndërkombëtare.

Me transformimet fillestare të vazhdueshme sipas standardeve të NATO-s gjatë vitit 2000, Brigada e 11-të e KëmbëSORISË u shndërrua në Brigadën e 1 të KëmbëSORISË, dhe Brigada e 13-të e KëmbëSORISË u transformua sipas standardeve të NATO-s dhe mori emërtimin Brigada e 2 e KëmbëSORISË. Gjatë procesit të reformës 2000-2012, kur u punua intensivisht për transformimin e njësie të ARM-së për arritjen e ndërveprueshmërisë dhe papajtueshmërisë së tyre me standardet e NATO-s, misioni kryesor i brigadave

1 dhe 2 të mekanizuara të këmbëSORISË ishte kryerja e operacioneve sulmuese dhe mbrojtëse për mbrojtjen dhe integritet territorial dhe sovranitetit të vendit tonë, bashkëpunimi me Ministrinë e Punëve të Brendshme për sigurinë kufitare, duke ofruar mbështetje për autoritetet civile në eliminimin e pasojave të fatkeqësive natyrore dhe fatkeqësive natyrore, si dhe pjesëmarrjen në operacionet e mbështetjes së paqes dhe operacionet humanitare jashtë vendit. Gjatë 5 (pesë) viteve të ardhshme, ose më konkretisht gjatë vitit 2005, Brigada e 1 e KëmbëSORISË u shndërrua në Brigadën e 1 të KëmbëSORISË së Mekanizuar, kurse Brigada e 2 e KëmbëSORISË në Brigadën e 2 e Mekanizuar e KëmbëSORISË. Gjatë vitit 2012, dy brigadat, Brigada e 1 e KëmbëSORISË e Mekanizuar dhe Brigada e 2 e KëmbëSORISË e Mekanizuar, u bashkuan dhe u shndërruan në një njësi, pra në Brigadën e 1 të Mekanizuar të KëmbëSORISË, e cila shtatë vite më vonë, pra gjatë vitit 2019, i nënshtrohet transformimit përfundimtar në Brigadën e Parë të KëmbëSORISË, njësi që mban këtë titull edhe sot. Sipas transformimeve të fundit, Brigada e I-rë e KëmbëSORISË është pjesë e Komandës Operative, e cila nga ana e saj është pjesë e Shtabit të Përgjithshëm të ARMV-së.

Brigada e Parë e KëmbëSORISË (1 pbr.), si njësi më e lartë e përbashkët taktike, përfaqëson forcën kryesore luftarake të Ushtrisë që siguron forca të gatshme për mbrojtjen dhe mbështetjen e interesave kombëtare dhe ofron mbështetje gjatë fatkeqësive natyrore, epidemive dhe rreziqeve të tjera. Jashtë territorit të Republikës, me njësitë e deklaruar, merr pjesë në operacionet e paqes dhe përbush detyrimet ushtarake ndërkombëtare. Detyrat e saj kryesore përfshijnë: planifikimin dhe organizimin, planifikimin dhe përdorimin, zbatimin e trajnimeve dhe ushtrimeve, planifikimin dhe zbatimin e menaxhimit të personelit, inteligjencën, kundërzbulimin dhe mbrojtjen e forcave, mbështetjen logjistike, organizimin dhe përgatitjen e KIS, planifikimin e mjeteve financiare, bashkëpunimin ushtarak civil dhe aktivitete të tjera. Komandanti i Brigadës së 1 të KëmbëSORISË është gjeneral brigade Sashko Lačiski, zëvendëskomandant kolonel Goran Petrushevski, ndërsa oficer moral në brigadë është majori Kliment Polintsev. Struktura organizative e PB-së 1 përfshin njësitë e mëposhtme: kompaninë qendrore; 1. batalioni i këmbëSORISË, komandant nënkolonel Shpëtim Qerimi; Batalioni i dytë i këmbëSORISË, komandanti është nënkoloneli Zoran Sumrachki; Batalioni i tretë i këmbëSORISË, komandanti është nënkoloneli Igor Stankovski; Batalioni i katërt i këmbëSORISË, komandant nënkoloneli Goran Trajanovski; Batalioni i artilerisë, komandant është nënkoloneli Sllavčo Kuzmanovski; Kompania ndërlidhëse, komandant është toger Bllashko Palitov; Kompania ABHO, komandanti është kapiteni Ivan Zhezhov dhe batalioni i tankeve, komandanti është nënkoloneli Dejančo Gliçeski. Ministrja e mbrojtjes Sllavjka Petrovska gjatë muajit prill hapi me ceremoni dhomën përkujtimore të Brigadës së 1 të KëmbëSORISË. Sipas ministres, dhomat e tilla përkujtimore janë vetëm një nxitje për krijimin e një muzeu të madh ushtarak, sepse ushtria maqedonase ka tradita të lashta. Si historian ushtarak nga Akademia Ushtarake kam bërë disa takime dhe propozime për ngritjen e dhomave përkujtimore të të gjitha njësive tona të ushtrisë në nivel batalioni e lart. Sepse nuk do ta kemi të lehtë të shkruajmë historinë e secilit prej batalioneve dhe procesi i formimit të dhomave përkujtimore do të marrë kohë dhe sakrificë, por në këmbim do të marrim njësi me integritet dhe moral. Në fund do të konkludoj se pa histori nuk ka popull, komb dhe në fund të fundit nuk ka shtet. Historia e ka vërtetuar këtë shumë herë deri më tani. Kushdo që nuk e njeh dhe nuk e respekton historinë do të duhet ta përsërisë atë gjithmonë.

Dr. Andrej Iliev

Republika e Maqedonisë së Veriut – nikoqire e stërvitjes “Përgjigje e Shpejtë 23”

Stërvitja “Përgjigje e Shpejtë 23” (Immediate Response 23) organizohet nga Ushtria Amerikane për Evropën dhe Afrikën dhe në vendin tonë do të marrin pjesë rreth 1850 pjesëtarë të forcave të armatosura të 5 shteteve: 4 aleatë - Maqedonia e Veriut, SHBA, Shqipëria dhe Mali i Zi dhe një shteti partner – Kosova. Kjo stërvitje e madhe është edhe një dëshmi tjetër e kontributit tonë në zhvillimin e ndërveprueshmërisë dhe aftësive të Ushtrisë. “Maqedonia e Veriut, si shumë herë më parë, tregon se është një vend anëtar aktiv dhe i besueshëm i aleancës së NATO-s. Një aleat i besueshëm që në veprim, kontribuon për sigurinë kolektive dhe sigurinë e përbashkët. Një nga hallkat kryesore për një rajon të sigurt dhe sigurinë e NATO-s është ndërveprueshmëria jonë, pra mundësia për të punuar së bashku, për t’i njohur më mirë ata, për të punuar më mirë me procedurat dhe nevojën për të vepruar si një forcë që është forca. që garanton paqen dhe sigurinë”, tha ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska në konferencën për media me rastin e stërvitjes së madhe. Ministrja tha se si nikoqire e kësaj stërvitje, Maqedonia e Veriut tregon se është një aleat i besueshëm dhe poligoni ushtarak “Krivollak” dëshmon sërish se është një terren ku mund të organizohen stërvitje të mëdha dhe komplekse. Ajo shtoi se si

Ministrja e mbrojtjes, Sllavjanka Petrovska, në një konferencë për media, paralajmëroi stërvitjen më të madhe të vitit, e cila do të mbahet në poligonin “Krivollak” dhe do të zgjasë nga 22 maji deri më 2 qershor

në vitet e kaluara edhe për këtë stërvitje është organizuar monitorimi i ndikimit të aktiviteteve stërvitore në mjedis së bashku me laboratorin universitar AMBICON në Universitetin e Shtipit. Matjet e stërvitjeve të mëparshme kanë treguar se aktivitetet stërvitore nuk kanë ndikim negativ në ambientin jetësor. Petrovska theksoi se kjo stërvitje është edhe një shfaqje e partneritetit strategjik me SHBA-në, e cila është partneri dhe aleati ynë i dëshmuar në NATO. Zëvendësambasadori amerikan Eric Meyer theksoi në konferencë se stërvitje të tilla ndihmojnë në ngritjen e gatishmërisë dhe avancimin e aftësive operacionale të aleatëve të NATO-s. Para fillimit zyrtar të stërvitjes, në aeroportin sportiv “Aji Tepe”, afër Kumanovës, u mbajt “Dita e Hapur për Publikun”, me ekspozimin e disa prej avionëve, armatimit dhe pajisjeve të pjesëmarrësve në “Reagimin e Shpejtë23”. Në ekspozimin e hapur të avionëve të ushtrive të Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe Shteteve të Bashkuara të Amerikës, qytetarët me interes të veçantë i panë helikopterët luftarakë „AH-64 Apache“, helikopterët

transportues „UH-60“ dhe „HH-60“ (Black Hawk), „CH-47“ (Chinook), dhe „Ми 8/17“. Nga mjetet dhe pajisjet, automjetet e tipit “Humvee”, me lloje të ndryshme armatimi, automjete ABHO dhe autoambulanca e specializuar, automjetin e blinduar taktik i lehtë “JLTV”, mjete të blinduara “Cobra” dhe “Harmelin”, parashutë, mjete alpinizmi mjete zhytjeje, mjete ABHO dhe të tjera. Ndër asetet e ekspozuara ishte automjeti i sofistikuar robotik, ishtuquajturi “PROJECT ORIGIN”, i cili është në përdorim provë nga ushtria amerikane dhe është një platformë për testimin dhe demonstrimin e teknologjive të reja. Qytetarët e pranishëm, nëpërmjet komunikimit të drejtpërdrejtë me efektivët e ushtrisë, patën mundësinë, përveç karakteristikave teknike të aseteve të ekspozuara, të njiheshin edhe me profesionin e ushtarakut, si dhe të bënin foto në avion dhe në automjete. Në kuadër të bashkëpunimit civilo-ushtarak, në aeroportin sportiv mund të shihet ekspozita me vizatime të nxënësve të shkollave të mesme të Kumanovës, si dhe performancë muzikore nga orkestra e gjimnazit “Goce Dellçev”.

STËRVITJA SHUM „IMMEDIAT“

Ditë e Hapur për qytetarët
Aeroporti Sportiv "Haxhi Tepe" Kumanovë

MËKOMËSHE E TERRENIT TE RESPONSE 23"

Helikopteri ushtarak shumëdedikues H225M

Helikopteri H225M është helikopter i mesëm transportues shumëdedikues dymotorësh me një rotor kryesor me 5 ekise. Për përpunimin e tij janë përdorur alumini dhe materiale të përbëra. Për të hyrë në avion nga çdo ndarje ka një derë për pilotët dhe dy dyer rrëshqitëse për kabinën e transportit. Mes tyre është ndërtuar një dritare, nga e cila mund të përdoren mitralozë nga helikopteri. Fluturakja mund të strehojë një maksimum prej 2 anëtarësh të ekuipazhit (pilot dhe bashkë-pilot), një teknik fluturimi/përpunues ngarkesash dhe deri në 28 ushtarë. Ushtarët janë të vendosur në ndenjese 2x14 që janë projektuar për të thithur energjinë e goditjes gjatë një përplasjeje/uljeje të detyruar të helikopterit. Gjatë evakuimit mjekësor, departamenti i transportit mund të strehojë 11 barela dhe 5 vende për personelin e lënduar ose mjekësor. Ndryshe, hapësira transportuese ka rreth 20 m³. Në dyert anësore të departamentit të transportit, nëse është e nevojshme, vendosen ngritës të dyfishtë me kablo 88 m, të cilët mund të ngrënë një ngarkesë prej 272 kg. Ndërsa në pjesën qendrore të shtegut ka një hapje përmes së cilës lirohet kabloja kryesore mbajtëse për ngarkesën e jashtme maksimale prej 4750 kg. Përndryshe, për të përballuar zjarret në grepin e ngarkesës, avioni mund të mbajë një kovë uji me kapacitet 4000 litra. Kabina e H225M është e pajisur me pajisje avionike më të avancuara dhe një sistem të ri të integruar ekrani, duke përfshirë një hartë dixhitale. Kjo do të thotë, kompleti i ekranit të panelit të kontrollit përfshin shtatë ekrane me kristal të lëngshëm, katër prej të cilëve janë ekrane shumëfunktionale 6 x 8 inç dhe dy ekrane të parametrave të helikopterit 4 x 5 inç. Piloti dhe bashkë-piloti kanë helmata që mund të pajisen me një maskë shikimi natën dhe një sistem synimi. Një sistem kontrolli automatik dixhital i fluturimit me katër kanale të dyfishta është instaluar për të kontrolluar avionin dhe për kontroll dhe siguri më të madhe të fluturimit. Sistemi i avancuar i kabinës së helikopterit dhe sistemi avionik përfshin një sistem automatik të kontrollit të fluturimit të zhvilluar nga SAGEM që integron të dhënat e fluturimit, navigimin dhe misionin taktik. Kjo do të thotë, është ndërtuar një sistem menaxhimi fluturimi i përbërë nga një radar DOPPLER me

modalitete GPS dhe SAR dhe një sistem navigimi inercial i përmirësuar me një pajisje GPS. Për të mbrojtur ekuipazhin dhe avionin, kabina e kabinës dhe ndarja e transportit mund të blindohen.

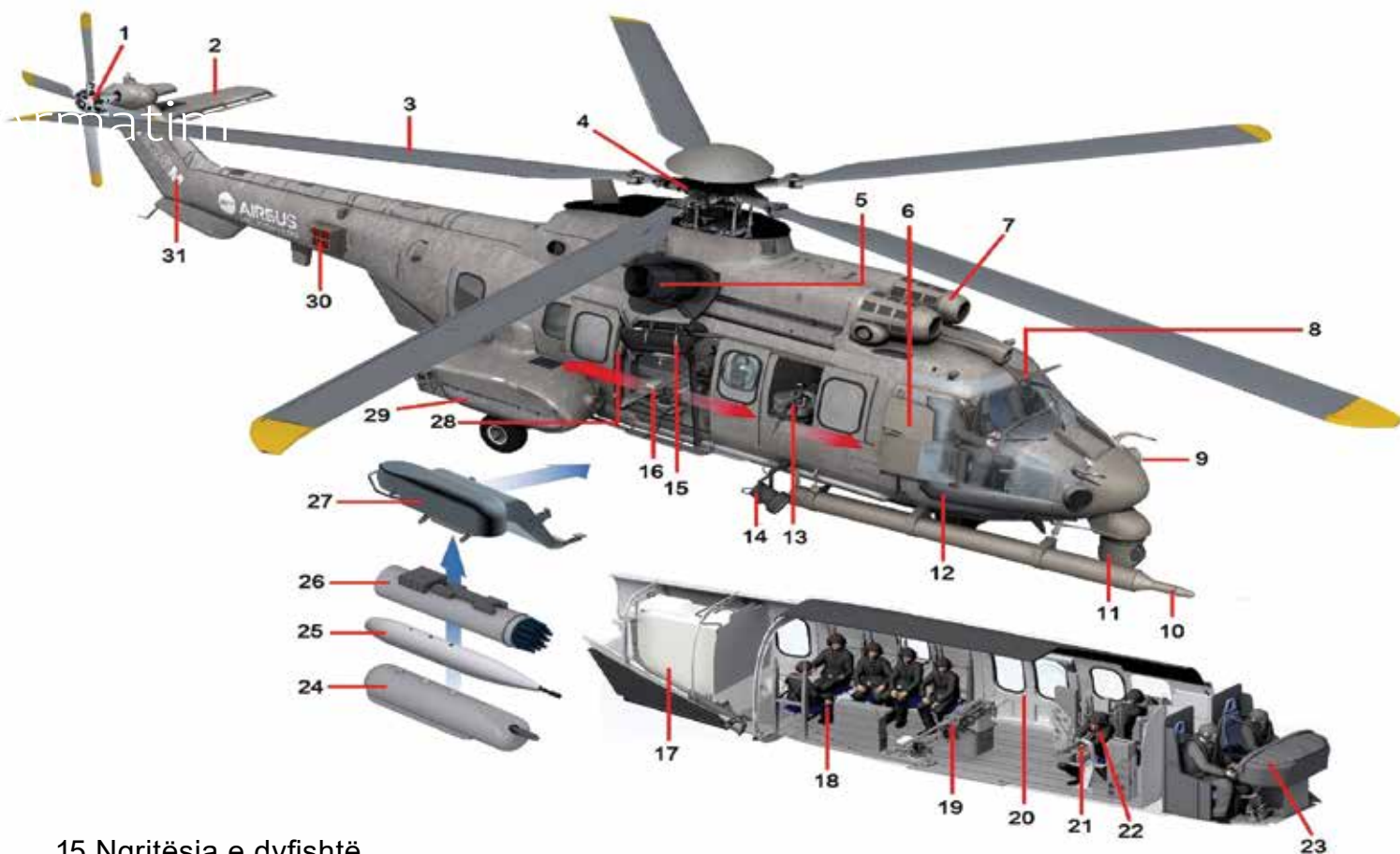
Në pjesën e poshtme nën dyshejen e avionit ndodhet një rezervuar karburanti prej 2539 litrash, ndërsa në hapësirën e pasme të transportit mund të vendoset një rezervuar shtesë karburanti me një kapacitet prej 990 litrash. Për të mbrojtur aeroplanin nga veprimet e mbrojtjes ajrore të armikut, sistemet e sensorëve për luftë elektronike janë instaluar në pozicione të ndryshme, të cilat përfshijnë: një sensor rrezatimi radar, një sensor për zbulimin e raketave v-v, një sensor për zbulimin e rrezatimit lazer dhe lëshuesit e mashtimit për raketa. H225M ka piedestale në dritaret anësore që mund të montojnë një mitraloz 7,62 mm FN MAG (versioni MAG-58) dhe një top automatik GIAT M621 (versioni SH20) në dyert e djathta rrëshqitëse të ndarjes së transportit prej 20 mm. По Sipas dëshirës së përdoruesit, anët e avionit mund të pajisen me kolona mbështetëse, secila e pajisur me një mbajtës armësh. Transportuesit mund të montojnë kontejnerë jashtë me një mitraloz 12,7 mm ose 20 mm dhe raketahedhës të shumëfishtë (me 19 tyta) të kalibrit 68 mm, ndërsa versioni detar është i pajisur me dy raketa anti-anije AM39 Exocet ose silurët MU90 Impact. Avioni fuqizohet nga 2 motorë Turbomeca MAKILA 2A1, secili me një fuqi prej 1776 kW. Motorët janë të pajisur me një sistem kontrolli dixhital me dy kanale. Marrjet e ajrit janë të pajisura me grila mbrojtëse (filtra) për të parandaluar hyrjen e objekteve të ndryshme në motorë, dhe grykat e shkarkimit nga motori mund të pajisen me pajisje për hollimin e gazrave të nxehtë të shkarkimit nga motori. Falë konstruksionit të adaptueshëm të H225M, janë zhvilluar disa versione bazë: për transport taktik, për evakuim mjekësor, për misione speciale dhe kërkime luftarake dhe nxjerrje, si dhe për operacione detare (luftë kundër anijeve dhe nëndetëseve). Por avioni mund të përdoret edhe për misione të tjera. Përdorues të helikopterit ushtarak H225M janë 11 shtete në botë, nga të cilët shtetet anëtare të NATO-s që e përdorin atë janë Franca dhe Hungaria.

Ivica Dameski

Sqarimi i fotografisë Fotografia e H225M

1. Rotori i pasëm
2. Stabilizuesi horizontal menaxhues
3. Elisa kompozite
4. Koka e rotorit që mundëson mbledhjen e elisave nga prapa
5. Pajisje e ndarjes së gazërave të ngrohtë përçues nga motori
6. Pllakat e jashtme mbrojtëse për kokpitin
7. Thithësi i ajrit (me filtra) për motorin
8. Prerësi i telit
9. Sistemi i luftimit elektornik në përbërjen e së cilit janë: senzori për përcaktuesin e radarit, senzori i detektimit të raketës lansuese v-v, senzori për detektim nga rrezatimi lazerik
10. Inkuadruesi teleskopik për mbushje të karburantit në ajër
11. Sistem optiko-elektornik shënjestruar-mbikqyrës TV/IC Euroflir™ 350
12. Sistemi i fryrjes gjatë aterrimin të detyrueshëm në ujë gjatë nivelit detar 6 (mot me erë)
13. Dritarja këndore
14. Reflektori kërkimor

15. Ngritësja e dyfishtë
16. Topi automatik GIAT M621 (Iloji SH20), me kalibër 20 mm
17. Rezervari i brendshëm plotësues i karburantit deri në 990 litra
18. Kabina transportuese
19. Topi automatik GIAT M621, me kalibër prej 20 mm
20. Dyert anësore me hapje me tërheqje
21. Mitraloz FN MAG (Iloji MAG-58), me kalibër prej 7.62 mm
22. Shënjestrues anësor
23. Kokpit
24. Kontenieri i mitralozit 12,7 mm
25. Kontinieri i topit 20 mm
26. Lansuesi shumëgyporë i raketave me kalibër prej 68 mm
27. Bartësi i armëve
28. Sistemi i lëshimit me litar
29. Sistemi i fryrjes për aterim të detyrueshëm në ujë
30. Lasuesi i raketave
31. Bishti i helikopterit i cili mund të mbërthehet nga ana e majtë

Karakteristikat taktiko-teknike të H225M

Karakteristikat taktiko-teknike të H225M	
Ekupazhi	2 pilotë + deri në 28 ushtarë desant
Gjatësia e rotorit	19,5 m
Gjatësia e trupit	16,79 m (so rotorot од опашката)
Lartësia maksimale	4,97 m
Gjerësia e trupit	3 m
Diametri i rotorit	16,2 m
Pesha e helikopterit të zbrazët	5740 kg
Pesha maksimale gjatë fluturimit	11 000 kg
Motori	2 motorë Turbomeca MAKILA 2A1, secili me fuqi prej 1776 kW
Shpejtësia maksimale	324 km/h
Shpejtësia kryqzuese	262 km/h
Lartësia e fluturimit	3968 m
Lartësia e ngritjes	792 m (me peshë maksimale)
Kapaciteti i karburantit të brendshëm	2539 litra
Vargu me karburantin e brendshëm	909 km
Ngarkesa e brendshme	5260 kg
Bartja e jashtme e ngarkesës me trap	4750 kg

Helikopteri „Enstrom 480“

Kompania „Enstrom Helicopter Corporation“ është një prodhues amerikan helikopterësh, me seli në aeroportin e Miçiganit. Ajo u themelua në vitin 1959 nga inxhinieri i minierave Rudolph J. Enstrom. Për punën e saj në atë kohë u punësuan disa inxhinierë aeronautikë me përvojë. Produkti i parë i kompanisë ishte një aeroplan në vitin 1965. Edhe pse inxhinieri Enstrom është përjashtuar nga kompania, e njejta ka vazhduar t'a mbajë emrin e tij. „Enstrom Helicopter Corporation“ ka prodhuar tre modele helikopterësh: F-28, aerodinamik 280 dhe motor turbinë 480, secili me variantet e veta.

Në kohën kur Ushtria e Shteteve të Bashkuara paraqiti një kërkesë për një helikopter stërvitor, kjo kompani po prodhonte një version më të madh të tipit helikopter „280 Shark“. Предложената варијанта била означена како TH28 (TH за „тренинг хеликоптер“ изведен од

Helikopteri „Enstrom 480“ është një helikopter i lehtë shumëdimensional i cili mund të përdoret për transportin e pasagjerëve dhe ngarkesave, trajnimin, zbatimin e ligjit, patrullimin e linjës së energjisë dhe gazsjellësit, mbledhjen e informacionit elektronik, fotografimin ajror, etj

280), а предлогот на Армијата бил NTH (NTH за „нов хеликоптер за обука“). Напорите за договор со Армијата не бил целосно успешен, па затоа раководството на Enstrom продолжило со комерцијална верзија која била претставена дури во 1993 година. Со подобрување на постоечките производи на компанијата доаѓа до воведување на турбински погон 480, кој првично бил развиен како одговор

на барањето за понуди за воен хеликоптер во делот на обуката.

Transformimi i kompanisë

Që nga dorëzimi i helikopterit të tij të parë (menjëherë pas certifikimit të modelit F-28 nga Administrata Federale e Aviacionit në Prill 1965), „Enstrom Helicopter Corporation“ ka prodhuar mbi 1,100 variante që nga korriku 2011. Recesioni i Madh ngadalësoi ndjeshëm prodhimin dhe vetëm 60 punonjës mbetën në kompani. Ajo prodhoi vetëm gjashtë helikopterë në vitin 2010. Transformimi kohët e fundit çoi në shitjen e „Enstrom Helicopter Corporation“ në vitin 2013 tek një kompani kineze (Chongqing Helicopter Investment Corporation). Me investimet kineze, ajo është zgjeruar, duke rritur fuqinë punëtore në 200 persona dhe me plane për të zgjeruar objektet e saj fizike (kryesisht për shkak të rritjes së shitjeve të planifikuara në Azi). Kompania kontrakttoi me qeverinë

aktualisht operohet nga 18 vende të botës.

Karakteristikat e helikopterit „Enstrom 480“

Helikopteri “Enstrom 480” është një helikopter i lehtë me shumë qëllime që mund të përdoret për transportin e pasagjerëve dhe ngarkesave, trajnimin, zbatimin e ligjit, patrullimin e linjës së energjisë dhe gazsjellësit, mbledhjen e informacionit elektronik, fotografimin ajror, etj. Është prodhuar me qëllim që t'i zëvendësojë helikopterët „Bell 206B Jet Ranger“ dhe „McDonnell Douglas 500“. Motori është i aftë të prodhojë 420 kf, me helikopterë me temperaturë të lartë ose lartësi të madhe që kanë një sasi të konsiderueshme fuqie. Motori drejton një rotor kryesor me tre tehe, si dhe një rotor të pasmë. Për shkak të madhësisë dhe thjeshtësisë së tij, ai nuk ka sistem hidraulik. Ekzistojnë disa variante të helikopterit “Enstrom 480”. Varianti 480 është një version civil i helikopterit me pesë vende,

i certifikuar në nëntor të vitit 1993. Varianti 480B është një variant më i ri, i certifikuar në vitin 2001 në SHBA dhe në 2019 në Kanada. Ky variant është projektuar për të pasur më shumë hapësirë në kabinën, shikueshmëri më të mirë dhe ulëse të mëdha. Është konfiguruar për të akomoduar pesë pasagjerë dhe një pilot. Rregullimi i ri i ndenjësive të helikopterit ofron më shumë hapësirë për këmbët dhe kokën, ndërsa dizajni i kabinës e lejon atë të kryejë më shumë operacione. Dhe së fundmi është varianti 480B Guardian i cili është një helikopter i zbatimit të ligjit (i konfiguruar për operacionet policore). Ka pajisje shtesë si: dritat e kërkimit, FLIR, detektorë infra të kuqe, sistem shikimi natën dhe avionikë speciale. Është një helikopter shumë i qëndrueshëm që aktualisht përdoret nga një numër agjencish ligjzbatuese në mbarë botën.

Dragan Pavlovski

e Venezuelës në vitin 2014 për të furnizuar disa variante të helikopterit Enstrom 480 që do të përdoret për trajnimin e forcave të armatosura të vendit. Marrëveshja u arrit një dekadë pasi Venezuela vendosi të blinte një helikopter nga një prodhues amerikan, dhe shpërndarja përfshinte pjesë këmbimi dhe asistencë teknike. Helikopterët e parë u dorëzuan në tetor të vitit 2015. „Enstrom Helicopter Corporation“ renditet e treta në shitjet e helikopterëve me piston, me 22 helikopterë të dorëzuar në 2018 dhe 16 helikopterë gjatë vitit 2019.

Në janar 2022, kompania shpalli falimentimin për shkak të vështirësive financiare në operacione. Mbështetja teknike për klientët e “Enstrom Helicopter Corporation” përfundoi më 19 janar 2022. Në momentin e mbylljes, edhe pse kishte tridhjetë punonjës, një numër i madh investitorësh shprehën interes për të blerë pronën e kompanisë dhe për të rifilluar prodhimin. Në të njëjtin vit, kompania „Surack Enterprises“ blen kompaninë „Enstrom Helicopter Corporation“ me synimin fillestar për të rifilluar prodhimin e pjesëve dhe më pas prodhimin e helikopterëve, me planet e ardhshme për të zhvilluar variante të reja të flotës. Në dhjetor 2022, kompanisë iu dha certifikata e prodhimit. Helikopteri

Karakteristikat kryesore të helikopterit „Enstrom 480“	
Ekuipezhi	1
Lartësia	9.9 m
Gjerësia	2.92 m
Pesha e helikopterit të zbrazët	825 kg
Pesha maksimale gjatë fluturimit	1.361 kg
Diametri i rotorit kryesorë	9.75 m
Shpejtësia kryqëzuese	211 km/orë
Shpejtësia maksimale	234 km/orë
Vargu i fluturimit	4.000 m
Shpejtësia e ngjitjes	7.62 m/sek
Arritja maksimale	800 km
Shpenzimi i karburantit	61 l/orë

„AMX 10RC“ - Automjeti i blinduar zbulues francez me rrota

„AMX 10RC“ është automjeti zbulimi me peshë të mesme i armatosur me një top 105 mm. Automjeti u furnizua nga Nexter Systems (ish Giat) dhe ka qenë në shërbim me Ushtrinë Franceze (300 njësi) që nga viti 1980, Forcat e Armatosura Marokene (108 njësi) dhe Katarin (12 njësi). Kompania e re, „Satory Military Vehicles“, u formua nga „Giat“ dhe „Renault“ me përgjegjësi për AMX-10RC dhe një numër automjetesh të tjera, duke përfshirë serinë VAB. Megjithatë, në shtator të vitit 2003, u vendos mbyllja e kësaj kompanie. Më tej u përcaktua se „Giat“ do të jetë kontraktori kryesor dhe do të ketë përgjegjësi për marketingun e produkteve VBCI, AMX 10P dhe AMX 10RC, ndërsa „Renault Trucks Defense“ do të jetë kontraktori kryesor dhe do të ketë përgjegjësi për marketingun e VAB. Autojetet e zbulimit „AMX 10RC“ kanë mjaft përvojë luftarake, ato u vendosën në Çad gjatë operacionit Manta në 1983/84, në Irak në 1991 gjatë operacionit „Stuhia e Shkretëtirës“ dhe në

„AMX 10RC“ është një automjet zbulimi me peshë të mesme i armatosur me një top 105 mm. Makina prodhohet nga kompania „Nexter Systems“

mbështetje të operacioneve të OKB-së në Kosovë.

„AMX-10RC“ është një automjet zbulimi me lëvizshmëri dhe fuqi të mirë zjarri. Ka një pamje të veçantë dhe është mjaft e madhe për një automjet në këtë rol. Megjithëse shumë komponentë të automobilave ndahen me mjetin luftarak të këmbësorisë „AMX-10P“, roli dhe pamja e tij janë shumë të ndryshme.

Programi i përmirësimit së automjetit zbulues „AMX-10RC“

Në dhjetor të vitit 2000, ushtria franceze dha një kontratë për të

përmirësuar 256 automjete „AMX-10RC“. Përmirësimi përfshinte një transmetim të ri automatik, një sistem të ri kontrolli të pezullimit elektro-hidraulik, mbrojtje shtesë të armaturës, një sistem informacioni për menaxhimin e fushëbetejës, një sistem vetë-mbrojtjeje „Galix“, sistem paralajmërimi me lazer, sistem IFF (identifikimi, forcat miqësore ose armike), imazhe termike të shikimit të natës dhe sisteme komunikimi PR4G nga kompania „Thales“ (ish kompania Thomson - CSF). Dy automjete prototipe u dorëzuan në vitin 2002 për testim. Dorëzimi i automjeteve të para të përmirësuara filloi në 2005 dhe automjeti i 100-të i përmirësuar u dorëzua në shkurt të vitit 2008. Dislokimi i parë operacional i automjeteve të përmirësuara ishte në Bregun e Fildishtë me Legjionin e Huaj Francez në 2006. Automjeti i përmirësuar i vendosur në ushtrinë franceze njihet si „AMX 10 RC rénové“.

Sistemi informative për menaxhimin me informata në fushëbetejë

Sistemi i informacionit për menaxhimin e fushëbetejës, Sistemi i Informacionit të Terminalit SIT V1, u zhvillua nga "Nexter&EADS Defense Electronics Systems" dhe bazohet në sistemin "FINDERS" të integruar në tanket "Leclerc" të ushtrisë franceze. Kompania „Nexter“ është përgjegjëse për softuerin dhe integrimin e sistemit, ndërsa „EADS“ për kompjuterin dhe terminalin grafik. Sistemi lidh sistemet e armëve dhe mjetet komanduese të skuadriljes të pajisura me to me zinxhirin e komandës. Ato mundësojnë shkëmbimin e të dhënave të dixhitalizuara, duke përfshirë situatën taktike dhe urdhrat grafikë të shfaqur në një hartë të sfondit, ndërmjet mjetit dhe mjetit komandues të skuadriljes.

Konfiguracioni i kupolës së „AMX 10RC“

Ekzistojnë dy konfigurime të frëngjisë për automjetin "AMX 10RC": frëngji TK 105 me një top të lehtë 105 mm ose frëngji TML 105 me një top standard të NATO-s 105 mm, të dyja të prodhuara nga kompania „Nexter Systems“. Frëngjitë TK 105 dhe TML 105 përdorin një pamje mbrojtëse të ashtuquajtur „mantlet“, e cila është e lidhur fort me lëvizjet e topit për saktësinë e të shtënave. Frëngjia TML 105 ka një transportues për ruajtjen dhe ngarkimin e municioneve. Municioni i llojit APFSDS 105 F1 (armour-piercing, fin-stabilised, discarding sabot) e prodhuar nga Nexter Munitions, e qëlluar me armën frëngji TML 105, mund të shkatërrojë tanke të rënda të vetme dhe të trefishta në një distancë prej 2200 metrash. Probabiliteti i goditjes është renditur si më i madh se 90% në 2000 metra. Mbrojtja e ngushtë e automjetit „AMX 10RC“ sigurohet nga një mitraloz koaksial 7.62 mm.

Karakteristikat e automjetit „AMX 10RC“

Automjeti ka performancë të ngjashme në të gjithë vendin me atë të automjeteve të gjurmara. Transmetimi dhe pezullimi janë të integruara brenda trupit për të parandaluar dëmtimin. Drejtuesi i rrëshqitjes lejon kthimin në vend. Presioni i gomave mund të rregullohet në lëvizje për t'iu përshtatur kushteve të sipërfaqes së rrugës. Automjeti mund të vazhdojë të lëvizë me shkatërrim të plotë ose të pjesëshëm

Specifikimet tjera të automjetit të blinduar „ AMX 10RC:	
Prodhuesi	Nexter Systems
Gjerësia e shasisë	6,35 metra
Gjatësia e plotë	9,15 metra
Gjerësia	2,95 metra
Lartësia	2,29 metra
Pesha	16,6 ton me TK 105 kupolë ose 17,7 me kupolë TML 105
Fuqia e motorit	300 hp
Ekupazhi	4
Armatimi	NATO standard 105 mm top dhe mitraloz koaksial 12,7mm
Municion	APFSDS F1 dhe heat F1 dhe AFPDS 105 dhe HEAT 105
Autonomia e vargut	1000 km
Distance nga rruga (ground clearance)	210-600 mm
Shpejtësia maksimale e fluturimit	85 km/h, shpejtësi e mesme 65 km/h
Amfibe	2 m/s

të një ose dy nga gjashtë gomat. Pezullimi hidropneumatik furnizohet nga „Messier Auto Industrie“. Automjeti "AMX 10RC" mund të kapërcejë pjerrësi prej 50%, pjerrësi anësore prej 30%, kanale 1.65 m dhe pengesa vertikale deri në 0.8 m. Automjeti ka një shpejtësi maksimale të qëndrueshme mbi 85 km/h në rrugë dhe një distancë pa karburant prej 1000 km. Është amfib me shpejtësi maksimale 2 m/s në ujë. Motori me ujë sigurohet nga dy avionë uji. Ai gjithashtu mund të transportohet me një avion "C-130", "IL-76" ose "Boeing 747".

Kompleti luftarak i municionit për frëngjinë TK 105 është 38 fishekë, ndërsa për frëngjinë TML 105 është 30 fishekë. Automjeti është i pajisur me 4 banka granatahedhësish tymuese ose me sistemin Galix (granata kundër personelit, granata tymuese dhe karrem). Operatorët e këtyre automjeteve janë ushtria franceze, ushtria mbretërore e Marokut dhe Katarit. Franca kohët e fundit ofroi një grup të këtyre automjeteve në Ukrainë, ku do të hyjnë në përdorim operacional gjatë vitit 2023.

Idriz Idrizovski

„Lavochkin La-5“

Në fillim të Luftës së Dytë Botërore, industria ushtarake e Bashkimit Sovjetik punoi me një ritëm normal deri në intensiv, por pa urgjencën për të zhvilluar teknika dhe pajisje novatore. Kjo ishte praktike dhe disi e kuptueshme sepse Stalini dhe Hitleri kishin lidhur tashmë një pakt të ndërsjellë mossulmimi. Por pas tradhtisë së Gjermanisë ndaj atij pakti dhe pushtimit të shpejtë të territorit sovjetik nga ana e saj, pjesa më e madhe e industrisë ushtarake sovjetike u zhvendos larg nga fronti dhe nga rrezet operative të bombarduesve gjermanë. Ndër të tjera, sulmi gjerman ndaj Bashkimit Sovjetik në vitin 1941 nënkuptonte zgjimin e shkencëtarëve dhe projektuesve sovjetikë. U lëshuan shpejt direktiva të rrepta nga kryesia politike komuniste për të gjithë projektuesit dhe inxhinierët e aftë për të ngritur procesin e prodhimit të pajisjeve dhe pajisjeve moderne luftarake, përfshirë avionët. Në fund të viteve tridhjetë dhe në fillim të dyzetave të shekullit të kaluar, Forcat

Ajrore të Bashkimit Sovjetik kishin aeroplanë relativisht të ngadaltë të bazuar në teknologji mjaft të vjetëruar dhe doktrinë të pazhvilluar. Ishte nga një avion kaq i vjetër që lindi një nga luftëtarët më të mirë të Luftës së Dytë Botërore, „Lavochkin La-5“. Avioni erdhi si një surprizë për pilotët gjermanë të sigurt në vetvete, të cilët po shihnin fitore të mëdha ajrore në qiellin sovjetik. Për më tepër, me shfaqjen e „La-5“, Bashkimi Sovjetik mori një makinë luftarake, aftësitë e së cilës kontribuan në një rritje drastike të moralit të pilotëve sovjetikë dhe në këtë mënyrë moralit të këmbësorisë sovjetike, e cila tashmë ishte në mes. Lufta e Dytë Botërore në një kundërofensivë të madhe. „La-5“ përfaqësonte një nga mbrojtësit kryesorë të ushtrisë tokësore që po përparonte me shpejtësi drejt Berlinit. Avioni ishte i aftë të kundërshtonte pothuajse të gjitha risitë e avionit gjerman, nga avionët me piston deri tek avionët reaktivë modernë të Forcave Ajrore Gjermane. „Lavochkin La-5“ ishte një produkt i drejtpërdrejtë i

gjahtarëve sovjetikë të vjetëruar „LaGG-1“ и „LaGG-3“. Më 29 korrik 1939, një ekip i vogël projektimi i udhëhequr nga Vladimir Gorbunov mori një direktivë nga elita politike sovjetike për të projektuar një avion me shpejtësi të lartë të bërë tërësisht prej druri. Gorbunov u vu në krye të projektit, ndërsa Semyon Lavochkin ishte përgjegjës për hartimin e luftarit, dhe Mikhail Gudkov ishte përgjegjës për prokurimin e materialeve dhe prodhimit. Më 30 mars 1940, aeroplani i ri luftarak prej druri bëri fluturimin e tij të parë. Përkatësisht, luftarak „LaGG“ ishte tërësisht i bërë nga shtresa të holla të kompensatës thupër, të ngjitura së bashku me një përzierje katrani të marrë nga e njëjta thupër. Kjo përzierje lejoi që kompensata të formohej në forma të ndryshme aerodinamike. I gjithë kombinimi ishte më i rëndësishëm se përdorimi i drurit konvencional, por struktura e avionit ishte më e fortë dhe rezistente ndaj zjarrit. Si hap i fundit në ndërtimin e strukturës prej druri, avioni u lye me ngjyrë të kuqe të errët - burgundy, e

cila i dha pseudonimin - "piano". Industria ushtarake e Bashkimit Sovjetik kishte furnizime të pakufizuara të drurit, kështu që lidhjet e rralla të metaleve që ishin të vështira për t'u siguruar u drejtuan për qëllime më strategjike. Në të njëjtën kohë, Bashkimi Sovjetik mori bazën për zhvillimin e një luftëtari të fuqishëm prej druri. Përveç performancës fillestare mbresëlënëse, variantet e avionëve "LaGG", "LaGG-1" dhe "LaGG-3" kishin probleme të rëndësishme me motorin, kështu që projektuesi Lavochkin u fut në listën e zezë nga Stalini dhe të gjitha fabrikat e destinuar për të prodhuar aeroplanin "LaGG" u caktuan për prodhimin e luftëtarëve. nga kompania rivale "Yak". Pavarësisht nga këto të ashtuquajtura lemza dhe mosmarrëveshje politike, Lavochkin vazhdoi të punojë jozyrtarisht për të përmirësuar dizajnin dhe performancën e përgjithshme të avionit "LaGG-3". Në vitin 1942, pas një procesi të mundimshëm pune, motori në linjë "LaGG-3" më në fund u zëvendësua nga motori yll "Shvetsov Ash-82". Madhësia dhe forma e motorit çuan gjithashtu në një ndryshim në dizajnin e hundës së avionit. Për këtë qëllim, avioni praktikisht mori hundën nga një avion tjetër sovjetik, "Sukhoi Su-2". Për më tepër, motori i ri bëri që puna për të mbajtur dhe ruajtur ekuilibrin e avionit. Prototipi bëri fluturimin e tij të parë në mars 1942. Avioni demonstroi aftësi çuditërisht pozitive që, sipas pilotëve sovjetikë, ishin superiore ndaj luftëtarit rival Yak-7. Deri në korrik të të njëjtit vit, avioni tashmë ishte miratuar dhe caktuar për prodhim serik. Me fillimin e prodhimit serik, ndryshimet e specifikuara kontribuan në ndryshimin e emrit të avionit në "La-5". Prodhimi serik u zhvillua në fabrikat e vendosura në Moskë, dhe kryesisht fabrikat e vendosura në rajonin e Yaroslavl. Me prodhimin serik, avioni mori edhe krahë automatikë, d.m.th., "flaps" të vendosura në skajin e përparmë të krahëve. Këto krahë lejuan një përqindje më të lartë të "ngritjes" në avion, duke pasuruar kështu aftësinë për të manovruar me një hark kthese më të ngushtë në kushtet e luftimit ajror. Aftësitë fluturoese të "La-5" ishin inferiore në krahasim me luftëtarët më të fundit gjermanë në lartësi të madhe. Por aftësitë e tij ishin dukshëm më të larta në lartësi të ulëta. Duke marrë parasysh se gati 95% e betejave ajrore në Frontin Lindor u zhvilluan nën 5000 metra mbi nivelin e detit, La-5 ishte në një avantazh të vazhdueshëm ndaj

luftëtarëve të rinj gjermanë më të sofistikuar, aftësitë e të cilëve në lartësi të ulëta ishin inferiore. Përveç të gjitha shenjave pozitive dhe performancës së avionit, "La-5" kishte disa probleme. Kur kthehej me shpejtësi të madhe, kërkohej një forcë e konsiderueshme fizike për të kontrolluar levën e pilotit. Ishte aq i rëndë sa që aeroplanit iu deshën 25 sekonda për të bërë një rreth, i cili ishte shumë i gjatë për një luftëtar me një motor. Arsyeja më e madhe për këtë problem ishte pesha e madhe e avionit. Gjithashtu, përpjekja e shtuar e motorit e kërkoi për të kryer këtë manovër dikur bëri që vaji të hidhej ose të spërkatej drejtpërdrejt në

panelin e përparmë të kabinës. Këto probleme u neglizhuan me ndjenjën se zhvillimi i mëtejshëm do të kontribuonte në zgjidhjen e tyre. Performanca e përgjithshme e avionit ishte më se e kënaqshme krahasuar me problemet, kështu që filloi prodhimi serik i avionit pavarësisht defekteve të vogla. Për herë të parë, në vjeshtën e vitit 1942, sovjetikët vunë re një lloj të ri avioni gjerman, Bf-109 G-2 dhe Fw-190 A-3. Të dy luftëtarët arritën një shpejtësi maksimale prej 610 kilometrash në orë, ndërsa "La-5" mund të arrinte rreth 580 kilometra në orë. Për të kapërcyer sfidën, avioni mori një motor të ri të veçantë "M-82F" nga kompania "Shvetsov". Shkronja F

Ekuipazhi	3
Gjatësia	8,67 metra
Shtirja e krahëve	9,8 metra
Motori	Një motor „zvezda“ M-82FN nga kompania „Shvetsov“ me 14 cilindra që ka pasur mundësi të zhvillojë 1960 kuaj fuqi nën forсах të plotë.
Shpejtësia maksimale	648 kilometra në orë
Vargu i fluturimit operativ	765 kilometra
Lartësia maksimale e fluturimit	11 000 metra
Armatimi	Dy topa „ShVAK“ me kalibër prej 20 milimetrave të vendosura në pjesën bartëse të avionit, me 170 copë municion në një top. Kapacitet ngarkese prej dy bombave me nga 100 kilogramë.

do të thoshte se motori kishte një aftësi bogolem të ndërtuar në fabrikë dhe një "afterburner" të zgjatur që u angazhua manualisht sipas nevojës nga piloti në kushte luftarake. Ky segment shtoi 160 kuaj fuqi shtesë në avion, duke rritur automatikisht

shpejtësinë dhe aftësitë e avionit. Натомошното производство на авионот, забележало и мерки кои овозможиле намалување на севкупната тежина, како намалување на внатрешните резервоари за гориво, од 5 iniцијално замислени

на 3. Modifikime shtesë u bënë në kabinë, duke rritur dukshmërinë e pilotit dhe ndryshime të tjera të vogla por të rëndësishme që ruanin vazhdimisht epërsinë e "La-5" në betejat ajrore. Gjegjësisht, si një ndryshim shumë i rëndësishëm është inkorporimi i një motori tjetër nga kompania "Shvetsov" i cili kishte injektim direkt të karburantit në cilindra. Motori i ri u emërua M-82FN dhe zhvilloi 1850 kuaj fuqi, 150 kuaj fuqi më shumë se motori i mëparshëm M-82F. Të gjitha këto ndryshime mundësonin shpejtësinë maksimale të avionit prej 585 kilometra në orë në 3650 metra mbi nivelin e detit, segment që në atë lartësi e bëri "La-5" shumë më të shpejtë se kundërshtari më modern i atëhershëm, gjermani "Fw-190". A-4". Variantet e "La-5" dikur kontribuan në prodhimin e avionëve edhe më të mirë. Të gjitha variantet e La-5 rezultuan në një shifër prodhimi prej 9920 njësive.

Dimitar Danevski

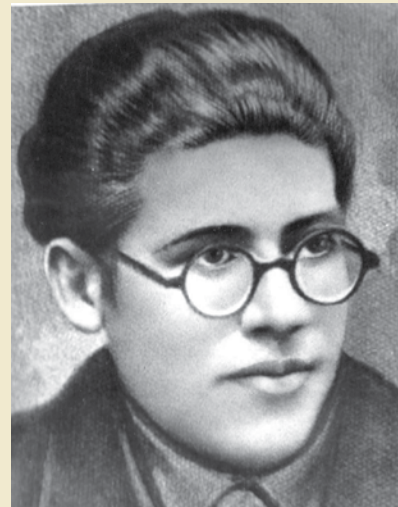
Heronjtë kombëtarë

Heronjë kombëtarë Vanço Prke-Sermen

Vanço Prke lindi në fshatin Sermenin të Gjevgjeli në vitin 1921. E ëma e tij një e vejë e varfër, atë e ka dhënë në Shtip në një familje tjetër, aty ku edhe do të përfundojë gjimnazin e më pas ka studiuar pranë Fakultetit Teknik në Beograd nga viti 1939, ku edhe anëtarsohet në PKJ 2 vite më vonë, më 1941. Paralelisht me studimet, në shoqatën botuese "Nolit" ka përkthyer letërsinë ruse. Para okupimit fashist është kthyer në Maqedoni, ku ka qenë njëri ndër organizatorët e LNÇ në anën e Shtipit. Si anëtar i Komitetit Qëndror të PKM (1943) një kohë ka qëndruar edhe në Manastir dhe më pas ka qenë edhe komesar politik i aradhës partizane të Manastirit dhe Resnjës. Më pas, përsëri është kthyer në Shtip (prill 1943) dhe është emëruar si komesar politik i aradhës së posa formuar partizane të Pllaçkovicës. Më 19 maj 1943 Vanço Prke me një grup partizanësh është nisur në Pllaçkovicë.

Vanço Prke ka qenë komunist maqedonas dhe pjesëmarrës i LNÇ-së. Ka ndërruar jetë në fshatin Gradec të Vinicës më 21 maj 1943. Hero kombëtar i Jugosllavisë është shpallur më 2 gusht 1949

Rrëzë këtij mali, grupi është ndalur të pushojë në një kasolle. Këtu më 21 maj i zë në pritë policia bullgare duke e rrethuar kasollen. Në këtë grup, vetëm Vançoja ka pasur pushkë, ndërsa të tjerët kanë qenë të paarmatosur. Ai, shokëve tjerë u ka dhënë urdhër që të largohen disi në drejtim të malit, përderisa ai është përpjekur t'i mbrojë gjatë tërheqjes. Ai ka shtënë në drejtim të policëve bullgarë deri sa ka pasur municion, ndërsa në fishekun e fundit, është nisur në drejtim të

armiëve dhe në moment ka rënë përtokë nga të shtënat e mitralozëve të bullgarëve.

Si hero kombëtarë është shpallur më 2 gusht 1949. Për nder të tij disa shkolla fillore me krenari mbajnë emrin e tij. Shtëpia e Vanço Prkes në Shtip është shpallur si pjesë e trashëgimisë kulturore.

Emri i heroit kombëtar Vanço Prke është shkruar me shkronja të arta në historinë maqedonase, ndërsa heroizmi i tij në moshë shumë të re për t'i shpëtuar jetën shokëve të tij, është udhërefyes për gjeneratat e tashme dhe për gjeneratat e ardhshme maqedonase.

Antoanella Dimitriveska

«Mrekullitë e Hobartit»

Njësité elitare gjermane besonin se ishin jashtëzakonisht të përgatitura për të mbrojtur bregdetin francez kundër një sulmi të afërt aleat. Deri në Ditën D, gjermanët kishin kohë të hapnin llogore të thella, të ndërtonin bunkerë betoni, të lidhnin mijëra kilometra tela me gjemba, të vendosnin çdo lloj pengese çeliku dhe mina vdekjeprurëse dhe të krijonin zona të mbuluara nga zjarri i mitralozëve dhe artillerisë. Për t'u përballur me pengesat e shumta, eksperti britanik gjeneralmajor Percy Hobart u ngarkua me projektimin dhe testimin e tankeve prototip, të modifikuar në atë mënyrë që të ndihmonin në thyerjen e Murit të Atlantikut kur Aleatët hapën një front të dytë në Evropën Perëndimore me pushtimin e Francës. Nën mbikëqyrjen e Hobart, trajnimi dhe pajisja e Divizionit të 79-të Eksperimental të

«Mrekullitë e Hobartit» ishin tanke të modifikuara, me pamje të pazakontë të «Churchill» dhe «Sherman», të përdorura për të mbështetur zbarkimet aleate në Normandi, Francë, më 6 qershor të 1944

Blinduar të Inxhinierëve Mbretërorë u krye në Anglinë Lindore, Suffolk dhe Uellsin Jugor. Në përgatitje për sulmet në plazhet në Francë, aleatët ndërtuan kopje të pengesave, bazuar në të dhënat nga fotografitë e zbulimit. Mësimet e shumta të nxjerra nga debakli i Operacionit Jubilar që përfshinte sulmin e aleatëve në portin e Dieppesë të pushtuar nga gjermanët në bregun verior të Francës në gusht të vitit 1942 u morën gjithashtu parasysh. Rezultati i atij sulmi ishte një masakër e vërtetë, kryesisht për kanadezët pasi Divizioni i II-të Kanadez i Këmbësorisë

u zgjodh si forca kryesore e sulmit frontal. Sulmi ishte një fatkeqësi dhe asnjë objektivi i madh nuk u arrit. Më shumë se 3,600 nga forca prej 6,100 u vranë, u plagosën, u zhdukën ose u kapën. Të gjitha pajisjet që ishin zbritur në breg u humbën. Një problem i zbuluar në Dieppe ishte paaftësia e njësisve të blinduara për të ofruar mbështetje për këmbësorinë që lëvizte në plazh. Tanket e Churchillit në Dieppe shpesh ngeceshin në tokën e butë të lagësht në plazh dhe nuk kishin fuqi të mjaftueshme zjarri për të pastruar pozicionet e ngulitura. Një

nga objektivat kryesore ishte zhvillimi i një sërë mjetesh të blinduara të specializuara për të mbështetur sulmet e ardhshme amfibe. Shumë nga idetë për mjetet e reja të blinduara të specializuara të përdorura nga Hobart nuk ishin origjinale. Disa tashmë janë shpikur dhe testuar me shkallë të ndryshme suksesi. Por Hobart dhe inxhinierët e tij kryesisht i përmirësonin ato dhe i bënë të përdorshme në fushën e betejës. Për shembull, Scorpion, një tank i modifikuar Matilda, u përdor për të pastruar fushat e minuara në Afrikën e Veriut, ndërsa sovjetikët përshtatën disa nga tanket e tyre T-34 me rrotullat e minave. Mbështetësit e seksionit të urës dhe tufat ose degët e tubave u përdorën gjithashtu diku tjetër, por Hobart dhe inxhinierët e tij përsosën teknologjitë dhe grumbulluan koleksionin më të madh dhe më të përpunuar të pajisjeve të specializuara për të sulmuar muret e Atlantikut.

Përveç "Mrekullive të Hobartit", ndarja nganjëherë quhej "The Menagerie" ose "The Zoo". Divizioni i 79-të ishte gjithashtu unik në atë që, në vend që të luftonte si një njësi e plotë, automjetet e tij ishin huazuar, nëpërmjet oficerëve të deleguar ndërlidhës në njësitë britanike dhe amerikane kur ishte e nevojshme. Sapo nuk ishin më të nevojshëm, ata u transferuan përsëri në divizionin e tyre për detyra të reja. Shumica e modifikimeve përfshinin modifikime të tankut britanik "Churchill" ose të tankut amerikan "Sherman". Secili kishte avantazhet e veta. Churchill performoi mirë në një sërë terrenesh dhe "Sherman" ishte i besueshëm për shkak të besueshmërisë së tij mekanike. Dita-D ishte një sfidë e madhe për "Mrekullitë e Hobartit". Ishte një masë

e madhe forca të blinduara në valët drejtuese të sulmit, dhe pajisjet e specializuara ishin një surprizë e plotë, e cila shkurojoi trupat gjermane dhe kontriboi në befasinë strategjike dhe taktike që rezultoi në relativisht pak viktima aleate në Ditën D.

"Mrekullitë e Hobartit" janë një koleksion tankesh amfib, tanke minahedhësish, tanke prishjeje, tanke flakëdhësë, tanke për vendosjen e urave dhe pistave, automjete rikuperimi, transportues të blinduar, etj. Jo të gjitha janë përdorur ose nuk janë përdorur aq shpesh sa variantet e tjera. Disa nga dizajnet bazoheshin në idetë e mëparshme, ndërsa disa ishin shpikje të reja. Një nga risitë kryesore të Divizionit të 79-të të blinduar ishte se ai centralizoi dhe unifikoi të gjitha këto ide. Prodhimi u nda midis fabrikave të Komonuelthit dhe atyre amerikane. Gjatë zbarkimeve të Normandisë, nën komandën e drejtpërdrejtë të Grupit të Ushtrisë së 21-të, "Mrekullitë e Hobartit" u përdorën në valët e para për të depërtuar linjat e mbrojtjes gjermane, për të siguruar një rrjedhë të qëndrueshme të furnizimeve dhe për të siguruar kalim të sigurt më tej në brendësi të tokës. Ata morën pjesë në shumicën e operacioneve të mëdha si Beteja e Brestit, Beteja e Grykëderdhjes së Scheldt dhe kalimi i lumenjve Rhine dhe Elba. Divizioni u shpërbë më 20 gusht 1945.

Kategoria më e madhe dhe më e larmishme e "Mrekullive të Hobartit" ishte Automjeti i Blinduar i Inxhinierisë Mbretërore ose ABPE (AVRE - Armored Vehicle Royal Engineers). ABPE, në fakt, nuk ishte një shpikje britanike, por një kanadeze. Ishte ideja e togër John James Denovan i Inxhinierëve

Mbretërorë Kanadezë. Denovan, i cili kishte qenë inxhinier civil para luftës, u emërua në Departamentin e Dizajnit të Tankeve të Ushtrisë Britanike. Një nga pajisjet që Denovan hetoi gjatë periudhës së provës pasuese ishte mortaja Blacker Bombard, e shpikur nga Latham VS. Bombard, nënkolonel në pension i Ushtrisë Britanike. Ai e zhvilloi atë në fillim të luftës si një mortajë në mënyrë që të mund të përdoret si një armë antitank. Ishte një armë e madhe dhe e rëndë, me peshë rreth 140 kg, e cila përdorte pluhur të zi për të lëshuar një predhë 4 kg me fuqi shpërthyes ose një predhë antitank 9 kg në distanca deri në rreth 400 m. Brenda disa javësh, Denovan dhe ekipi i tij modifikuan armën në mënyrë që ata të ishin në gjendje të gjuanin me saktësi një granatë 13 kg deri në 75 m. Testimi vërtetoi se llaçi i montuar mund të shkatërronte strukturat e betonit të armuar. Pajisja mori dritën jeshile si një zëvendësim për armën kryesore në disa tanke të Churchillit dhe u quajt "Petard". E meta e tij kryesore ishte se pas çdo goditjeje, mortaja mund të rimbushet vetëm me dorë. AVRE ishte projektuar për të mbajtur një sërë pajisjesh të nevojshme për të kapërcyer pengesat ose për t'i hequr ato nga rruga. AVRE u krijua për të kryer një sërë misionesh, duke përfshirë vendosjen e shtigjeve mbi pengesa, vendosjen e urave sulmuese, mbushjen e llogoreve me fascina (tufa degësh, trungje më të hollë ose tuba), nxjerrjen e automjeteve dhe vendosjen e fushave të minuara. Një nga "mrekullitë" më të famshme ishte pajisja për vendosjen e pistave të njohura si "Spirale", e projektuar për të siguruar një shteg për vetë tankun dhe automjetet e tjera të rënda për të

kapërcyer terrenin ku normalisht do të ngeceshin. Përveç kësaj, mund të vendoset edhe në pengesa me tela me gjemba. Pista fillestare e kanavacës 30 këmbë e gjerë u shpalos nga një rul horizontal i montuar përpara në krahët e dyfishtë përpara rezervuarit që përparon. Më vonë, pista u zëvendësua nga një kanavacë 11 m e gjerë, 30 m e gjatë, e përforcuar me tela, e zhvilluar për trafikun e këmbësorëve dhe automjeteve të lehta. AVRE gjithashtu mund të pajiset për të mbajtur një urë sulmi 10 m të gjatë, të vendosur në pjesën e përparme të tankut. Mund të pastrojë një pengesë prej 9 m dhe të mbajë një ngarkesë prej 40 t, e mjaftueshme për të transportuar ndonjë nga automjetet e përdorura në Ditën D, duke përfshirë tankun Churchill ose një tjetër AVRE. Një nga pajisjet më të thjeshta ishte Transportuesi Fascinating, i cili përbëhej nga një mbajtës në formë djepi përballë AVRE, për të mbajtur një pako me diametër 2.5 m me degë të gjata 3.3 m që mund të lëshoheshin për të mbushur krateret ose llogore, në mënyrë që rezervuarët mund të avancojë. AVRE shërbeu gjithashtu si një platformë për pajisje dhe aplikacione të ndryshme të ndryshme. Njëri prej tyre ishte i pajisur me një silur "Bangalore". Në pjesën e përparme të AVRE u montua një kornizë dritë, e cila lejonte vendosjen dhe shkrepjen e silurëve nga ushtarët që mbroheshin nga automjeti. Një pajisje tjetër njihej si Porpoise. Ishte një sajë e papërshkueshme nga uji, e tërhequr nga AVRE, e projektuar për të mbajtur të thata minat dhe municionet shtesë gjatë transportit. Për pastrimin e minave, aleatët përdorën tanke të modifikuar Sherman, të quajtur "Gaforre". Ata ishin të pajisur me zinxhirë çeliku dhe topa që ktheheshin në një rul të madh të montuar në pjesën e përparme të mjetit. Gaforrja ishte një përmirësim i rëndësishëm në krahasim me rezervuarin e mëparshëm Scorpion. Ajo ishte gjithashtu e pajisur me një palë kova të mbushura me shkumës për të shënuar skajet e shtegut të pastruar në mënyrë që ushtarët ta ndiqnin të sigurt. Gaforrja mbajti armën kryesore 75 mm të Sherman, duke lejuar që automjeti të dyfishohej si një platformë armësh. Gaforrja ishte një përmirësim i konsiderueshëm dhe ishte në gjendje të pastronte një pistë të gjerë 2.75 m me shpejtësi 2.5 km/h në tokë mjaft të niveluar. Një Gaforre e dizajnuar paksa ndryshe mbante të ashtuquajturën "Pajisja kanadeze e pashkatërrueshme me rul" (CIRD) e cila përdorte rula me susta në vend të zinxhirëve për të thithur shpërthimin. Disa tanke të quajtura "Bullshorn Plough" ishin të pajisur me një parmendë të madhe që pastronte rrugën duke hequr minat nga

toka, duke i shtyrë ato anash. Ato mund të përdoren në një terren të ashpër dhe me krateret për të pastruar zonat kryesore të minave tokësore që mund të mungojnë nga Gaforrret. "Gaforrja" u dëshmuar të ishte një nga "mrekullitë" më efektive në Ditën D, si dhe më vonë gjatë përparimit të Aleatëve. Ndoshta çudia më e frikshme ishte "Krokodili". Mitralozi në frëngjinë e tankut Churchill u zëvendësua nga një flakëdhës. "Krokodili" mbante 400 litra lëndë djegëse gjithëse dhe azot si shtytës në një rimorkio të blinduar dhe kishte një rreze veprimi deri në 150 m, gjë që e lejonte të shkatërronte bunkerë, pyje etj. me një ose dy hedhje zjarri. Ajo ishte gjithashtu një armë psikologjike, pasi askush nuk donte të ishte në anën e kundërt të flakëdhësve, dhe kur u shfaq "Krokodili", mjaftonte vetëm hedhja e një shkëndije për të ndezur zjarrin për të sfiduar ushtarët në bunkerë, për t'u dorëzuar. Ajo që konsiderohet si një nga përparimet më të mëdha teknologjike është se disa tanke britanike, amerikane dhe kanadeze u bënë të papërshkueshme nga uji me ekrane të palosshme të papërshkueshme nga uji, të shpikur nga inxhinieri emigrant hungarez Nicholas Straussler. Kjo i lejoi ata të notonin dhe të përdornin helikë për të lëvizur në plazhe, për të hedhur ekranet dhe për të sulmuar si tanke normale në tokë. "Kangurët" ishin transportues të blinduar të personelit të improvizuar, të krijuara duke hequr frëngjinë nga tanke të ndryshme. E quajtur sipas kafshës që mban të vegjëlit e saj në një qese, ata mund të mbanin 8 deri në 10 këmbësorë të pajisur plotësisht. Automjeti "Channel Light Defense" ishte më sekret i mrekullive të Hobart, i panjohur edhe

për disa oficerë të lartë aleatë në terren. Këto ishin tanke ("Matilda II", "Churchill", "Valentine", "M3 Grant" dhe "Sherman") armët kryesore të cilëve u zëvendësuan nga prozhektorët, të projektuar për të ndriçuar fushën e betejës gjatë natës me një dritë prej 13 milionë qirinsh për të ngatërronjë dhe çorientonjë ushtarët e armikut. Filtrat blu dhe qelbar mund të ndryshojnë distancën e dukshme të reflektorit dhe sistemi i grilave mund të bëjë që drita të dridhet, duke krijuar edhe më shumë konfuzion. Pas testimit, u vendos se mund të ishte shumë jo i besueshëm për t'u përdorur në D-Day. Thuhet se u përdor vetëm në disa raste, në kalimin e lumenjve Rhine dhe Elba për të ndriçuar lumin dhe urat, dhe në Indi kundër turmave gjatë trazirave të Kalkutës të vitit 1946. Kishte gjithashtu një sërë automjeteve të çuditshme që, në vend që të luftonin armikun, duhej të ndihmonin në lirimimin e rrugës për automjetet e tjera, largimin e automjeteve të dëmtuara dhe ndërtimin e rrugëve. Përveç buldozërëve të blinduar Caterpillar, disa tanke normale Sherman ishin të pajisur me dërrasa dozer, ndërsa dozeri i ndërtuar mbi tankun Centaur u transformua plotësisht për të shërbyer vetëm si buldozer. Shumë nga këto makineri të zgjuara kanë ndikuar në mjetet e sotme inxhinierike luftarake, për shembull automjetet e blinduara të rikuperimit ose tanket me aftësi amfibe. Deri në fund të Luftës së Dytë Botërore, u bënë rreth 7000 automjete. Në gusht 1945, Divizioni i 79-të i blinduar u shpërbë. Pas zbarkimit të Normandisë, aleatët angazhuan "Mrekullitë e Hobartit" në pjesë të tjera kyçe të çlirimit të Evropës Perëndimore të pushtuar.

Aleksandar Stojcevski

Sistemi shumëgyporë vetëlëvizës lansues raketor BM-27 "Uragan"

Raketat shumëgypore janë të destinuara për shkatërrimin dhe paaftimin e fuqisë punëtore të armikut në hapësirën e hapur në zonat e grumbullimit, në pozicionet e veprimit dhe pengimin e depërtimit të shpejtë të armikut; për asgjësimin dhe çaktivizimin e pasurive materiale në hapësirë të hapur në zonat e grumbullimit, në pozicionet e veprimit; neutralizimi ose shkatërrimi i artilerisë armike në pozicionet e qitjes; neutralizimi i zbarkimeve ajrore dhe detare; neutralizimin ose shkatërrimin e posteve komanduese të armikut dhe qendrave të komunikimit brenda rrezes. Në thelb ekzistojnë dy lloje të raketave shumëgypore: me tuba lëshimi fiks (tuba që nuk janë modularë dhe ngarkohen manualisht ose gjysmë automatikisht) dhe janë lloji më i përdorur dhe më praktik i lëshuesve sepse mund të manovrohen lehtë dhe shpejt. dhe rimbushet me municion pa bërë disa procedura për të ndryshuar ngarkesat e plota – gypë (module) që kërkojnë më shumë kohë; dhe lloji i dytë, me kontejnerë dhe module raketash, ku fiksohen në varësi të llojit të lëshuesit dhe plotësohen si një grup i plotë raketash dhe ngarkimi i tyre kërkon më shumë kohë dhe kontroll shtesë. Hedhësi shumëdedikues i raketave BM-27 „Uragan“ (NATO inteks 9P140) ishte

Si hyrje në tekstin «Uragan» BM-27, ne do t'ju kujtojmë qëllimin bazë të raketave shumëgypore. Raketëdhës me shumë gypa është armë raketash të artilerisë tokësore, me të cilët realizohen goditje të fuqishme, befasuese dhe të shpejta me zjarr mbi objektiva me rëndësi të madhe dhe përmasa të mëdha, në tokë dhe në ujë

projektuar në ish-Bashkimin Sovjetik. U prezantua në ushtrinë sovjetike në fund të viteve të '70-ta. Në atë kohë, ishte raketa e parë me shumë fuçi të kalibrit të madh. Vetë koncepti u zhvillua nga industria ushtarake "SPLAV" - Rusia, e cila ishte industria kryesore ushtarake për prodhimin e sistemeve lansuese shumëgypore. Projektuesi kryesor i sistemit ishte Aleksandar Nikitovich Ganichev. Emri "BM" vjen nga gjuha ruse "boevaya machina", që përkthehet si "automjet luftarak - automjet". Që nga përdorimi i parë operacional si sistem, ai është përdorur pothuajse në të gjitha luftërat dhe konfliktet në mbarë botën. Në thelb, sistemi përbëhet nga 16 gypa me një kalibër 220 mm, të cilët janë montuar në një automjet të tipit ZIL-135 (8x8). Automjeti i rëndë prej njëzet tonësh lëviz nga dy motorë benzinë deri në një shpejtësi maksimale prej 65 km/h. Kabina

e automjetit është e mbrojtur nga veprime të ndryshme si: bërthamore, kimike dhe biologjike. Për synimin dhe drejtimin e tubave në drejtimin bazë ose në drejtimin e elementeve të qitjes së vendosur, sistemi përdor një pajisje synimi të tipit PG-1. "BM-27" përdor lloje të ndryshme raketash me kalibër 220 mm. Peshë e një rakete arrin deri në 280.4 kilogramë. Në varësi të llojit, koka e luftës peshon 90-100 kilogramë. 16 raketa nga sistemi mund të lëshohen në 20 sekonda në një distancë deri në 35 kilometra. Koha e nevojshme për të ngarkuar 16 raketa në sistem është 20 minuta. Raketat e mbetura transportohen me një mjet tip 9T452. Në mënyrë suksesive, në Rusi, ky sistem më vonë u zëvendësua nga sistemet SMERCH. Gjatë planifikimit dhe përcaktimit të qëllimeve, dhe veçanërisht gjatë zbatimit të detyrave të planifikuara të zjarrit,

vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet besueshmërisë së forcave të veta. Zona e sigurisë nënkupton distancën e nevojshme të forcave të veta nga qendra e figurës së shpërndarjes së goditjeve të njësisë ose armës më të afërt gjatë të shtënave, për shkak të shmangies së zjarrit mbi forcat e veta. Efikasiteti dhe mbresëlënja e këtij sistemi është saktësia dhe efikasiteti i tij dhe zona e mbulimit me zjarr mbi objektivin e cila ka përmasa 650x650 metra (16 raketa të lëshuara nga një sistem do të binin mbi një objektiv me përmasat e përmendura). Distanca deri në kufirin e zonës së sigurisë është e ndryshme në distanca të ndryshme të qitjes dhe përcaktohet në lidhje me: madhësinë e shpërndarjes së goditjeve sipas distancës dhe drejtimit; mënyra e përgatitjes së elementeve fillestare për qitje; shkalla e mbrojtjes së forcave të veta; distancën e fluturimit të fragmenteve vdekjeprurëse të raketës. Pajisja e lëshimit është e destinuar për gjuajtjen dhe drejtimin e raketave në drejtimin e dëshiruar drejt zonës së synuar. Lëshuesi realizon një modalitet breshërie dhe të vetme qitjeje. Çdo gyp lëshimi përbëhet nga: një tub mekanizmi ndezës, një mekanizëm mbyllës dhe një kontaktor. Gypat e lëshimit janë bërë prej çeliku të veçantë. Të gjithë tubat janë plotësisht të barabartë në pamje, gjatësi dhe peshë, dhe janë të pavarur në funksion dhe ekziston mundësia e zëvendësimit të tubave individualë. Sipërfaqja e brendshme e gypit është e kromuar për të mbrojtur kundër korrozionit dhe për ta bërë më të lehtë mirëmbajtjen. Në pjesën e brendshme të pasme të tytës, në hapjet e bllokimit të raketës, ka një sipërfaqe të pjerrët në të cilën mbështetet bllokuesi dhe parandalon kthimin e raketës. Për të shtënat me sistemin e lëshimit të raketave me shumë fuçi vetëlëvizëse përdoren raketa të kalibrit 220 mm "BM-27", të cilat tregohen në seksionin e karakteristikave TT të sistemit. Raketat kanë një efekt të besueshëm në temperaturat nga -30 në +45°C. Fuza është një element i raketës, detyra e së cilës është të shkaktojë veprimin (aktivizimin) e raketës me goditjen e objektivit ose në një pikë të caktuar të trajektorës së fluturimit të raketës. Fisi i sipërm i goditjes është i destinuar për raketën me eksploziv të lartë 9M27F dhe është i një lloji mekanik. Ndezësja mund të rregullohet për veprim të menjëhershëm, të shkurtër dhe të ngadalë. Ndezësja e kryen funksionin e tij në atë mënyrë që të japë një impuls fillestar për të aktivizuar pjesën energjetike (ngarkimin) e raketës. Impulsi fillestar që ndezësja i jep ngarkesës së raketës krijohet nga veprimi i elementeve të montimit fillestar të ndezësës. Aktivizimi i pjesës së parë të montimit fillestar të ndezësit mundësohet nga mekanizma dhe pajisje të ndryshme të ndërtuara në trupin e çakmakut dhe kryhet

mekanikisht në kushtet dinamike të fluturimit të raketës. Sipas procesit të nisur nga ndezësi, çakmaku i përket klasifikimit të një grupi ndezëseve me detonator dhe sipas mënyrës së veprimit në raport me objektivin, i përket klasifikimit të një grupi ndezëse me goditje. Ndezësja sipas shkallës së sigurisë gjatë përdorimit dhe qitjes bën

pjesë në klasifikimin e ndezëseve në grupin e ndezëseve të sigurt. Në vitin 2008, u vu në përdorim një version i modernizuar i BM-27, i quajtur BM-27M (Hurricane-1M). Sot, të dy versionet përdoren në luftën ende aktuale ruso-ukrainase.

Sllavço Kuzmanovski

KARAKTERISTIKAT TAKTIKO-TEKNIKE TË BM-27 „URAGAN“		
Kalibri i gypit/tubit	220 mm	
Mçnyra e mbyshjes	Me dorë	
Numri i gypave	16	
Vargu	35 800 m	
Municioni	9M27Ф (momentalisht faguese) 9M51 (termobarike) 9M27K, 9M27K1, 9M27K2 и 9M27K3 () 9M59 (thërrmuese) 9M27C (ndezëse)	
Sipërfaqja që e mbulon gjatë zjarrit për efekt të 16 raketave	426 000 m ²	
Pesha në pozicionin luftarak	20 000 kg	
Gjatësia në pozicionin e marshit	9630 mm	
Gjerësia në pozicionin e marshit	2800 mm	
Gjatësia në pozicionin e marshit	3223 mm	
Ekuipazhi	5	
Fusha vertikale e veprimit	Nga 0 deri +55 степени	
Lloji i qitjes	Hapërore dhe me rafall	
Veprimi i sigurt i raketës	Nga - 30 deri + 45 степени	
Koha e nevojshme për kalim nga pozicioni i marshit në pozicion luftarak (pa mbushje të lansuesit)	3 minuta	
Klirensi	475 mm	
Shpejtësia e lëvizjes	Në rrugë të asfaltuar	deri në 65 km/h
	Në kushte terreni	nga 30 deri 50 km/h
Autonomia e m/h	570 km	
m/h	Lansuesi është i montuar në m/h të llojit ZIL-135 8x8	
Lloji i motorit	Dy motorë ZIL 375 me nga 180 kuaj fuqi	

Mbrojtja territoriale ajrore

Një sistem i tillë i mbrojtjes supozonte përfshirjen e të gjitha kapaciteteve të mundshme për armatim dhe qëllime mbrojtëse, me përjashtim të Ushtrisë Popullore Jugosllave dhe milicisë së atëhershme. Qëllimi ishte të organizohej forma më e gjerë e përfshirjes së popullsisë në rast nevojë për rezistencë popullore dhe mbrojtje të shtetit kundër një sulmi ose agresioni të mundshëm ushtarak të armikut të jashtëm.

Në fakt, sistemi i mbrojtjes së territorit të vet ka qenë dhe mbetet një çështje imperative dhe strategjike. Shkencëtarë ushtarakë, pleq e analistë të arsimuar i janë përkushtuar sistemit për mbrojtjen e vendit të tyre dhe vazhdojnë të kthehen në të. Ato krijojnë një ombrellë territoriale mbrojtëse imanente me përdorimin më

Mbrojtja territoriale si doktrinë ushtarake u krijua si pjesë përbërëse e forcave të armatosura, gjatë vitit 1969, në kuadër të shtetit të ish RSFJ-së

efikas të mjeteve tekniko-teknologjike të disponueshme, potencialeve të personelit dhe masave më të gjera të njerëzve. Duke bërë këtë, analiza bazë u bazua në vendndodhjen gjeografike dhe karakteristikat e relievit të territorit të vet, si dhe përfshirjen e popullsisë më të gjerë në trajnimin dhe formimin e njësisve vendore dhe pjesërisht të pavarura. Nisur nga kjo premisë dhe paradigmë, gjeneralmajor Todor Atanasovski, në rolin e komandantit të ish-Shtabit Republikan për Mbrojtjen Territoriale (RSHTO) të Republikës Socialiste të Maqedonisë në kuadër të shtetit të

atëhershëm të RSFJ-së, si dhe kreut të Mbrojtjes Territoriale, gjeneralmajor Petar Pepeljugovski, u përgatit doktrina e tij, republikane, e aviacionit ushtarak. Sipas saj, në kuadër të mbrojtjes territoriale të hapësirës maqedonase, janë përfshirë edhe kapacitetet e Unionit të atëhershëm të Forcave Ajrore të Maqedonisë. Sindikata e Aviacionit të Maqedonisë kishte në dispozicion një numër të madh të avionëve të lehtë, gliderëve dhe parashutave, dhe në përbërjen e tij ishin të gjithë anëtarët e kualifikuar të aeroklubeve, veçanërisht ato që kishin shkolla të aviacionit.

Klube të tilla, përkatësisht shkolla, ishin në Shkup, Kumanovë, Shtip, Manastir dhe Prilep. Në bazë të këtij rregullimi, ky bashkim deri në pavarësimin e shtetit kishte statusin e organizatës me interes të veçantë shoqëror.

Në atë drejtim, gjenerali Atanasovski, dhe më vonë gjenerali Asprovski, i përfshinë elementët e tij kyç dhe i inkorporuan në një skuadron ajror dhe një njësi parashute diversante-ajrore. Të dy formacionet ishin të pajisur me pilotë dhe parashutistë të stërvitur ushtarakisht, të cilët tashmë kishin kryer shërbimin e rregullt ushtarak. Stërvitja e tyre e aviacionit ushtarak realizohej në kuadër të Armatës Popullore të atëhershme Jugosllave. Pilotët, pasi përfunduan me sukses trajnimin e pilotëve në qendrat e klubit, fituan kualifikimin për veprime ushtarake në Shkollën e Oficerëve Rezervë të Aviacionit (SROA). Pas përfundimit të detyrimit të rregullt ushtarak, ata fituan statusin e pilotit luftarak në rezervë, me gradën toger dhe mundësinë për të mbetur ushtarakë aktivë të Aviacionit Ushtarak të APJ-së. Disa nga pilotët e tillë u rekrutuan në skuadriljen në fjalë. Parashutistët e trajnuar të klubit kualifikimin e tyre ushtarak parashutist e fituan në kuadër të shërbimit të rregullt ushtarak, në Brigadën e atëhershme Parashutiste të APJ-së. Dhe në këtë rast, një pjesë e parashutistëve aktivë sportivë morën vendosjen e tyre ushtarake rezervë në formacionin e parashutistëve ushtarak republikan të përmendur. Skuadrilja e RSHTO-s fillimisht u bazua në avionët e tipit "Aero 3", "Utva 66" dhe "Kurir", për t'u zëvendësuar më pas me avionët e tipit "Utva 75"

dhe "Vilga". Blerja e dy tipeve të dyta të avionëve u financua pjesërisht ose plotësisht nga buxheti i RSHTO-së, me qëllim përdorimin e tyre në drejtim të ndërtimit të mbrojtjes dhe mbrojtjes së territorit. Sipas strategjisë ekzistuese, për shfrytëzimin e tyre u përcaktuan një numër më i madh aeroportesh sportive dhe komerciale, si dhe u përcaktuan dhe përshtatën saktësisht "livadhet" apo të ashtuquajturat aeroportet partizane. Formacioni me parashutë i Shtabit të Republikës Territoriale të Maqedonisë, përveç parashutistëve të përmendur, përfshinte edhe avionët për atë qëllim. Të parët ishin aeroplanët e tipit "Kurir" dhe "Vilga", nga të cilët mund të kërcejnë dy-tre parashutistë dhe drejtoheshin nga pilotët e aeroklubeve. Sipas strategjisë së asaj kohe, kërcime të tilla me parashutë do të kryheshin me qëllim të zbulimit të terreneve të caktuara

ose për ndërhyrje nga ana e pasme në një grup armik ose formacion ushtarak. Për dallim nga avionët më të vegjël, ishin përfshirë aeroplanët dhe pilotët e aviacionit të atëhershëm komercial për trajtim kimik në bujqësi, "Agrochemizacija" nga Shkupi. Këta avionë ishin të tipit "An-2" dhe mund të mbanin 12 parashutistë me pajisje të plota ushtarake. Përdorimi i tyre i synuar ishte për operacione komplekse me parashutë që përfshinin kërcime sabotuese ose ulje masive me parashutë në zonat e përcaktuara të armikut.

Të gjitha aktivitetet e përmendura janë kontrolluar dhe zbatuar në praktikë, përmes një numri të madh aktivitetesh ushtrimore. Pikërisht me ta shiheshin në veprim aftësitë e aviacionit ushtarak të pilotëve dhe parashutistëve, përfaqësues i të cilëve ishte Sindikata e atëhershme e Aviacionit të Maqedonisë. Aeroplanët mund të shiheshin duke u ulur në fusha të ndryshme malore ose luginash, si dhe një numër kupolash parashutash që u ulën në vende që nuk ishin të dëshirueshme për praninë e njerëzve.

Me aktivitete të tilla, aeroklubet maqedonase u bënë të njohura dhe të pranueshme për popullatën e gjerë, edhe në zonat më të largëta rurale. Pikërisht me aktivitete të tilla, por edhe shumë të tjera, Aeroklubi "Shkup" nga Shkupi këtë vit feston një përvjetor të jashtëzakonshëm, 100 vjet nga ekzistenca e tij. Një jubile në të cilin ndërthuren shumë figura dhe ngjarje historike, për të cilat mund të flitet e të shkruhet, jo vetëm në ditarin tim ajror, por edhe në të gjithë rrjetin e hapësirës maqedonase.

Gjorgji Çaçkirov

Muzeu i automjeteve të blinduara - „Arsenalen“

Muzeu i automjeteve luftarake „Arsenalen“ është një muze relativisht i ri, vetëm dhjetë vjeç. Ndodhet në qytetin Harad në pjesën lindore të Mbretërisë së Suedisë. Rëndësia e madhe që i kushtohet këtij muzeu tregohet nga fakti se inaugurimi i muzeut më 17 qershor 2011 u bë nga mbreti aktual i Suedisë, Carl XVI Gustaf. Edhe pse muzeu drejtohet dhe zotërohet nga një fondacion privat jofitimprurës, ai është pjesë e rrjetit të muzeve të Trashëgimisë Historike Ushtarake Suedeze (SWIN). Në koleksionin e tij muzeu ka rreth 380 lloje të ndryshme automjeteve, 75 prej të cilave janë të ekspozuara në muze, dhe muzeu është gjithashtu magazina kryesore e mjeteve luftarake të Schwinn. Numri i vizitorëve pas pandemisë po rritet

Muzeu i automjeteve të blinduara - «Arsenalen» është një nga njëzet e shtatë muzetë ushtarakë të vendosur në territorin e Mbretërisë së Suedisë. Arsenalen është një muze që synon të tregojë zhvillimin e armaturës gjatë historisë, por edhe të ruajë historinë e njësive të blinduara të Suedisë. Sipas asaj që ofron, ky muze është me të drejtë ndër tre muzetë më të mirë në vend

dhe në vitin 2022 muzeu do të ketë mbi 31,000 vizitorë. Në vitin 2023, muzeu do të zgjerohet me 500 m² shtesë, gjë që do të rrisë hapësirën e ekspozitës. Ekspozitat janë ekspozuar aktualisht në një hangar i cili është i ndarë në dy segmente më të mëdha dhe disa instalime të përhershme. Në vetë muzeun ka një seksion shtesë, dmth. një muze brenda një muzeu që shfaq një numër figurash të luftës metalike. Ngjitur me pjesën e jashtme

të muzeut është një ndërtesë që strehon një ekspozitë të përhershme muzeore kushtuar jetës së ushtarëve dhe familjeve të tyre në mesin e viteve 1800. Muzeu ka në koleksionin e tij kryesisht automjete të përdorura nga ushtria suedeze, por ka edhe mjaft automjete të blinduara dhe tanke nga vende të tjera, dhe muzeu shpesh shkëmben ekspozita me muzetë e tjerë. Tanku i fundit në vitin 2022 i huazuar nga Muzeu Bovington - MB ishte “Tiger

II", i njohur si "King Tiger", i cili është i vetmi shembull i mbetur i llojit të tij. Vizita në muze fillon me dy mjetet që janë të ekspozuara para hyrjes së hangarit kryesor, transportuesin e blinduar "Pansarbandvagn 301" dhe tankun "IKV 91" dhe të dyja mjetet me origjinë suedeze. Menjëherë pasi hyni në objekt, në muze ndesheni me ekspozitat e para, të cilat i kushtohen periudhës së Luftës së Parë Botërore dhe fillimeve të mjeteve të blinduara. Ja një mostër e tankut të parë suedez "Strv m/21" i cili pas 4 vitesh restaurim është vënë në gjendje funksionimi. Pranë tij janë vendosur tanku "Renault NC 27", i cili është një nga shembujt e fundit të mbetur në botë, mjeti mbështetës "Carden-Loyd MKVI" dhe një mjet transporti me lëvizje 4x4. Pasi të kaloni këtë seksion, hasni në një mjedis më të madh që përfshin automjete nga Lufta e Dytë Botërore. Në këtë seksion, përveç mjeteve të prodhuara dhe të përdorura nga Forcat e Armatosura Suedeze, ekspozohen edhe ekspozita nga vende të tjera. Automjeti eksperimental "L-30/Strv fm/31" është automjeti i parë që shihni në këtë mjedis, i ndjekur nga gjermani "Panzer I", tanku amfib rus "T-37" njëri ndër dy automjetet e mbetura si monster, pastaj vijojnë „Stridsvagn M38“, „Strv m/37“, „Pbil M40 Lynx“, njëri ndër gjithsej 40 automjetet e prodhuara, „L-60-S III“, „Strv m/42“, „SAV M-43“, e vetmja monster e prodhuar e „L-170“ ose „Pbil fm/29“, „M-4 Sherman Firefly“, „Jagdpanther“, „T-34“ si dhe automjete tjera. Cilësimi tjetër i kushtohet pajisjeve të pas Luftës së Dytë Botërore dhe Luftës së Ftohtë. Automjeti suedez "Pvkv m/43" i armatosur me një top 75 mm është tek ekspozita e parë që hasni në këtë mjedis, i ndjekur nga "Lvkv fm/43", obusi vetëlëvizës "Akv

151", tanku suedez "Strv 74", "PBV 301" me personel të blinduar shtesë të një transportuesi të plotë britanik, "900 C0". Si pjesë e vendosjes së një diorame dimërore, ekspozohet tanku i lehtë suedez "SAU Ikv 91" i shoqëruar nga një autocisternë dhe OT "M113" për riparim dhe mirëmbajtje. Vendosja e fundit i kushtohet tankeve dhe mjeteve të blinduara të prodhimit të huaj dhe transportuesve të blinduar të personelit që janë përdorur në misione. Ekspozitat në këtë seksion fillojnë me tankun britanik "Chieftain", pasuar nga tanket ruse "T-72" dhe "T-55", të cilët paraqiten me një seksion anësor dhe shihet hapësira e ngushtë brenda tankut ku punon ekuipazhi. Pranë tyre është vendosur një mostër e tankut "Leopard 2 A5" i cili aktualisht është në përdorim në forcat e armatosura suedeze. Kjo pasohet nga një seksion i dedikuar për transportuesit e personelit të blinduar duke filluar me "HMMWV 1151" dhe pasuar nga "Bv 208S" një nga dy

prototipet e prodhuara. Automjeti i veçantë është përdorur nga ushtria suedeze gjatë misionit të forcave të OKB-së në Maqedoni. Në këtë segment janë ekspozuar edhe automjeti i blinduar "M8 Greyhound" i përdorur në misionin e Kongos, "Daimler Ferret MK2" i përdorur në misionin e Qipros. Më të fundit në ekspozitën e muzeut janë tanku suedez "Strv 103 S", transportuesi i blinduar amerikan "M113" dhe ai rus "MT-LB". Hapësira e ekspozitës në muze është pasuar me një koleksion të pasur mjeshesh të lehta, artilerie, mjete transporti etj.

Në dy raste gjatë vitit muzeu organizon ditë të hapura, pra ditë kur disa nga automjetet që janë në gjendje lëvizëse nxirren nga muzeu dhe drejtohen para publikut duke demonstruar disa nga aftësitë e tyre. Biletat për muzeun e mjeteve të blinduara janë 11,50 euro për të rriturit, 9 euro për pensionistët, 6 euro për të rinjtë nga 12 deri në 17 vjeç, ndërsa për fëmijët nga 0 deri në 11 vjeç hyrja është falas. Orari i punës së muzeut është nga e mërkura deri të dielën nga ora 11.00 deri në orën 16.00. Çështja e fundit e biletës është një orë para mbylljes së muzeut. Koha e nevojshme për të vizituar muzeun në tërësi nga 1 orë në 1 orë e 30 minuta. Muzeu ka gjithashtu një kafene dhe një dyqan suvenirësh. Në vendin e muzeut organizohen shpesh ngjarje të ndryshme kulturore, si dhe një herë në vit mbahet një ditë e hapur ku disa nga automjetet që janë në gjendje drejtimi nxirren dhe demonstronjë aftësitë e tyre. Edhe pse muzeu është i vogël në përmasa dhe i ri në moshë me ofertën e tij të pasur të mjeteve dhe pajisjeve të ndryshme, ia vlen të vizitohet.

Zlatko Bilazhevski

Aktivitet tradicional me rastin e Ditës së OORRMV-së

Në përputhje me Programin për trajnim të oficerëve dhe nënoficerëve rezervë për vitin 2023, ndërsa me rastin edhe të 71 vjetorit të formimit të Organizatës të Oficerëve Rezervë të Republikës së Maqedonisë së Veriut (OORRMV) – 29 prill 1952 në rajonin e Tetovës në drejtimin Leshkë – Vratnicë – Bellovishtë – Petaçko Vodiçe, u organizua aktivitetet njëditor me disa përmbajtje: marsh edukativo-kondicionues, njoftim me trashëgiminë kulturoro-historike si dhe ligjerata ushtarako-profesionale. Në këtë aktivitet morrën pjesë me qindra oficerë dhe nënoficerë rezervë të NJOK të OORRMV-së nga rajoni perëndimorë (i Tetovës, Kërçovës, Ohrit, Strugës, Manastirit, Demir Hisarit, Prilepit dhe Makedonski Brodit) si dhe nga njësia

organizative e qytetit të Shkupit. Sipas programit, së pari u vizitua manastiri i Leshkës, kur për rëndësinë kulturoro-historike të këtij kulti fetar shpirtëror, fjalë rasti mbajti prifti Stafrofor Mirko Stankovski, ndërsa më pas kryetari i NJOK të Tetovës,

mr. Radislav Korunski dha informata dhe orientime rreth realizimit të aktivitetit. Gjatë realizimit të marshit, në fshatin Vratnicë u vizitua obilisku i luftëtarëve të rënë të kësaj ana gjatë LNÇ-së, ku anëtarë i komisionit për tradita i OORRMV-së, Bozhin Millosavlevski, mbajti fjalë rasti. Në pikën e fundit në Petaçko Vodiçe, pjesëmarrësit kishin mundësi të njihen me faunën e kësaj ane, ndërsa pas pauzës së shkurtër, të pranishmive iu drejtuan, kryetari i OORRMV-së, dr. Goce Georgiev dhe nënkryetari Zoran Kirovski. Në fushën e ligjëratave ushtarako-profesionale u ndoq tema: “Drejtimi strategjik veriperëndimorë dhe zona e përgjegjësisë”, që u ligjërua nga nënkoloneli Igor Stankovski, komandant i batalionit të 3 këmbësorik dhe i Garnizonit të Tetovës.

Mbledhje vjetore llogaridhënëse e Kuvendit të OORRMV-së

Më 28 prill, në Shkup në Shtëpinë e Armatës u mbajt mbledhje vjetore llogaridhënëse e Kuvendit të OORRMV-së të cilën e udhëhoqi, udhëheqësi Vladimir Nikollov. Mbledhja u mbajt në një përbërje të zgjeruar, në dy pjesë, në atë të punës dhe në pjesën solemne të saj. Në pjesën solemne, me rastin e 71 vjetorit të formimit të OORRMV-së më 29 maj 1952, u lexua një referat nga ana e kryetarit të OORRMV-së, Dr. Goce Georgiev dhe njëherit u nda një pllakatë edhe për ministrin e punëve të brendshme z. Oliver Spasovski, për kontribut të veçantë në zhvillimin dhe avancimin e organizatës, i cili më pas me një fjalë rasti iu drejtua oficerëve dhe nënoficerëve të pranishëm rezervë, duke theksuar se organizata ka një rëndësi të jashtëzakonshme për sistemin e mbrojtjes dhe sigurisë dhe se

për këtë shkak nevojitet që të gjithë në secilin aspekt të ndihmojmë në zhvillimin e organizatës, duke shtuar edhe se në mes të Ministrisë së Punëve të Brendshme dhe Organizatës është nënshkruar edhe një memorandum bashkëpunimi. Pas pjesës solemne, mbledhja vazhdoi me pjesën e punës në të cilën u prezantuan informata për arritjen e aktivitetëve të planifikuara në katër mujin e parë të vitit 2023, për të cilën u dha notë pozitive. Aktivitetet e intensifikuara në nivelin lokal dhe në atë republikan, që i koordinojnë nga ana e KE të OORRMV-së, ndërsa në aspektin logjistik janë të mbështetura nga MM dhe SHP të ARMV, janë dëshmia më e mirë për motivimin, nivelin e organizimit dhe kontributit të kësaj organizate kombëtare të kuadrit

të eprorëve rezervë, në funksionimin e sistemit të mbrojtjes. Në këtë marrëveshje të punës nga ana e Kuvendit të OORRMV-së, u ngritën shumë çështje aktuale dhe u miratua raporti financiar për vitin 2022, plani financiar për vitin 2023 dhe dokumente dhe vendime tjera të rëndësishme për funksionimin e organizatës.

U shënuan data të rëndësishme historike

Më 4 maj 2023, me rastin e 120 vjetorit të vrasjes së apostullit të luftës revolucionare maqedonase, ideologut, organizatorit dhe udhëheqësit të lëvizjes revolucionare nacionalçlirimtare maqedonase në fund të shekullit XIX dhe fillimit të shekullit të XX, Goce Dellçev, delegacion i OORRMV-së i kryesuar nga kryetari i Njësia Organizative e Qytetit të Shkupit, Dushko Nakovski, i shoqëruar nga ana e aktivistëve Zlatko Ilievski dhe Jovan Bukrevski, për nder të luftëtarit të madh, pranë varrit të tij në kishën “Shën Spas” në Shkup, u vendosën kurora me lule të freskëta. Po atë ditë, për të njejtin rast, kurora me lule të freskëta u vendosën

edhe nga: delegacioni i njësisë organizative komunale të OORRMV-së së Kumanovës, para bustit të heroit pranë gjimnazit “Goce Dellçev”, delegacion i kryesuar nga NJOK të OORRMV-së Sinisha Bandovski dhe nga anëtarë i KE Timço Peterovski, si dhe nga ana e një delegacioni të njësisë organizative të OORRMV-së së Dellçevës, i kryesuar nga kryetarja e KE Svetlana Ilievska dhe nga anëtarët e KE Vasko Stankovski dhe Drago Stojmenovski, delegacion ky i cili kurora me lule të freskëta vendosi pranë bustit të heroit në qendër të qytetit. Me rastin e 9 majit, ditës së fitores ndaj fashizmit dhe Ditës së Europës, njësitë bazike organizative të Ohrit,

Tetovës, Strumicës dhe Dellçevës, me përfaqësues të tyre, u përfshinë në shënimin e kësaj date historike dhe njëherit vendosën kurora me lule të freskëta para pllakave përkujtimore të LNÇ-së.

Toni Micevski

Kanë mashtruar, mashtrojmë, na mashtrojnë

Rruga drejt mashtruesit të lartpërmendur Bernard ndiqet nga miliona përpjekje të miqve të tij me profesion dhe falë shpikjes së Gutenbergut, ne kemi mundësinë të njihemi me të gjithë ata që lanë javë epokale në tregtinë më të vjetër. Sipas enciklopedive dhe interpretuesve të kualifikuar, mashtrimi është vepër e ndërsjellë e mashtruesve dinakë dhe naivëve sylesh. E thënë më thjeshtë, bëhet fjalë për dy palë të interesuara për realizimin e lehtë të përfitimeve materiale dhe të tjera. Në fund të fundit, nuk ka asnjë zonë të ekzistencës njerëzore që të mos jetë e stolisur me mashtrim, dëmi i të cilit matet në qindra miliarda dollarë amerikanë. Deri në mesin e shekullit të 18-të, mashtrimet nuk klasifikoheshin apo përpunoheshin statistikisht, sepse ato kuptoheshin si një dukuri normale dhe si shoqërues primordial i çdo veprë. Kështu ishte deri në vitin 1770, kur në Londër u shfaq një robot që ishte i pamposhtur në lojën e shahut. Shpikësit e asaj shpikjeje “epoke” mbetën të panjohur, por dihet se në pak muaj ata fituan shumë para, disa nga shfaqja publike e “gjeniut të sha-

Mashtrimi, si një nga zanatet më të vjetra në botë, është edhe fjala më e përdorur në dy shekujt e fundit. Sot është një disiplinë shkencore në të cilën ekziston një e treta e njerëzimit dhe mashtruesi më i madh në historinë tonë, për sa i përket fitimeve, quhet Bernard Madoff, dishepulli modern i të famshmit Ponzi. Epiteti i patejkalueshëm qëndron edhe pranë emrit të Victor Lustig, njeriu që madje shiti dy herë Kullën Eifel

huh të hekurt” dhe shumë më tepër nga shahistët e gjallë, të cilëve iu ofrua një çmim i madh nëse mundin robotin. Dhe kushedi sa do të kishte zgjatuar mashtrimi me robotin, nëse nuk do t’i kishte ndodhur një mjeshtër i vërtetë. Përkatësisht, ai u tha pronarëve se do të investonte aq para sa të kërkonin ata, por, në këmbim, do t’i paguante dyfishin nëse do ta rrihte “robotin”. Kështu u zbulua se “roboti” ishte në fakt një njeri i mbështjellë me forca të blinduara speciale

Pozni dhe piramida e tij

Kur erdhi nga Lugo (Itali) në Amerikë, Charles Ponzi vendosi të realizojë ëndrrën e tij larg lopatës dhe durianit,

mjetet që në fillim të shekullit të kaluar ishin të rezervuara për evropianët që spërkatën në dallgë Botën e Re. Për dy vjet ai endej nëpër qytete të mëdha,

duke menduar vazhdimisht se si të pasurohej lehtë dhe shpejt. Dhe ai doli me një sistem të zgjuar për të fituar para, të ashtuquajturat kursime piramidale. I lodhur nga puna në postën më të madhe në Uashington, D.C., ai hapi një zyrë të vogël dhe vendosi një reklamë në disa gazeta lokale, duke ofruar interesa të paimagjinueshme për këdo që do të kursente në kompaninë e tij. E sigurisht, banorët më sylesh të kryeqytetit amerikan shkuan për të investuar kursimet e tyre. Disa prej tyre, duke dashur të kontrollojnë nëse “banka” e re vërtet jep kaq shumë interes, pas dy muajsh kërkuan t’i kthenin depozitën, bashkë me interesin. Meqenëse të tillë ishin të paktë në numër, Ponzi doli për t’i takuar. I bënë një reklamë të paprecedentë, duke u mburrur se në një kohë të shkurtër dyfishuan paratë e investuara. Mashtruesi i zgjuar njoftoi se shuma e interesit mbi aksionet rritet proporcionalisht me kalimin e kohës, pra se në një vit arrin në pesëdhjetë për qind. Kur u

pasuria vërtet në këtë mënyrë, Ponzi iku në Kanada, duke i lënë klientët e tij pa aksione dhe pa interes. Shembuj nga e gjithë bota tregojnë se kjo është me të vërtetë një skemë e zgjuar mashtrimi, e vetmja që njihet me emrin e krijuesit të saj. Formula Ponzi është aplikuar me sukses edhe në Ballkan. Në Serbi, pra në RSFJ-në e atëhershme, piramidën e Ponzit e praktikonin bosët e njohur Jezda dhe Dafina, ndërsa te ne famë, para dhe burg fitoi gruaja nga Manastiri Sonja Nikolovska. Çifti nga Serbia, Jezdimir Vasiljevic dhe Dafina Milanovic, përmes bankave të tyre të kursimeve “Yugoskandik” dhe “Dafiment banka”, grabitën mbi 300 mijë depozitues, duke fituar gjysmë miliardë marka gjermane. Shoqja e tyre nga Maqedonia, Sonja Nikolovska, ka mbuluar në zi mbi 13.000 qytetarë dhe ka fituar mbi 60 milionë marka. Ajo mbart gjithashtu njëqind depozitues të mashtruar, disa prej të cilëve kryen vetëvrasje, në pamundësi

për të përballuar mendjehetësinë e tyre.

Lusting – mbreti i mashtruesve

Kur në një nga gjyqet e tij të fundit (dhe ai ishte 47 vjeç), gjykatësi e pyeti Victor Lustigun se cili ishte profesioni i tij, ai u përgjigj: “Unë jam një praktikant tregtar”. Nëse kështu ka thënë për veten e tij njeriu që ndër të tjera ka shitur Kullën Eifel disa herë, atëherë ai është me të vërtetë një person që meriton të mbajë epitelin e mashtrimit më të madh në qytetërimin tonë. Për meritat e fushës së mashtrimit, nuk ka gjasa që dikush ta kërcënojë atë titull deri në fund të këtij mijëvjeçari. Bëhet fjalë për një hebre, lindur në qytetin e vogël Hostin, në ish-Monarkinë Austro-

Hungareze, i cili do të hyjë në analet e mashtrimit në moshën 19-vjeçare. Viktor Lustig, me siguri, do të kishte qenë një gjeni në fushën e arkeologjisë, nëse nuk do të kishte ndodhur gjatë studimeve të tij në Paris, nëse nuk do të kishte filluar të luante bixhoz. Duke qenë se mushkonja e preokuponte më shumë se arkeologjia, ai u përpoq të gjente mënyrën më të lehtë për të fituar para për lojërat e fatit. Ai mësoi nga një i njohur se mund të fitohen para të lehta në një anije jashtë shtetit, veçanërisht në klasën e parë në të cilën udhëtojnë paragliders. Dhe, ai hipi në një anije të tillë dhe në linjën Marsejë - Nju Jork, filloi t’u tregonte fat pasagjerëve të pasur. Ai hodhi shpejt paratë që fitoi kumar dhe më pas u nis në një aventurë të re. Ai lexoi në një nga gazetatat pariziane se baballarët e qytetit kishin një problem me mirëmbajtjen e Kullës Eifel dhe i lindi një ide e shkëlqyer. Fillimisht, ai shkoi te një nga tregtarët e hekurishteve dhe u prezantua si një nëpunës civil i ngarkuar për të gjetur zgjidhjen më të mirë për fatin e një “grumbulli hekuri” që qëndronte në mes të Parisit. Meqenëse tregtari tha se nuk mund ta paguante vetë hekurin nga Kulla Eifel, ai i sugjeroi Lustigut që të thërriste kolegët e tjerë që të mblidheshin për

ta takuar. Pasi shiti lehtësisht Kullën Eifel në dy raste, me disa qindra mijëra franga të fituara, arkeologu i paditur iku në Amerikë dhe vazhdoi të sajonte dhe të zbatonte mashtrime të zgjuara atje. Një prej tyre është një makinë për falsifikimin e një kartëmonedhe 100 dollarësh. Ai e shiti të parën për 30,000 dollarë dhe i tha blerësit se butoni i printimit duhet të aktivizohet gjysmë ore pasi printeri të jetë ndezur. Duke demonstruar punën e tij, Lustig shtypi vetëm tre kartëmonedha, mblodhi paratë nga shitja dhe e la klientin të priste për një fillim të ri për printerin. Natyrisht, ai i futi sërish në makineri tre kartëmonedha, sa për të kënaqur klientin naiv. Gjegjësisht, makina për të fituar para më pas nxirrte vetëm letër të pastër.

E ka „shtjerrur“ edhe Al Caponen

Në vitet tridhjeta të shekullit të kaluar, gjatë krizës së madhe ekonomike, në një bar në Çikago, Victor Lustig dëgjoji dikë të thoshte se nuk kishte njeri në vend që mund të mashtronte Al Caponen. Ishte një sfidë për të dhe menjëherë doli një mënyrë për të bërë të pamundurën, për të mashtruar mbretin e mafies. Domethënë, ai ka luftuar për të arritur mafiozin e madh, por kur është gjen-dur në vilën e tij luksoze, i ka kërkuar mbështetje financiare për realizimin e një sipërmarrjeje që mund të sjellë pasuri të madhe. Capone, atëherë në kulmin e tij mafioz, u takua me Lustigun dhe i dha hua 50,000 dollarë, me një marrëveshje për t'u takuar pas dy muajsh, kur do të fillonte mënyra më e lehtë për të mblodhur dollarët. Në afatin e rënë dakord, Lustig erdhi te Al Capone dhe ia ktheu paratë, duke pranuar se kishte probleme të pakapër-

cyeshme në realizimin e projektit të tij. Rrugës i tha mafiozit se i ka shpenzuar 5000 dollarët dhe se është pa para. Al Capone i dha atij atë shumë dollarë sepse i bëri përshtypje ndershmëria e Lustig. Por projekti i tij ishte që 50.000 dollarët e përmendur t'i mbajë në shtëpi për dy muaj, pastaj t'ia kthejë mafiozit dhe të fitojë 5.000 dollarë në mënyrën më të lehtë. Disa muaj pas biznesit me Al Capone, Lustig hyri në një sipërmarrje të re mashtruese. Në një udhëtim me tren, në Nebraska, ai takoi dy njerëz me mendje të njëjtë, farmacistin William Watson dhe kimistin Tom Shaw, dhe ata filluan të falsifikonin dollarë. William dhe Tom gdhendën pjata për shtypjen e dollarëve dhe Lustig organizoi një kompani të tërë shpërndarësish të kartëmonedhave të falsifikuara. Në bumin më të madh të biznesit të ri, Lustig bëri një mashtrim të lirë me një grua vendase dhe përfundoi në gjykatë dhe më pas kreu njëmbëdhjetë vjet burg. Përkatesisht, ai ka nisur një lidhje dashurie me të dashurin e një prej partnereve të tij dhe kur e ka marrë vesh bashkëshortja e tij Billie Mae, ka raportuar menjëherë në polici se bashkëshorti i saj është marrë me falsifikimin e parave. Më 11 mars 1947, në një spital burgu në Springfield të Misurit, zemra e një prej mashtruesve më të mëdhenj të qytetërimit tonë, i paraqitur si çiraku i një tregtari, pushoi së rrahuri.

Lakmia biblike e zotëriut banker

Sipas asaj që ka arritur në njëzet vjet, hebreu amerikan, Bernard Madoff, mbetet përgjithmonë mashtruesi i patejkalueshëm. Në kohën kur agjentët e Byrosë Federale të Hetimit trokitën në derën e tij, Madoff kishte në dis-

pozicion 65 miliardë para të njerëzve të tjerë. Nëse shikoni statusin personal dhe familjar të Bernard Madoff në kohën kur ai ndoqi rrugën e paraardhësit të tij të famshëm, Charles Ponzi, lind pyetja - a ka një kufi lakmia. Dhe përgjigja është - ka, vetëm kur pronari i saj arrin në portën e Shën Pjetrit. Heroi ynë fitoi paratë e para të mëdha si drejtor i Bursës së Nju Jorkut "Nasdaq". Pikërisht në atë kohë, në fillim të viteve gjashtëdhjetë të shekullit të kaluar, ai themeloi një kompani brokerimi që më vonë u shndërrua në institucionin më të madh mashtrues në Shtetet e Bashkuara. Dhe gjithçka filloi kur biznesmeni i famshëm i aksioneve Madoff lexoi një histori për jetën e mjeshtrit të harruar financiar, Charles Ponzo. Por ndryshe nga mësuesi i tij që nuk dyshon, Madoff kishte para

të mjaftueshme për të filluar një biznes mashtrues pa telashe. Me ndihmën e një skeme Ponzi, brenda natës ai u bë njeriu që u jep interesin më të lartë të gjithë atyre që ia besojnë paratë e tyre për t'i ruajtur. Edhe njerëzit më të ndershëm bien pas atij karremi, por me një nxitje primare të lakmisë, dhe ndër të tillë, klientët më të famshëm të Madoff ishin Steven Spielberg, aktori Kevin Bacon, laureati i Nobelit Eli Fiesel dhe 37 mijë shpirtra të tjerë, gjuetarë të parave të lehta. Dhe sigurisht, e vërteta primare se mashtrimi ka këmbë të gjata dhe një hap të shkurtër u konfirmua në rastin Madoff. Në dhjetor 2008 fundi i biznesit të filantropistit të rremë, Bernard Madoff. Dhe për ta bërë absurdin të plotë, Madoff u denoncua në polici nga djemtë e tij, pasi morën vesh për mashtrimet e tij. Përballë fakteve, Madoff pranoi çdo pikë të aktakuzës në gjykatë dhe më pas u dënua me 150 vjet burg, maksimumin e mundshëm në Shtetet e Bashkuara. Në vitin 2017 u realizua filmi "Magjistari i gënjeshtres" për jetën dhe veprën e mashtruesit më të madh financiar dhe ai Bernard Madoff u përjetësua nga i famshmi Robert De Niro.

(Vazhdon në numrin vijues)
Mile Radenkoviç

Oton Iveković – piktori i historisë kombëtare kroate

Oton Iveković është një piktor kroat i lindur në qytetin Klanjec të Zagorjes më 17 prill 1869. Ai studioi në një shkollë publike në vendlindjen e tij dhe që në fillim tregoi interes për vizatimin dhe historinë, gjë që do ta karakterizojë kryesisht krijimtarinë e tij gjatë gjithë jetës dhe veprës së tij. Fillimisht, ai u regjistrua në Zagreb, ku studioi bazat e vizatimit me Johannes Clausen, Hafner dhe Ferda Kikerez, por pavarësisht se iu sugjerua të përfundonte zanatin e vetë-pikturimit, Iveković kishte një dëshirë të madhe për t'u bërë një piktor i plotë. Ndaj niset në këmbë për në Vjenë, ku në vitin 1887 pranohet në akademinë e atjeshme dhe e gjithë kjo me sugjerimin e Isa Krshnjav, i cili ishte një politikan, shkrimtar, historian arti dhe piktor me ndikim, i cili, natyrisht, e mbështeti financiarisht të riun Oton

Oton Iveković është një piktor i famshëm kroat i shekullit të XIX, i cili, për shkak të këmbënguljes së tij për të përshkruar tema nga jeta e familjeve të famshme kroate Zrinski dhe Frankopan, mori pseudonimin «Zrinjimaler» gjatë studimeve

Iveković në këto synime, dhe më vonë i dha mbështetjen e nevojshme në Akademinë e Artit në Mynih. Si dokument pranimi për pranim në Akademi, Oton Iveković krijoi versionin e parë të «Lamtumirë Katarinës nga Zrinski dhe Frankopan», tërësisht i ndikuar dhe pikturuar nga mësuesja e tij Ferda Kikerez. Për shkak të këmbënguljes së tij për të përshkruar tema nga jeta e familjeve Zrinski dhe Frankopan, ai mori pseudonimin «Zrinjimaler» edhe gjatë studimeve.

Një përshkrim i tillë është «Plaçkitja» e Szigetit e Nikola Zrinskit, në të cilën ai i referohet pikturës historike franceze duke e vendosur personazhin kryesor në qendër të kompozimit dhe duke e nxjerrë në pah me dritë. Në pikturë gjejmë karakteristikë që piktori do t'u qëndrojë besnik në të gjitha paraqitjet historike.

Kthimi i Oton Ivekovićit në Zagreb shënon edhe fillimin e një shoqërie intensive me Vlaho Bukovac. Oton Iveković, kundër dëshirës së Isa

Kršnjavog, i bashkohet rrethit të Bukovçit dhe dëshiron të anëtarësohet në Shoqërinë e Artistëve Kroatë. Shoqërimi me Bukovac kontribuon në përsosjen e teknikës së tij dhe ndriçimin e paletës së tij. Fillimi i shekullit të njëzetë sjell ndryshime tek Oton Iveković si në planin krijues ashtu edhe në atë privat. Iveković hyn në konflikt me Vlaho Bukovac, duke rezultuar në largimin e tij nga Shoqata e Artistëve Kroatë. Konflikti, të cilin Iso Krshnjavi e karakterizoi si një konflikt midis “dy njerëzve të dhunshëm”, u ngrit për shkak të mosmarrëveshjeve rreth vendosjes së ekspozitës austro-hungareze

në Petrograd. Me gjithë përçarjen, Bukovaci ushtroi një ndikim të veçantë në krijimtarinë e Oton Ivekovićit, i cili vërehet veçanërisht në ndriçimin e paletës. Në të njëjtin vit 1900, Iveković mori pjesë në Ekspozitën Botërore në Paris, ku fitoi çmimin e madh për veprën “Gruaja me fëmijë”. Pas shpërthimit të Luftës së Parë Botërore, Iveković, me ndihmën e Stjepan Radiçit, shkoi në front, ku për tre vjet filmoi skena të jetës ushtarake në fushëbeteja në Soçë, Galici dhe Serbi. Me përfundimin e luftës dhe kthimin e tij në vendlindje, Iveković me familjen u shpërngul në qytetin e Veliki Taborit. Ai bëhet anëtar i “Vëllazërisë së Dragoit Kroat” dhe vendosi në këtë hap i udhëhequr nga dëshira romantike për të rivendosur atë qytet të vjetër. Pas kryerjes së specializimit në Karlsruhe, punësohet në Zagreb, ku fillimisht u emërua mësues pikturë në gjimnazin “Real” dhe që vitin tjetër u bë mësues pikturë në Shkollën e Artizanatit, ku do të jepte mësim deri në pension. Përveç pikturës, Oton Iveković punon edhe si ilustrues, scenograf, kostumograf dhe redaktor i revistave dhe reporter lufte, organizon ekspozita dhe merret me gazetari. Ai lë pas një krijimtari të pasur krijuese që dallohet për një gamë të gjerë tematikash, duke përfshirë paraqitje peizazhesh, portrete, skena zhanre, skena nga jeta ushtarake, kompozime të shenjta dhe paraqitje historike, për të cilat ai është më i njohur.

Familja Iveković u largua nga Veliki Tabor në vitin 1935 dhe tre vjet më vonë prona u ble nga administrata e Banskës. Oton Iveković u rreskapitur nga sëmundja, piktori i kaloi vitet e fundit të jetës së tij me vëllain e tij Albin në Klanjec. Vdiq në vendlindjen e tij Klanjec më 4 korrik 1939. Varrezat e vjetra të Klanjeçkit janë sot një park përkujtimor në të cilin përveç piktorit të historisë kroatë - Oton Iveković, do të prehet përjetësisht edhe shkrimtari i himnit kombëtar kroat, Antun Mihanović.

Mr. Trajçe Çatmov

„Çaj me Musolinin“

Arti dhe kultura në kohë lufte

Filmi „Çaj me Musolinin“ i cili në aspektin e zhanrit është përcaktuar si një dramë komike luftarake, është film i regjisorit të njohur Franco Zafirelli dhe është film i cili shfaq momente autobiografike nga fëmijëria e tij, para dhe pas Luftës së Parë Botërore në Firence përgjatë kohës së Italisë fashiste. Filmi është sharmant, dëfryes, me elemente komike dhe me një vlerë estetike të shfaqur me shumë kujdes. Roli qëndror në filmin „Çaj me Musolinin“ është djali Luka (Charlie Lucas), një djalë të cilit i ka vdekur e ëma, ndërsa nga babai i tij është lënë në harresë, kështu që i njëjti është i detyruar të jetojë në jetimore. Por, një ditë Luca vendos që të ikë nga jetimorja

dhe shkon te zoja angleze Mary Woless (Joan Ploëright), e cila jeton në Firence dhe është e gatshme që të kujdeset për Lucen, së bashku me shoqet e saj Lady Hester Random (Maggy Smith), një e vejë e një ish ambasadori britanik në Itali, Arabela (Judi Danch), një piktore dhe një dashamirë e flaktë e artit, amerikanja Elsa Morgantall (Cher), një socialiste e pasur amerikane dhe Georgi Rogëell (Lily Tomlin), arkeologe amerikane dhe një lezbike e paepur. Secila nga këto pesë zoja të jashtëzakonshme jep kontributin e saj në edukimin e Luces. Ato te ky djalë zhvillojnë dashurinë ndaj artit duke i mundësuar atij, një jetë të mirë dhe të shumëllojshme, në ndërkohë duke u

kujdesur maksimalisht për aspektin e tij human dhe atë moral. Esenca dhe sharmi i filmit „Çaj me Musolinin“ janë pikërisht rolet e sajura të këtyre pesë zojave të cilat me karakterin e tyre dalin nga mjedisi italian dhe secila prej tyre është një tregim në vete, por dashuria dhe kujdesi ndaj Lukës i bashkon të gjitha ato në një bashkim dhe unitet të pandarë. Por, kur Italia hyn në luftë në vitin 1940, stabiliteti i këtij uniteti të fuqishëm fillon të çenohet dhe të bie. Mund të thuhet se filmi „Çaj me Musolinin“ është i ndarë në disa pjesë, duke përfshirë disa periudha historike. Në pjesën e parë, ngjarjet lëvizin lehtësisht dhe në vazhdimësi, duke na njohur gradualisht me të gjitha zonjat angleze, si dhe me

amerikanen Elsa dhe Georgie. Ata besojnë se mbrohen nga Musolini, i cili ua ka premtuar këtë në një festë çaji të organizuar nga Lady Chester. Nga këtu vjen edhe emri i filmit “Çaj me Musolinin”. Por tashmë në pjesën e dytë, kur përshkruhet periudha e luftës dhe Musolini vendos të shkojë në luftë, ajo rrjedha e lehtë e filmit ndërpritet dhe përballemi me një sërë pamjesh të fragmentuara të jetës së zonjave dhe të riut Luca (Baird Ĕallace) në rrethana luftarë. Situata politike në Itali po përkeqësohet dhe zonjat, deri atëherë të sigurta, mendojnë se liria dhe statusi i tyre po zhduket ngadalë. Babai i Lukës besonte se e ardhmja qëndronte në Gjermani dhe e dërgoi Lukën në një shkollë austriake. Pesë vjet më vonë, Luca planifikon të studiojë art në Firence, duke përdorur fondin e arsimit që Elsa i la. Tani britanikët, duke përfshirë zonjat e tij, Mary, Arabella dhe Lady Hester, detyrohen të largohen nga Firence, ndërsa Elsa dhe Georgie mbeten në Firence. Luca, megjithatë, vendos të mos studiojë për art, por paratë nga fondi ia jep Lëvizjes Italiane të Rezistencës. Në vitin 1945 zonjave u ofrohet evakuimi nga Italia nga Garda skoceze, por ato vendosin të qëndrojnë në Itali dhe të rifillojnë jetën e tyre të pezulluar përkohësisht. Meri është veçanërisht krenare për Luca-n kur e sheh atë të veshur me një uniformë britanike si përkthyes italian si një «zotëri i vërtetë anglez». Edhe pse pjesa e dytë e filmit trajton momente tragjike nga periudha e luftës, ka ende elemente komike dhe dialogë ironik. Filmi «Çaj me Musolinin» dokumenton në mënyrë interesante një periudhë specifike të historisë italiane përmes syve të pesë zonjave dhe një djali,

Luca. Në fund, Tea me Musolinin ka një fund të duhur të lumtur, pasi të gjithë personazhet janë sërish të sigurt dhe Luca bëhet artisti, shkrimtari dhe regjisori i filmit. E bën atë veçanërisht të këndshëm estetikisht fakti që veprimi i filmit “Çaj me Musolinin” zhvillohet në Itali, konkretisht në Firence. Skenat e hapjes që zhvillohen në rrugët e Firences janë plot me personazhe tipike italiane, peizazhe të bukura dhe rrugë piktoreske, që rrëmben gjithë bukurinë e artit shekullor të Firences dhe banorëve të saj. Ajo që është veçanërisht mbresëlënëse është se filmi «Çaj me Musolinin» është xhiruar në fund të viteve nëntëdhjetë, e megjithatë rrugët janë tepër autentike dhe arrijnë të transportojnë shikuesit për të shijuar estetikën e kohës pak para luftës, duke ofruar një kënaqësi të vërtetë për sytë e tyre, jo vetëm në aspektin arkitekturor, por edhe në aspektin e kostumografisë. Filmi, në një farë mënyre, është një kontrast midis luftës dhe shkatërrimit

dhe artit dhe hedonizmit. “Akrepat”, siç quhen pesë zonjat, ngrihen mbi zakonet dhe politikat e përditshme të italianëve të kohës, kërcëjnë nga tavolina, mbi të gjitha për shkak të admirimit dhe adhurimit të pafund të artit dhe kulturës italiane. Refuzimi i tyre për t'u larguar nga vendi gjatë luftës paraqitet si një akt heroizmi. Me sjelljet e tyre e banalizojnë luftën me gjithë seriozitetin dhe tragjedinë e saj.

Për këtë film do të konkludojmë se i përket filmave që japin një kontribut të veçantë në kinematografinë e shekullit XX. Filmat si medium kanë një fuqi të veçantë për të ndikuar te masat dhe disa filma kanë arritur jo vetëm të argëtojnë audiencën, por edhe ta edukojnë atë, të përmirësojnë marrëdhëniet ndërpersonale, të thyejnë barrierat dhe të kapërcejnë kufijtë në nivele të shumëfishta. Filmi “Çaji me Musolinin” është vetëm një film i tillë

Kristina Trajanovska

Regjia: Franco Zaffirelli

Rolet: Cher, Judi Dench, Joan Ploëright, Maggie Smith, Lily Tomlin, Charlie Lucas, Baird Wallace, Massimo Gini, Paolo Seganti, Michael Williams

Zhanri: trajler biografik historiko-luftarak

Skenari: John Mortimer, Franco Zeffirelli

Producentë: Cleve Parsons, Riccardo Tozzi, Giovanella Zaroni, Frederic Muller, Marco Chimenz, Pipo Piscicchio

Kinematografia: David Watkin

Muzika: Stefano Arnaldi, Alessio Vlad

Montazhi: Tarik Anëar

Viti: 1999

Gjuhët: anglisht, italisht

Vendet: Itali, Britani e Madhe

Kohëzgjatja: 136 minuta

Buxheti: 12 milion dollarë

Manastiri „Treskavec“

Manastiri „Treskavec“, parajsa nën Zllatorov, u lë pa frymë dy herë. Herën e parë, kur do të vendosni të ngjiteni nëpër terrenin e pjerrët malor në këmbë, ose me automjet të specializuar për terrene, ndërsa hera e dytë, kur do të mbrini në këtë manastir, kur do të hamendeni nga pamja që hapet gjerësisht para jush, duke e vështruar rrafshin e Pellagonisë. Manastiri Treskavec me kishën “Shën Maria” gjendet dhjetra kilometra larg Prilepit në drejtim të Makedonski Brodit. Është ngritur në vet platonë nën majën e malit. Paraqet një vazhdimësi shpirtërore të popullit maqedonas, që në vete bart shumë sekrete. Rreth manastirit ka shumë shkëmbinj

dhe gurë në të cilat është shkruar historia e njerëzimit, e njerëzve të pranishëm këtu, lartë në lartësitë. Mbi manastirin shtrihet Zllatorovi, i cili si kurorë i okupon murërat e manastirit. Çfarë do të shihni kur do të ngjiteni lartë?

Në mes do t’a shihni kishën “Shën Maria” e cila daton që nga shekulli i XIII, që është gati për rikonstruim edhe në pjesën e brendshme edhe në atë të jashtme, sepse ka një jetëshkrim që nga shekulli XIV, ndërsa rreth kishës ka konaqe të reja, të posandërtaura, të cilat ende nuk janë funksionale për shkak të pritjes së ndërtimit të rezervarit me ujë. Pjesa e jashtme shpalos trapezarinë e dikurshme që së shpejti do t’i nënshtrohet rikonstruimit.

Që kur do të ndizni qirinjë, në mënyrë të pashmangshme do të dëshironi që të hulumtoni terrenin rreth manastirit. Do të mbeteni të impresionuar nga shkëmbinjtë e mëdhenj me shumë storje dhe tregime, me freska të gravuara, por edhe një qetësi e cila gjen vend në çdo hap. Do të hamendeni nga hapësira e madhe e vendit, si dhe nga arritshmëria e lartësive. Secili që do të shkojë në këtë manastir, nën Zllatorov, do të kuptojë për historinë, ndërsa kur do të kthehet, do të mbeten kujtimet e bukura nga parajsa e një natyre të virgjër.

Tekst dhe fotografi
Karolina Micevska
Zoran Vasilevski

- parajsa nën Zlatovrv

